

Rapport

Sporten en bewegen in de openbare ruimte

Jaarrapport 2023

Sporten en bewegen in de openbare ruimte

Jaarrapport 2023

Tot stand gekomen met steun van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

Mulier Instituut

Robin Rauws

Mark Noordzij

Daniëlle Ruikes

Karin Wezenberg-Hoenderkamp

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 20 december 2023

www.mulierinstituut.nl

info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding: auteur(s), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winst oogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkortingen & Begrippen

Afkortingen

GALA	Gezond en Actief Leven Akkoord
KBO	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving
NOVI	Nationale Omgevingsvisie
SES	Sociaaleconomische status
SMAP	Small Area estimates for Policymakers

Begrippen

Actief transport	VSG. Het Sportakkoord schetst ambities, doelstellingen en interventies voor de komende vijf jaar op verschillende onderwerpen.
Actieve verplaatsing, bijvoorbeeld wandelend of met de fiets. Actief transport naar bijvoorbeeld de supermarkt of het werk is de tegenhanger van passief transport: reizen met de auto of het OV.	gezonde leefomgeving te waarborgen. Treedt per 1 januari 2024 in werking.
Nationaal Sportakkoord	Omgevingswet
Akkoord vanuit het ministerie van VWS, NOC*NSF en de	Deze wet bundelt bestaande wetten over de fysieke leefomgeving. Overheden krijgen in de Omgevingswet onder meer nadrukkelijk de verantwoordelijkheid om een

Inhoudsopgave

Sporten en bewegen in de openbare ruimte

Samenvatting	5
1 Inleiding	10
1.1 Het belang van een beweegvriendelijke openbare ruimte	10
1.2 Wat doen provincies en gemeenten om de openbare ruimte beweegvriendelijker te maken?	13
1.3 Onderzoeksvragen en -aanpak	16
2 Wie sporten en bewegen er in de openbare ruimte en welke activiteiten doen ze?	19
2.1 Sporten en bewegen: stand van zaken	19
2.2 Verschuiving naar de openbare ruimte	24
2.3 Meest beoefende sporten	27
2.4 Meer over wandelen en fietsen	30
2.5 Tijd besteed aan bewegen in de openbare ruimte	36
2.6 Buitenspelen	40
2.7 Het ervaren gebruik van de openbare ruimte voor sporten, spelen en bewegen	44
2.8 Conclusies	55
3 Waar wordt gesport en bewogen in de openbare ruimte?	57
3.1 Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving	57
3.2 Fiets- en wandelpaden	64
3.3 Bodemgebruik	70
3.4 Waar hebben veranderingen in de beweegvriendelijke omgeving het grootste effect?	74
3.5 Conclusies	90
4 De openbare ruimte van de toekomst	93
4.1 Sporten en bewegen in de openbare ruimte in Drenthe en Zuid-Holland	93
4.2 Toekomstscenario's voor Drenthe en Zuid-Holland	110
4.3 Conclusies	121
5 Conclusies	123
5.1 Wie sporten en bewegen er in de openbare ruimte?	123
5.2 Welke sport- en beweegactiviteiten worden er ondernomen in de openbare ruimte?	124
5.3 Waar wordt er in de openbare ruimte gesport en bewogen?	125
Bronnen	128
Bijlage 135	

Sporten en bewegen in de openbare ruimte

Inleiding

Beleidsmatige ontwikkelingen als de komst van de Omgevingswet, het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en aandacht voor een beweegvriendelijke omgeving in het Nationaal Sportakkoord hebben eraan bijgedragen dat sporten en bewegen in de openbare ruimte een steeds belangrijker thema wordt voor overheden en beleidsmakers.

Maar grip krijgen op de beweegvriendelijkheid van de leefomgeving is uitdagend. Een beweegvriendelijke omgeving bestaat namelijk uit veel verschillende elementen. Denk hierbij aan de fysieke omgeving, zoals de aan- of afwezigheid van recreatief groen en speelplekken, of de sociale omgeving, zoals ervaren veiligheid.

In dit rapport bundelen we de resultaten van verschillende onderzoeken die het Mulier Instituut in 2023 gedaan heeft rond dit thema. Daarnaast presenteren en bespreken we de belangrijkste cijfers over sporten en bewegen in de openbare ruimte.

Sporten en bewegen in de openbare ruimte: de cijfers

Het percentage Nederlanders dat voldoet aan de beweegrichtlijn is in 2022 gedaald naar 43,1 procent. Gemiddeld zijn Nederlanders minder gaan bewegen. Ook het aandeel Nederlanders dat sport en beweegt in de openbare ruimte is licht gedaald. Wel zijn Nederlanders gemiddeld meer gaan wandelen in hun vrije tijd: van 2,2 uur per week in 2001 naar 3,3 uur per week in 2022. De gemiddelde tijd die mensen besteden aan recreatief fietsen is in dezelfde periode afgenomen.

De openbare ruimte is met name een populaire locatie voor sportieve activiteiten onder 55-plussers, hoger opgeleiden en volwassenen die veel sporten. De aantrekkelijkheid van de buurt speelt een belangrijke rol in hoeveel mensen sporten en bewegen in de openbare ruimte. De aanwezigheid van parken en groen, veiligheid en de aanwezigheid van vrijliggende wandel- en fietspaden dragen bij aan deze aantrekkelijkheid.

Een belangrijk aandeel van de actieve uren die Nederlanders helpen aan de beweegrichtlijnen te voldoen, komt van actief transport: wandelen of fietsen naar werk, school of andere bestemmingen. Ongeveer één op de drie volwassenen haalt de beweegnorm door actief transport. Ook voor kinderen neemt actief transport een belangrijke rol in: naar school lopen of fietsen levert gemiddeld een kwartier extra beweging per dag op.

Nederlanders wandelen gemiddeld meerdere malen per week. Dit doen zij het liefst in hun vrije tijd. Ook winkelen en boodschappen doen gebeurt vaak te voet. Wandelen naar het werk, naar school of om andere redenen doen Nederlanders minder vaak. Gemiddeld zijn Nederlanders ook minder gaan fietsen in hun vrije tijd of om te winkelen. Er bestaan bovendien grote regionale verschillen in hoe vaak mensen wandelen en fietsen.

Ruimte om te sporten en te bewegen

In 2022 hebben we de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO) opnieuw berekend. De totaalscore daarvan is in 2022 vier punten hoger dan in 2020. Dit heeft vooral te maken met een sterke stijging van de score op de deelindicator 'nabijheid van voorzieningen'. Ook is de score op de deelindicator sport- en speelplekken gestegen. De scores op de andere twee deelindicatoren zijn juist licht gedaald.

De KBO-cijfers waren voor meetjaar 2020 voor het eerst beschikbaar op buurniveau. Voor 2022 is dit uitgebreid met het wijkniveau, waardoor nu op drie schaalniveaus de beweegvriendelijkheid inzichtelijk is. Dit maakt het mogelijk om vergelijkingen te maken tussen niveaus: hoe scoort een buurt bijvoorbeeld ten opzichte van het gemiddelde van de gemeente? En hoe verhoudt een buurt zich tot vergelijkbare buurten?

Maar het buurniveau is niet altijd specifiek genoeg is. Om de omgeving beweegvriendelijker te maken, kan het helpen om soms heel specifiek te weten waar een ingreep de meeste impact kan hebben. Daarom hebben we de KBO doorontwikkeld en doorberekend op een nog lager schaalniveau.

Deze doorontwikkeling helpt gemeenten om de vraag te beantwoorden waar ze aanpassingen moeten doen aan de openbare ruimte om deze beweegvriendelijker te maken. Aan de hand van twee casussen laten we zien dat een locatie met een lage deelindicatorscore en veel inwoners een plek is waar een aanpassing in potentie veel impact kan hebben.

Nederland is een fietsland en kent een uitgebreid netwerk aan fietspaden en wegen die met de fiets toegankelijk zijn. In het totaal ligt er in Nederland ongeveer 153.000 kilometer aan fietspaden en per fiets toegankelijke wegen. In 2019 was dat nog ongeveer 151.000 kilometer. De Nederlandse fietsinfrastructuur bevindt zich vooral in bebouwd gebied met weinig groen (28%) en langs akkers en weilanden (22%). In de natuur bevinden zich relatief de minste wegen om over te fietsen.

Over het algemeen zijn de fietspaden in Nederland van goede kwaliteit en ervaren gebruikers (zeer) weinig hinder van bijvoorbeeld autoverkeer of gaten of barsten in de weg. Naar verhouding zijn de meeste kilometers aan fietsinfrastructuur te vinden in de dunner bevolkte provincies. De dichtstbevolkte provincies, Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht, hebben relatief het minst grote fietsnetwerk.

Over wandelpaden zijn minder gegevens beschikbaar. Er zijn geen data bekend over het aantal kilometer stoep of bewandelbare weg in Nederland. Wel zijn er data over het aantal kilometer recreatieve wandelpaden in het land. In het totaal gaat het om ruim 12.000 kilometer aan recreatieve wandelpaden, waarvan ruim de helft Lange-Afstand-Wandelpaden (LAW's) betreft. Dit zijn wandelpaden van minimaal 150 kilometer. Het aantal kilometer wandelpad is tussen 2020 en 2023 gestegen met 800 kilometer.

Het oppervlak aan recreatief terrein is sinds het jaar 2000 toegenomen met 195 vierkante kilometer. Daarnaast zijn de verhoudingen tussen verschillende categorieën recreatief terrein wat veranderd. Zowel het oppervlak als het aandeel aan parken en plantsoenen is tussen 2000 en 2017 toegenomen: van 27 procent in 2000 naar 30 procent in 2017. De hoeveelheid bos is in deze periode afgenomen.

Trends en ontwikkelingen in de beweegvriendelijke omgeving: Drenthe en Zuid-Holland

Drenthe vergrijst in de komende decennia en krijgt te maken met demografische krimp. Het stijgende aandeel ouderen die relatief veel wandelen en fietsen vraagt om de aanleg van meer vrijliggende fiets- en wandelpaden. Ook het aanleggen van meer ommetjes of routes kan bijdragen aan het aantrekkelijker maken van de omgeving om te bewegen.

Doordat er in Drenthe meer ouderen zullen zijn, is het van belang dat het oppervlak aan parken meegroeit met de behoefte. Dit is belangrijk voor de groeiende recreatiebehoefte, maar ook voor andere beleidsdoelen, zoals klimaatadaptatie.

Zuid-Holland vergrijst minder sterk dan Drenthe. Bovendien blijft het aantal inwoners daar groeien. Deze ontwikkelingen vragen om belangrijke keuzes over de ruimte om te sporten en te bewegen.

Zo heeft Zuid-Holland relatief weinig vrijliggende fietspaden. Dit type fietspad is juist aantrekkelijk voor recreatieve fietsers en ouderen in het bijzonder. Volgen we de ontwikkeling van de trendcijfers, dan is het wenselijk om in te zetten op de aanleg van meer vrijliggende fietspaden in de provincie.

Wat doen provincies en gemeenten om de openbare ruimte beweegvriendelijker te maken?

Met belangrijke ontwikkelingen als de inwerkingstelling van de Omgevingswet in het verschiet, blijft de aandacht voor het beweegvriendelijk inrichten van de openbare ruimte onveranderd. Gekoppeld aan de teruglopende beweegdeelname blijft ook de urgentie om aan een beweegvriendelijke omgeving te werken onverminderd groot.

In het huidige beleid zien we meer aandacht komt voor sport en bewegen in provinciale en gemeentelijke coalitieakkoorden. De ambities zijn er dus, maar het is vaak nog onduidelijk hoe deze ambities omgezet worden in concreet beleid. Veel

gemeenten hebben al omgevingsvisies geschreven, met daarin ambities voor sport en bewegen. Met het in werking treden van de Omgevingswet zullen zij deze ambities moeten verwerken in concrete omgevingsplannen.

De komende jaren zal dus moeten blijken in hoeverre ambities om de omgeving beweegvriendelijker te maken, uitgewerkt worden in concrete beleidsplannen.

Inleiding

In dit jaarrapport ‘Sporten en bewegen in de openbare ruimte’ geven we een overzicht van de inspanningen en opbrengsten van het onderzoek dat het Mulier Instituut in 2023 heeft uitgevoerd naar sporten en bewegen in de openbare ruimte. We beginnen met een korte introductie over wat een beweegvriendelijke omgeving is en wat het belang van het beweegvriendelijk inrichten van de omgeving is.

1.1 Het belang van een beweegvriendelijke openbare ruimte

De openbare ruimte neemt een steeds belangrijkere plaats in binnen het sport- en beweeglandschap. Beleidsmatige ontwikkelingen als de komst van de Omgevingswet, het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en aandacht voor een beweegvriendelijke omgeving in het Nationaal Sportakkoord hebben eraan bijgedragen dat sporten en bewegen in de openbare ruimte een steeds belangrijker thema wordt.

Grip krijgen op de beweegvriendelijkheid van de leefomgeving is uitdagend. Een beweegvriendelijke omgeving bestaat namelijk uit verschillende elementen. Denk hierbij aan de fysieke omgeving, zoals de aan- of afwezigheid van recreatief groen en speelplekken, of de sociale omgeving, zoals ervaren veiligheid.

Beweegvriendelijke omgeving

We definiëren een beweegvriendelijke omgeving als een omgeving die beweeg-, sport- en speelgedrag stimuleert en faciliteert. Met stimulering bedoelen we hier het proces van aanzetten tot bewegen en met faciliteren het mogelijk maken van beweeggedrag.

Wat is een beweegvriendelijke omgeving?

Om beter te begrijpen welke factoren bijdragen aan een beweegvriendelijke omgeving, maken we gebruik van een sociaalecologisch perspectief op beweeg- en sportgedrag. Volgens sociaalecologische modellen wordt gedrag gevormd door een samenspel van individuele kenmerken en omgevingskenmerken. Bij individuele kenmerken kun je denken aan leeftijd, motivatie of het hebben van een beperking. Omgevingskenmerken bevatten eigenschappen van de leefomgeving, zoals de hoeveelheid groen of de sociale cohesie in een buurt.

Omgevingskenmerken zijn in te delen in verschillende (schaal)niveaus. Sommige omgevingen staan dicht bij het individu, zoals het huishouden, de school of de buurt waarin iemand woont. Andere omgevingsfactoren staan verder van het individu af. In het algemeen geldt: hoe verder weg een omgeving staat van een individu, hoe

minder directe invloed die omgeving op het individu heeft. Tegelijkertijd hebben omgevingsfactoren die verder weg staan van het individu vaak invloed op een grotere groep mensen. De maatschappelijke impact van deze omgevingsfactoren moet daarom niet onderschat worden.

Verskillende omgevingskenmerken kunnen elkaar beïnvloeden. Zo kan de aanwezigheid van een park sociale interactie tussen buurtbewoners bevorderen. De totale invloed van verschillende omgevingsfactoren op gedrag is geen eenvoudige som van de afzonderlijke invloeden, omdat afzonderlijke omgevingsfactoren elkaar kunnen versterken of verzwakken. Iemand die de intentie heeft om te voetballen (een individuele factor) zal sneller ook daadwerkelijk gaan voetballen als de omgeving daartoe de mogelijkheden biedt.

Om meer inzicht te krijgen in de verschillende factoren die een rol spelen in een beweegvriendelijke omgeving en hoe deze zich tot elkaar verhouden, maken we een onderscheid in drie groepen factoren:

1. **de hardware of de fysieke omgeving, zoals een trapveldje;**
2. **de orgware gericht op regelgeving, organisatie en onderhoud, zoals het legen van vuilnisbakken bij het trapveldje en regelgeving over de tijden dat het veldje gebruikt mag worden;**
3. **de software, gericht op de mensen en de samenleving, zoals het aanbieden van voetbalclubs voor specifieke doelgroepen.**

Wanneer zowel hardware als orgware en software op elkaar zijn afgestemd, kan bewegen maximaal gestimuleerd worden.

Maatschappelijke trends als individualisering en informatisering hebben eraan bijgedragen dat sport- en beweegdeelname meer en meer verschuift van de traditionele sportvereniging naar individueel of in kleine groepjes sporten en bewegen in de openbare ruimte (Prins et al., 2021). Sporten en bewegen in de openbare ruimte is minder formeel dan sporten bij een vereniging en vaak anders georganiseerd.

Maar de openbare ruimte is niet alleen belangrijk als plek om te sporten en recreatief te bewegen. Bijna iedereen gebruikt de openbare ruimte om zich te verplaatsen op weg naar bijvoorbeeld school, werk of de winkel. Als mensen dit lopend of fietsend doen, zijn ze ook in beweging. Deze vorm van functioneel bewegen staat ook wel bekend onder de namen 'actief transport', 'actieve verplaatsing' of 'actieve mobiliteit'.

Actief transport kan in belangrijke mate bijdragen aan het aantal mensen dat beweegt. Een analyse van reisgedrag door het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) laat zien dat ongeveer één op de drie mensen de beweegnorm (het onderdeel 150 minuten per week matig tot intensief bewegen)

haalt door actief transport. Zij reizen met de (e-)fiets of te voet (De Haas & Van den Berg, 2019). De aanwezigheid van fiets- en voetpaden maakt het aantrekkelijker om school, werk en andere bestemmingen op een actieve manier te bereiken. Bovendien is de openbare ruimte gratis te gebruiken en zijn voorzieningen als parken en sport- en speelplekken vaak in de woonomgeving te vinden.

Daarnaast zijn er diverse beroepen waarbij mensen veel bewegen in de openbare ruimte, zoals postbodes, maaltijdbezorgers en fietskoeriers. Voor kinderen is lopen en fietsen van en naar school ook een belangrijke manier om aan voldoende beweging te komen. Dit levert gemiddeld een kwartier extra beweging per dag op, wat kinderen helpt om aan de richtlijnen van minstens een uur matig tot intensief bewegen te voldoen (Slot-Heijs et al., 2022).

Waarom moet de leefomgeving beweegvriendelijker worden?

In de openbare ruimte liggen kansen voor overheden om burgers op een laagdrempelige manier te verleiden om meer te sporten en bewegen. Samen met het Kenniscentrum Sport en Bewegen, Fontys Hogeschool Eindhoven en Howest Hogeschool West-Vlaanderen heeft het Mulier Instituut elf argumenten opgesteld voor het beweegvriendelijk inrichten van de leefomgeving (Rauws et al., 2023):

1. Een beweegvriendelijke omgeving stimuleert mensen om te sporten en bewegen, en verbetert daarmee hun fysieke conditie en motorische vaardigheden.
2. Een beweegvriendelijke omgeving bevordert de mentale gezondheid en het welzijn van bewoners.
3. Een beweegvriendelijke omgeving draagt bij aan de ontwikkeling van kinderen door bewegen, leren en spelen te faciliteren.
4. Een beweegvriendelijke omgeving helpt om chronische aandoeningen, waaronder obesitas, te voorkomen, doordat mensen meer gaan bewegen.
5. In een beweegvriendelijke omgeving verplaatsen mensen zich vaker actief (fietsend, wandelend) vanwege de aanwezigheid van aantrekkelijke wandel- en fietsinfrastructuur.
6. Een beweegvriendelijke omgeving draagt bij aan bewegen, doordat het er (verkeers)veiliger is.
7. Een beweegvriendelijke omgeving kan bijdragen aan klimaatadaptatie en de biodiversiteit vanwege het aanwezige groen en blauw.
8. Een beweegvriendelijke omgeving draagt bij aan een schoner (leef)milieu, doordat meer mensen gebruik maken van actieve mobiliteit.

9. Een beweegvriendelijke omgeving draagt bij aan de leefbaarheid en sociale cohesie, doordat een beweegvriendelijke omgeving schoner en stiller is en minder last heeft van criminaliteit.
10. In een beweegvriendelijke omgeving kun je gezond en actief opgroeien én oud worden, doordat deze veilig is en voldoende voorzieningen en faciliteiten heeft om te kunnen spelen en bewegen.
11. Een beweegvriendelijke omgeving kan bijdragen aan gebiedsmarketing en een uitnodigend vestigingsklimaat, doordat een beweegvriendelijke omgeving zorgt voor een aantrekkelijke en bereikbare woon-, werk- en leefomgeving.

Een beweegvriendelijke omgeving kan dus op verschillende manieren bijdragen aan de gezondheid van inwoners en aan de aantrekkelijkheid van de omgeving. Inzetten op het beweegvriendelijker maken van de omgeving vormt daarmee een belangrijke pijler voor beleid.

1.2 Wat doen provincies en gemeenten om de openbare ruimte beweegvriendelijker te maken?

Wanneer de Omgevingswet in werking treedt, krijgen gemeenten en provincies meer vrijheid om hun sport- en beweegbeleid vorm te geven. Dit biedt veel kansen en mogelijkheden om sporten en bewegen in de openbare ruimte meer aandacht te geven in ruimtelijk beleid (Rauws & Noordzij, 2023). Na de verkiezingen voor de gemeenteraad (2022) en de Provinciale Staten (2023) is de politieke aandacht voor en visie op sport en bewegen soms veranderd ten opzichte van de vorige termijn. Aanwijzingen daarvoor zijn te vinden in coalitieakkoorden, maar vaker in nieuw beleid. In deze paragraaf gaan kijken we naar dit beleid. Wat kunnen we de komende jaren verwachten qua beleid om sporten en bewegen in de openbare ruimte te stimuleren?

In 2023 waren er verkiezingen voor de Provinciale Staten. In dit rapport hebben we verschillende casussen gepresenteerd over provinciaal sport- en beweegbeleid. Maar de rol van provincies op het gebied van sport en bewegen is formeel relatief bescheiden: sport behoort niet tot de provinciale kerntaken (Nederlandse Sportraad, 2019). Toch zetten veel provincies zich in om sporten en bewegen te bevorderen. Zo hebben provincies door de naderende Omgevingswet meer bevoegdheden gekregen om de leefomgeving beweegvriendelijk in te richten. Dit past binnen het kader van een gezonde leefomgeving, zoals dat binnen de Omgevingswet is beschreven. Hierdoor kan gezondheid uiteindelijk onderdeel worden van het afwegingskader bij ruimtelijke ontwikkelingen (Gezonde Leefomgeving, z.d.).

De wijze waarop provincies invulling geven aan hun rol op het gebied van sport en bewegen loopt sterk uiteen. Sommige provincies laten sport- en beweegbeleid over aan de gemeenten en investeren vooral in topsport in plaats van breedtesport (Koning et al., 2022). Andere provincies zien voor zichzelf een coördinerende en verbindende rol of faciliteren het delen van kennis tijdens bijeenkomsten voor gemeenten. Voorbeelden van zulke provincies zijn Drenthe en Flevoland (Nederlandse Sportraad, 2019). Provincies als Gelderland en Utrecht gaan verder en hebben een beleidskader en een provinciaal sportakkoord om sporten en bewegen in de provincie te bevorderen (Provincie Gelderland, z.d.; Provincie Utrecht, z.d.).

De hoop is dat de komst van een landelijke Sportwet duidelijkheid zal geven over de taken en bevoegdheden van de verschillende overheidslagen. Nu is de inzet vanuit provincies nog afhankelijk van de wensen van de huidige coalitie (Nederlandse Sportraad, 2019).

De kern van gemeentelijk beleid op sport en bewegen gaat om sport- en beweegstimulering. Dit is volgens de VSG (2018): 'een noodzakelijke voorwaarde voor het bereiken van sportexterne effecten' (p. 61). Deze sportexterne effecten zijn (bijkomende) voordelen van sport, zoals gezondheidseffecten, de verbetering van het lokale vestigingsklimaat voor bedrijven, of meer sociale samenhang in een buurt of wijk. Een andere belangrijke taak is het plannen, realiseren, beheren en exploiteren van sportaccommodaties. Doordat de openbare ruimte een steeds belangrijkere rol inneemt in het sportlandschap, wordt ook een beweegvriendelijke inrichting van de omgeving steeds belangrijker.

Verder kunnen gemeenten een regionale rol vervullen, bijvoorbeeld op het gebied van bovenlokale sportaccommodaties (zoals BMX-parcours of schaatsbanen), talentontwikkeling, evenementen, sportaanbod voor mensen met een beperking, buitensportvoorzieningen en gedeeld werkgeverschap en schaalvoordelen in exploitatie (VSG, 2018, p. 36).

In dit rapport hebben we verschillende casussen opgenomen waarin we gemeentelijk beleid over sport- en bewegen bespreken. Daarnaast hebben we een analyse uitgevoerd van de coalitieakkoorden van gemeenten. **Figuur 1.1** laat zien wat de top-5 meest gebruikte woorden is over sporten en bewegen naar gemeentegrootte en in welk aandeel van de coalitieakkoorden deze woorden voorkomen.

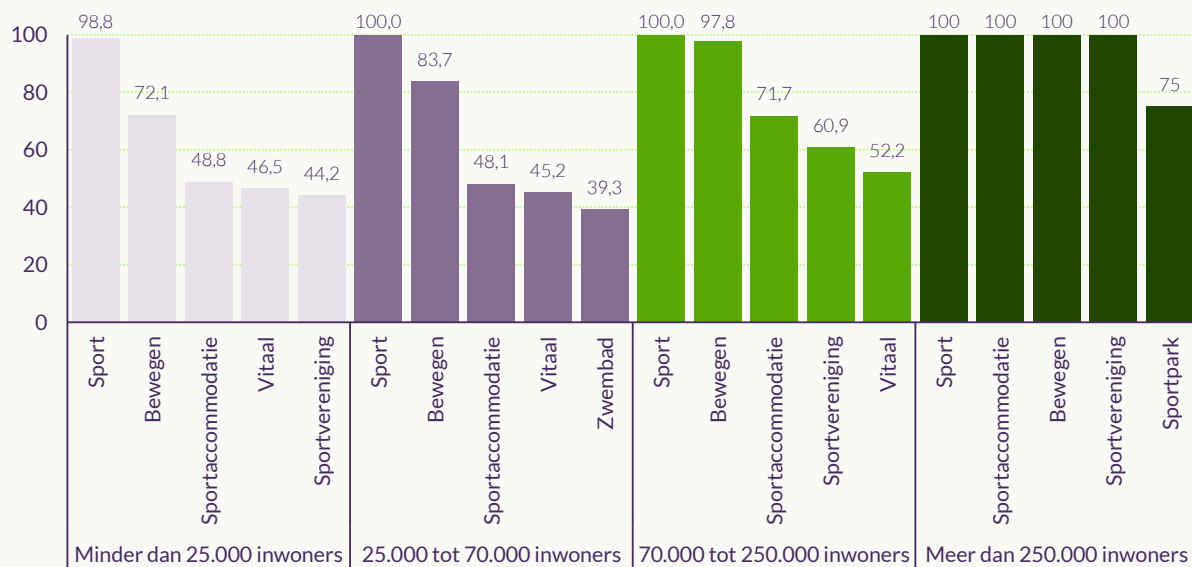
Het valt op dat onder gemeenten met minder inwoners minder gemeenten zijn die aandacht besteden aan sporten en bewegen in hun coalitieakkoord. Hierbij lijkt het aandeel gemeenten dat sport- en beweegtermen hanteert in hun coalitieakkoord net iets lager onder gemeenten met 25.000 tot 70.000 inwoners dan onder de kleinste gemeenten met minder dan 25.000 inwoners. Verder geldt: hoe meer inwoners, des te hoger het aandeel gemeenten dat vermelding maakt van sporten en bewegen in het coalitieakkoord.

Onder de vier grootste gemeenten gaat het voor de vier meest gebruikt termen om 100 procent. Bijna 100 procent van de middelgrote gemeenten vermeldt 'bewegen', en meer dan 60 procent heeft het over sportverenigingen. In het totaal komt sport in 99,6 procent van de coalitieakkoorden aan bod. Woorden die direct te maken hebben met sporten en bewegen in de openbare ruimte, komen niet in de top 5 (of top 10) voor.

Figuur 1.1

Aandeel coalitieakkoorden waarin top-5 meest gebruikte sport- en beweegtermen voorkomt, naar gemeentegrootte

(in %, n = 271)

Bron: Geurink & Hoekman, Collegeprogramma's 2022-2026 Nederlandse gemeenten, verzameld door VSG. Analyse en bewerking: Mulier Instituut..

Wanneer we dieper op de akkoorden ingaan, zien we dat coalities zich in meerdere akkoorden expliciet uitspreken over de openbare ruimte en een beweegvriendelijke omgeving. Zo noemt de gemeente Doesburg dat de inrichting van de woonomgeving moet uitnodigen tot spelen en bewegen. Ook de gemeente Bergeijk spreekt zich hiervoor uit en ondersteunt dit door te stellen dat mensen zich in een groene omgeving gezonder en gelukkiger voelen. Bunnik vult aan dat een beweegvriendelijke omgeving ook bijdraagt aan de leefbaarheid, omdat zo'n omgeving ontmoetingen tussen buurtbewoners stimuleert. De gemeente Brummen noemt ook het belang van een omgeving die uitnodigt tot diverse vormen van bewegen met daarbij de aanvulling dat deze zowel voor mensen met als zonder beperking uitnodigend moet zijn.

Gemeenten zijn op verschillende manieren van plan deze beweegvriendelijke(re) omgeving te realiseren. Zo wil de gemeente Huizen fitnessstoestellen aanleggen in de openbare ruimte, zijn er onder meerdere gemeenten plannen voor de aanleg en verbetering van fiets-, wandel- en hardlooppinfrastuctuur en willen diverse gemeenten de openbare ruimte beweegvriendelijker maken bij onderhoudswerkzaamheden aan de openbare ruimte (koppelkansen). Zo wil de gemeente Heusden speelplekken inrichten voor alle leeftijden bij onderhoudsbeurten, en is de gemeente Nijmegen van plan om bij onderhoud en vervanging van elementen in de fysieke leefomgeving de omgeving in te richten 'voor ontmoeting, sport, spel en beweging'.

Kijken we naar het huidige beleid, dan zien we dus dat er meer aandacht komt voor sport en bewegen in provinciale en gemeentelijke coalitieakkoorden. De ambities zijn er dus, maar het is vaak nog onduidelijk hoe deze ambities omgezet worden in concreet beleid. Veel gemeenten hebben al omgevingsvisies geschreven, waarin ambities voor sport en bewegen zijn opgenomen (Rauws & Noordzij, 2023). Met het in werking treden van de Omgevingswet zullen zij deze ambities moeten verwerken in concrete omgevingsplannen. De komende jaren zal dus moeten blijken in hoeverre ambities om de omgeving beweegvriendelijker te maken, uitgewerkt worden in concrete beleidsplannen.

1.3 Onderzoeksvragen en -aanpak

In dit jaarrapport presenteren we een bundeling van onderzoeken die het Mulier Instituut uitgevoerd heeft in 2023. We vullen dit aan met relevante data, casussen en voorbeelden uit andere rapporten en wetenschappelijke publicaties.

In dit rapport geven we antwoord op drie vragen:

1. **Wie sporten en bewegen er in de openbare ruimte?**
2. **Welke sport- en beweegactiviteiten worden veel gedaan?**
3. **Waar wordt gesport en bewogen in de openbare ruimte?**

Hoofdstuk 2 gaat in op de eerste twee vragen. Hoofdstuk 3 richt zich op de derde vraag. We beantwoorden deze vragen we door data uit verschillende bronnen te combineren en door gebruik te maken van gegevens die we verzameld hebben als onderdeel van het Nationaal Sportonderzoek (NSO).

In het najaar van dit jaar heeft het Mulier Instituut een vragenlijst uitgezet als onderdeel van het NSO. Het ging hierbij om acht vragen, die ingingen op onder meer de locatie waar Nederlanders sporten en bewegen, de activiteiten die ze daar ondernemen en de mate waarin de openbare ruimte zich daar volgens hen voor leent. 1.502 respondenten hebben de vragen over sporten en bewegen in de openbare ruimte beantwoord. Hierbij maakten we onderscheid naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en sportfrequentie.

Uiteindelijk combineren we de verschillende data om te bespreken wat de belangrijkste trends in sporten en bewegen in de openbare ruimte zijn en wat de implicaties van deze trends zijn. We gebruiken daarbij de provincies Drenthe en Zuid-Holland als voorbeelden om te laten zien hoe de ontwikkelingen kunnen verschillen en wat de implicaties daarvan zijn.

In het rapport staan ook verschillende casussen, waarin we het beleid van gemeenten over sporten en bewegen in de openbare ruimte bespreken. Komen de voordelen van een beweegvriendelijke omgeving en het streven naar een beweegvriendelijke omgeving terug in beleid? We bekeken diverse gemeentelijke en provinciale coalitieakkoorden en beleidsstukken om die vraag te kunnen beantwoorden.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een overzicht van het huidige gebruik van de openbare ruimte voor sporten en bewegen: wie sporten en bewegen er in de openbare ruimte en welke sporten en activiteiten ondernemen Nederlanders in de buitenruimte?

Vervolgens gaan we in hoofdstuk 3 in op het concept 'beweegvriendelijke omgeving' en de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO). We geven een beknopt overzicht van de actuele cijfers en vullen dit aan met cijfers over wandel- en fietsinfrastructuur en bodemgebruik. Hiermee geven we inzicht in waar Nederlanders sporten en bewegen in de openbare ruimte.

In hoofdstuk 4 kijken we naar de toekomst: hoe zullen Nederlanders naar verwachting gebruik maken van de openbare ruimte? En hoe verschilt dit tussen provincies?

Hoofdstuk 5 bevat de belangrijkste cijfers en uitkomsten van dit jaarrapport.

Wie sporten en bewegen er in de openbare ruimte en welke activiteiten doen ze?

In dit hoofdstuk presenteren we cijfers over sporten en bewegen in de openbare ruimte. We gaan in op hoeveel mensen sporten en bewegen in de openbare ruimte, welke activiteiten ze ondernemen en regionale verschillen.

2.1 Sporten en bewegen: stand van zaken

In 2001 sportte ongeveer de helft van de Nederlanders van 12 jaar en ouder wekelijks. Tussen 2017 en 2022 schommelde dit percentage tussen de 52 en 54 procent (GGD'en, CBS & RIVM, 2023).

Vooraf in Noord-Holland, Zuid-Holland en delen van Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel sport men relatief veel. In Zuid-Limburg, de noordoostelijke randen van het land en in de bijbelgordel (een diagonale strook van Zeeland tot grofweg het noorden van Overijssel) sporten minder mensen wekelijks (**figuur 2.1**).

Dat in deze delen van het land minder gesport wordt, kan te maken hebben met de sociaaleconomische status (SES) van inwoners van deze landsdelen. Mensen met een lagere SES sporten gemiddeld minder vaak (Van den Dool, 2022).

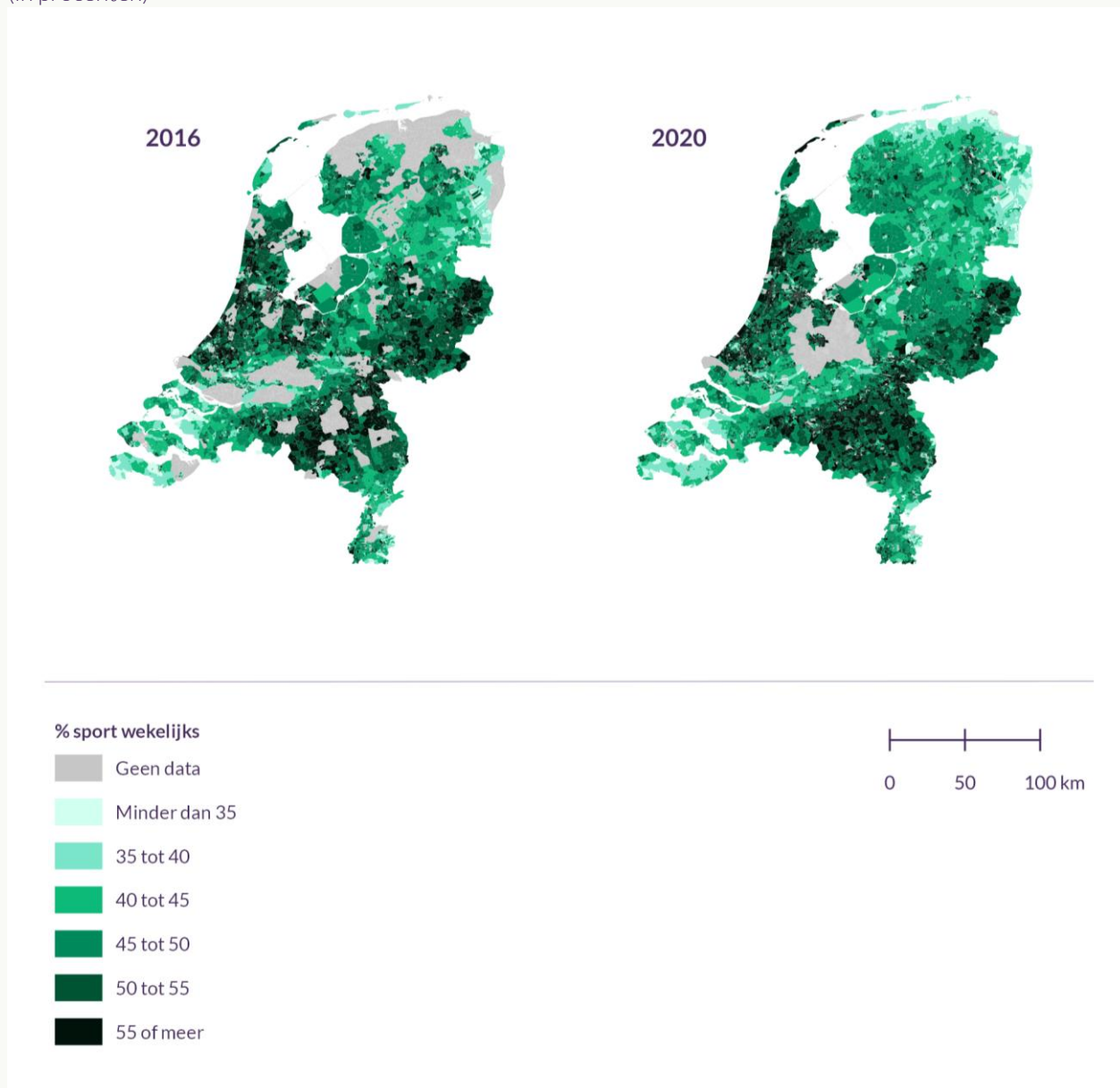
Wekelijks sporten

De kernindicator 'Wekelijks sporten' is gedefinieerd als: 'het aandeel van de Nederlandse bevolking van 4 jaar en ouder dat één keer per week of vaker sport.' (RIVM, z.d.-b)

Figuur 2.1

Aandeel Nederlanders (≥ 18 jaar) dat wekelijks aan sport doet naar buurt in 2016 en 2020

(in procenten)

Bron:

SMAP-data

Het RIVM maakt de wekelijkse sportdeelname en het voldoen aan de beweegrichtlijnen van Nederlanders van 18 jaar en ouder inzichtelijk op wijk- en buurtniveau. Het berekent deze lokale data met het 'SMAP-model'. Dit model heeft het RIVM toegepast op de gegevens die via de Gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen 2020 van de GGD'en, het CBS en het RIVM zijn verkregen.

De Gezondheidsmonitor verzamelt met vragenlijsten gegevens over gezondheid en leefstijl van 540.000 volwassenen van 18 jaar en ouder. Het 'SMAP-model' is een schattingsmodel. Er zijn namelijk vaak te weinig respondenten per wijk of buurt om lokale cijfers te presenteren.

Het SMAP-model koppelt de uitkomsten van de Gezondheidsmonitor aan registratiebestanden van het CBS. Deze registratiebestanden bevatten informatie over kenmerken als leeftijd, geslacht, herkomst, huishoudsamenstelling, opleidingsniveau, inkomen en woningtype.

Het model relateert de resultaten voor gezondheid en leefstijl aan deze achtergrondkenmerken. Daarnaast houdt het rekening met de ruimtelijke ligging. Vervolgens is het mogelijk om voor alle volwassenen hun verwachte gezondheid en leefstijl te schatten. De uitkomsten worden gemiddeld over de wijk of buurt.

Omdat het om schattingen gaat, is het zaak de cijfers op wijk- en buurtniveau met enige voorzichtigheid te gebruiken. Voor meer informatie over de SMAP-methode en de berekening van de cijfers verwijzen we naar de verantwoording op de website van het RIVM en het artikel van Viljanen et al. (2022).

Het aandeel Nederlanders dat voldoet aan de beweegrichtlijnen (zie kader) is tussen 2001 en 2022 gestegen van 39,9 procent naar 43,1 procent. In 2020 bereikte de Nederlandse bevolking een hoogtepunt met een aandeel van 51,9 procent (GGD'en, CBS & RIVM, 2023). Sindsdien is de beweegdeelname gedaald.

Hiermee is Nederland nog ver verwijderd van de ambitie uit het Nationaal Preventieakkoord om in 2040 75 procent van de bevolking aan de beweegrichtlijnen te laten voldoen (Ministerie van VWS, 2018).

Beweegrichtlijnen

Een volwassene voldoet aan de beweegrichtlijnen wanneer deze minstens 150 minuten per week matig intensief beweegt, verdeeld over enkele dagen, en ten minste twee dagen per week spier- en botversterkende activiteiten onderneemt. Voor kinderen gelden andere richtlijnen: dagelijks een uur per dag matig tot intensief bewegen, en op ten minste drie dagen per week spier- en botversterkende activiteiten (RIVM, z.d.-a).

De beweegdeelname is vooral relatief laag rond het rivierengebied midden in het land, in Zuid-Limburg en in het noordoosten van het land (**figuur 2.2**). Hiermee is er enige overlap met de gebieden waar relatief weinig bewoners wekelijks aan sport doen. De gebieden waar relatief veel bewoners aan de beweegrichtlijnen voldoen hebben ook enige overlap met de gebieden waar veel inwoners wekelijks sporten. Het gaat om buurten in het oosten van Gelderland en Overijssel en langs de kust van Noord-Holland.

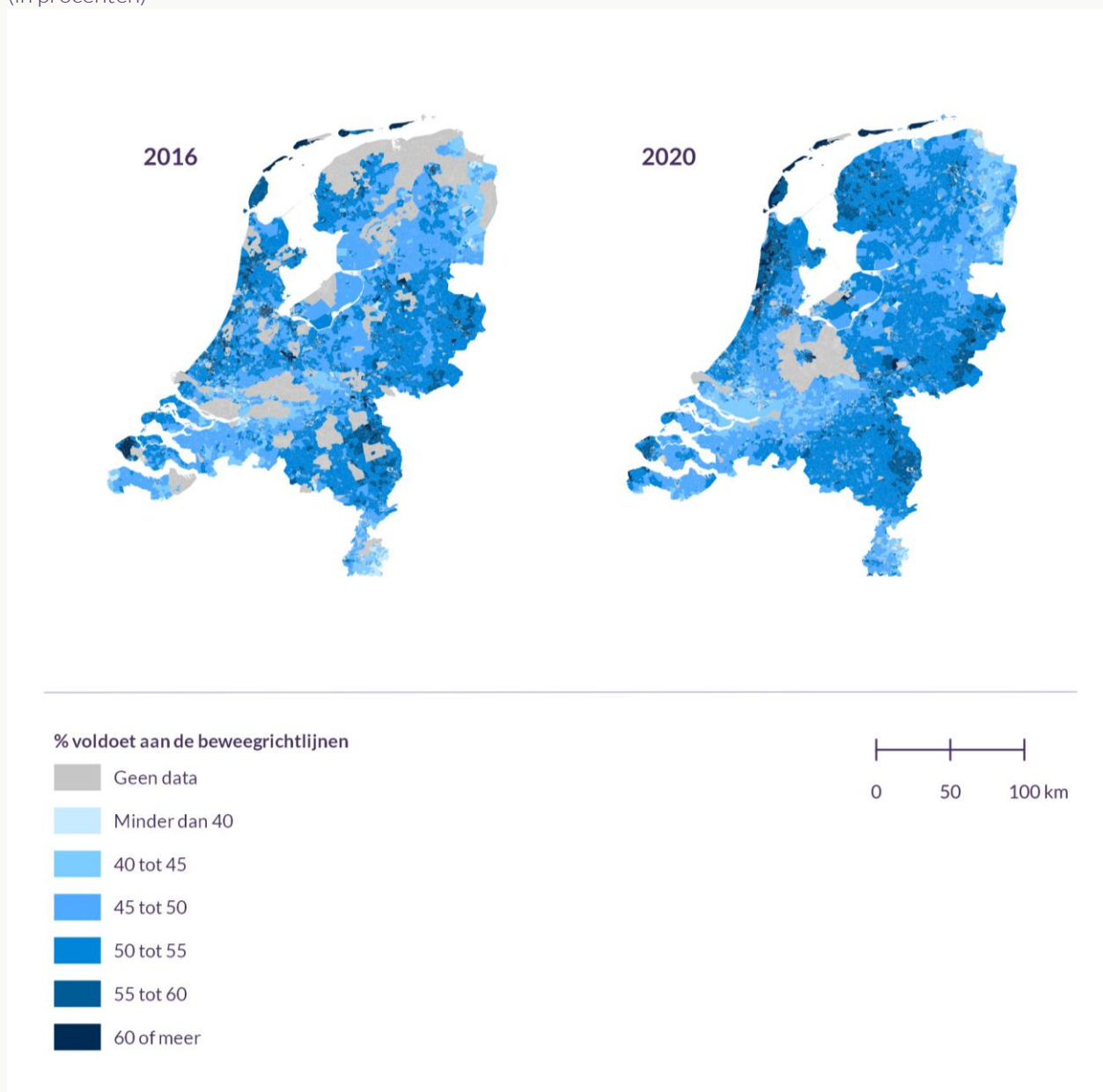
Dat mensen juist hier relatief weinig bewegen, hangt met verschillende zaken samen. Een van de belangrijkste is de lage sociaaleconomische status (SES) van veel buurten in deze gebieden. Ook vergrijzing speelt een rol. Van mensen met een lage SES en van ouderen is bekend dat zij minder vaak aan de beweegrichtlijnen voldoen dan gemiddeld (CBS & RIVM, 2023a).

Ook mensen met een niet-westerse migratieachtergrond bewegen gemiddeld minder veel. Deze groep woont veelal in de stedelijke buurten die relatief laag scoren op 'voldoen aan de beweegrichtlijnen'.

Een kanttekening hierbij is dat niet alle buurten met een gemiddeld lage beweegdeelname precies deze demografische kenmerken hebben. In een studie naar beweegdeelname op buurtniveau bleken de kenmerken van buurten met een lage beweegdeelname soms sterk uiteen te lopen (Pulles et al., 2023).

Figuur 2.2

Aandeel Nederlanders (≥ 18 jaar) dat voldoet aan de beweegrichtlijnen naar buurt in 2016 en 2020
(in procenten)

Bron: GGD'en, CBS en RIVM, Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen, 2016 en 2020; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart, 2016 en 2020. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Welke groepen mensen sporten en bewegen minder?

Nederlanders die niet of weinig sporten en bewegen vallen vaak in één of meerdere van vier groepen: 65-plussers, mensen met een niet-westerse migratieachtergrond, mensen met een lage sociaaleconomische status (SES) en mensen met een lichamelijke beperking. Slechts 0,2 procent van de bevolking van 18 jaar valt in alle vier de groepen.

42 procent van de Nederlanders van 18 jaar en ouder heeft één of meer van deze vier kenmerken, met ouderen als de grootste groep (Van den Dool, 2023). Ouderen met een lage SES en een lichamelijke beperking (2,3 procent van de volwassenen) blijken het minst te bewegen. Van deze groep voldoet 10 procent aan de beweegrichtlijnen, tegenover ongeveer 50 procent van de totale Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder. Ook mensen met een lage SES en een beperking (18% voldoet aan de beweegrichtlijnen) en mensen met elk van de genoemde kenmerken bewegen relatief weinig (17%).

2.2 Verschuiving naar de openbare ruimte

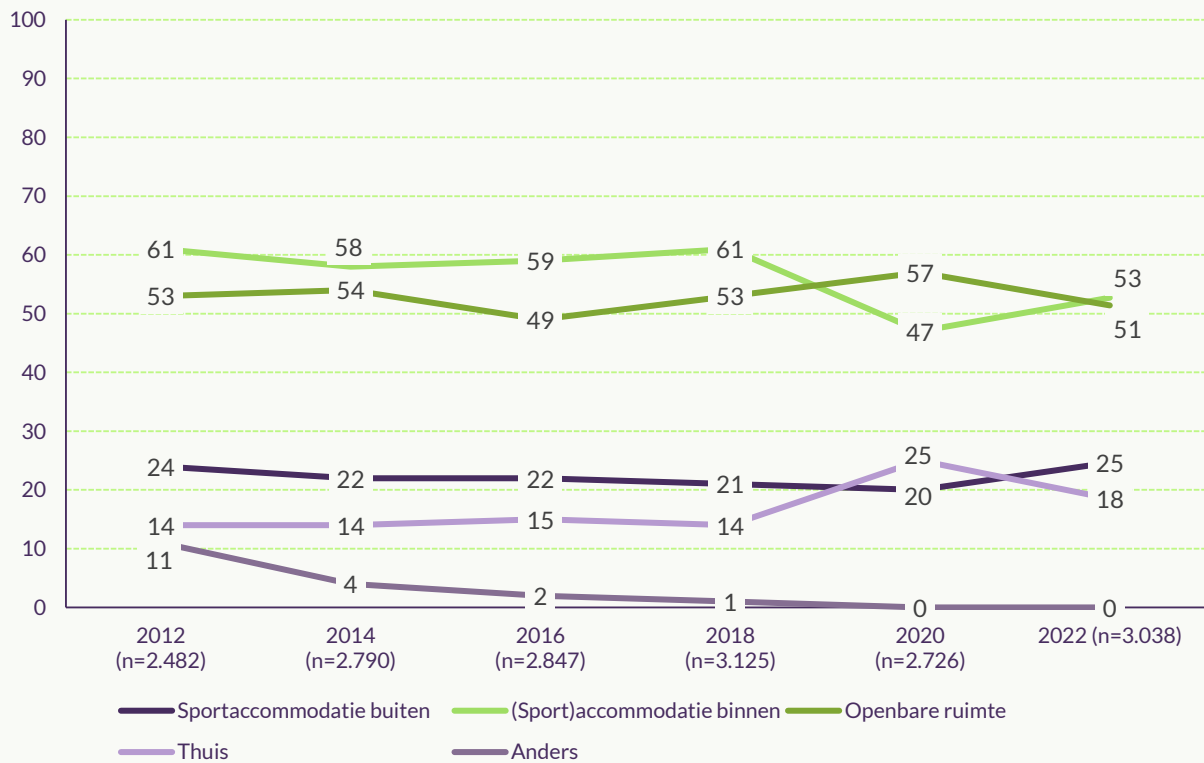
Sportlocatie

De openbare ruimte als plek om te sporten en te bewegen is in de afgelopen jaren populairder geworden. Deze ontwikkeling bereikte tijdens de coronapandemie een hoogtepunt: 57 procent van de Nederlanders van 12 jaar en ouder sportte toen (weleens) in de openbare ruimte (**figuur 2.3**). Ook sportten Nederlanders in het eerste coronajaar, 2020, relatief veel thuis: 25 procent deed dit, tegenover 14 procent in 2018.

Met de heropening van de sportaccommodaties na de pandemie is het gebruik van sportaccommodaties gestegen (5 procent of meer). Sporten in binnensportaccommodaties als sporthallen en gymzalen is nog niet terug op het oude niveau.

Figuur 2.3**Aandeel Nederlanders (≥ 12 jaar) dat sport op een bepaalde locatie, per jaar, 2012 t/m 2022**

(in procenten)

Bron: SCP/CBS (VTO), 2012-2022. Bewerking: Mulier Instituut.

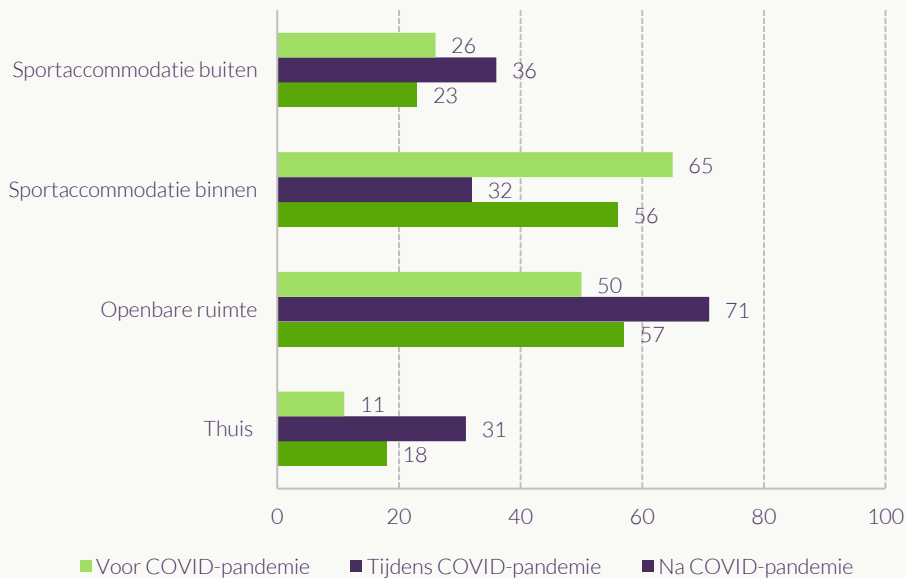
De openbare ruimte is een belangrijke sportlocatie gebleven, hoewel in mindere mate dan tijdens de pandemie (**figuur 2.4**). Na de pandemie heeft het gebruik van binnensportaccommodaties zich grotendeels hersteld.

Op basis van de uitkomsten van LISS is de openbare ruimte als sportlocatie populairder dan voor de pandemie, terwijl de VTO-cijfers een daling laten zien. Dit kan ermee te maken hebben dat de VTO-meting naar een heel jaar kijkt, terwijl het in de LISS-meting gaat om cijfers per maand (enkele maanden, niet over een heel jaar).

Figuur 2.4

Aandeel Nederlanders (≥16 jaar) dat voor (n=1.124), tijdens (n=900) en na (n=1.050) de coronapandemie gebruik maakte van een of meerdere typen sportlocaties, maandelijks

(in procenten)

Bron: Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences (LISS), 2021 & 2022. Bewerking: Radboud Universiteit, Mulier Instituut.

Casus: 'Elke Limburger telt!'

De eerste casus die we bespreken is de provincie Limburg, waar in 2023 het akkoord 'Elke Limburger telt!' is gesloten. In dit akkoord is beperkt aandacht voor sport en bewegen. De coalitie van de provincie Limburg ziet voor de provincie 'eerder een rol in het ondersteunen van initiatieven uit de samenleving, dan in het zelf organiseren daarvan. Een cruciale rol is daarbij weggelegd voor de Limburgse sporttakplatforms' (Provincie Limburg, 2023, p. 38).

In het akkoord zegt de coalitie de samenwerking met gemeenten en platforms, de ondersteuning van de sportinfrastructuur en initiatieven van vrijwilligers te willen blijven voortzetten. Verder ziet ze een belangrijke rol voor (top)sportevenementen, waarvan ze veronderstelt dat deze het publiek kunnen inspireren tot (meer) sportdeelname (Provincie Limburg, 2023, p. 38).

Op bewegen in het algemeen, spelen en wandelen gaat het akkoord niet of nauwelijks in. Wel noemt de coalitie dat ze initiatieven wil steunen om overgewicht aan te pakken en een gezonde leefstijl te bevorderen. Ook stelt ze doelen voor gezondheid en beweegdeelname onder Limburgers na deze regeerperiode (in 2027).

Wat een beweegvriendelijke omgeving betreft is de houding van de coalitie wat ontwijkend en algemeen: ze geeft aan in het akkoord te hebben gezegd

dat iedere inwoner van Limburg die wil sporten, moet kunnen sporten. Met gemeenten gaat ze in gesprek over voldoende sport- en speelgelegenheid en plekken voor jongeren in de openbare ruimte (Provincie Limburg, 2023, p. 39).

Aandacht voor actief transport is er beperkt. Wanneer het gaat over bereikbaarheid, benoemt de coalitie fiets en OV samen met de auto. De auto lijkt hiermee minstens even belangrijk te zijn als alternatieve vervoermiddelen. De coalitie wil in 'reeds genomen besluiten over (snel)fietspaden en verlichting' aandacht hebben voor verkeersveiligheid, en inzetten 'op het benutten van beschikbare rijksmiddelen voor verkeersveiligheid (Provincie Limburg, 2023, p. 89).

In het nieuwe coalitieakkoord heeft de coalitie oog voor het belang van sport en bewegen, maar is de houding die de provincie inneemt vooral een ondersteunende. Uiteindelijk moeten gemeenten, lokale organisaties en vrijwilligers veel werk gaan verzetten. Op een beweegvriendelijke omgeving en actief transport zet de coalitie niet specifiek in.

2.3 Meest beoefende sporten

Figuur 2.5 toont de tien meest beoefende sporten onder Nederlanders van 18 tot 80 jaar. Respondenten konden maximaal vier sporten opgeven. Te zien is dat fitness/conditietraining (individueel in de binnenruimte) de afgelopen jaren het populairst is gebleven. In 2021 leek het aandeel fitness wat afgenomen ten opzichte van de jaren ervoor. Het ging slechts om een klein verschil. Ook leek er in 2021 een kleine afname te zijn in de populariteit van zwemmen en voetbal vergeleken met de voorgaande jaren. In 2022 zijn deze kleine verschillen weer grotendeels vereffend.

Verder laat de figuur zien dat enkele sporten in de openbare ruimte (wandelen, fietsen en wielrennen) in 2021 een hoogtepunt bereikten. In 2022, het jaar waarin de coronapandemie min of meer ten einde liep, leken Nederlanders sporten in de openbare ruimte te hebben verruild voor sporten die ze in verenigingsverband en/of op sportaccommodaties konden beoefenen.

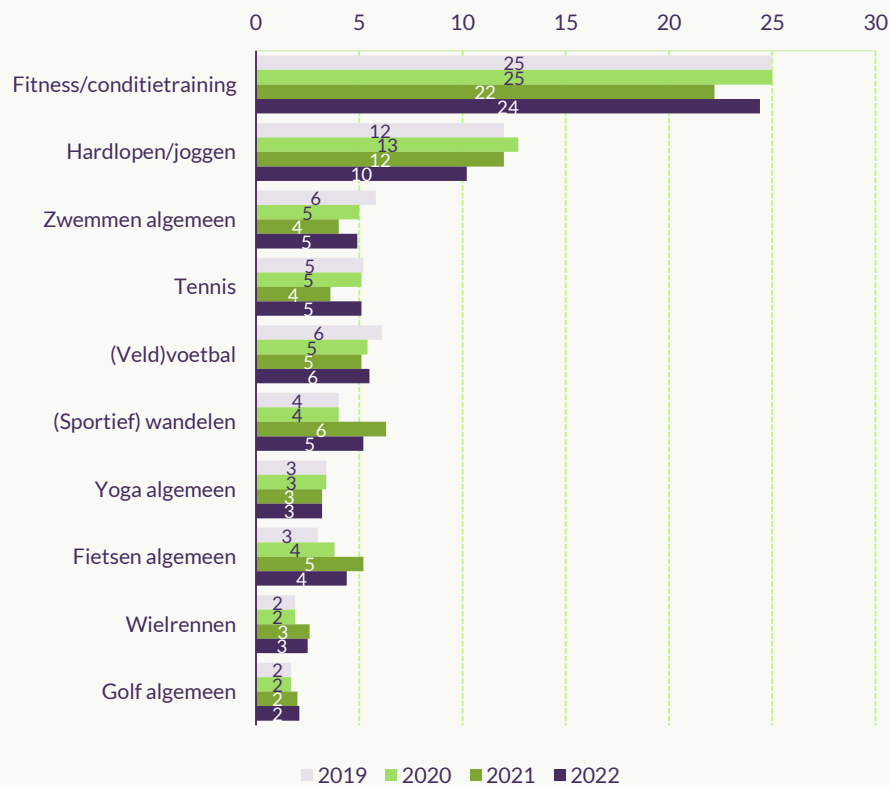
Sinds 2021 zijn er weer meer Nederlanders gaan fitnessen, zwemmen, tennissen, voetballen en golfen. Wel gaat het hierbij om kleine verschillen. Sporten als hardlopen, wandelen, fietsen en wielrennen lijken in 2022 juist iets minder (opnieuw een klein verschil) beoefend te worden (**figuur 2.5**).

Ook NOC*NSF neemt deze verschillen waar in hun rapport 'Zo sport Nederland' (2022). Waar wandelen in 2021 veruit de meest beoefende sport was, was dit in 2022 (net als volgens het CBS/RIVM) fitness. Net als het CBS/RIVM zag ook NOC*NSF sporten in de openbare ruimte iets minder populair worden: het aantal wandelende Nederlanders nam flink af (-16%). Ook hardlopen was in 2022 duidelijk

minder populair dan in 2021 (-17%). Fietsen/wielrennen is ten opzichte van 2021 minder sterk afgenomen (-6%).¹

Figuur 2.5

Aandeel meest beoefende sporten door Nederlanders van ≥ 12 jaar in de jaren 2019 (n=6.176), 2020 (n=6.075) en 2021 (n=6.069), wekelijks
(in procenten)

Bron: CBS & RIVM, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor, 2019, 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

N.B.: In het statistiekjaar 2020 werd de waarneming voor de Gezondheidsenquête verstoord door de coronacrisis. Dit geldt ook voor het jaar 2021. Lees hier een [toelichting vanuit het CBS](#) op de berekening van de Gezondheidsenquête, en lees hier over het dataverzamelingsproces van de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor in de periode 2014-2021..

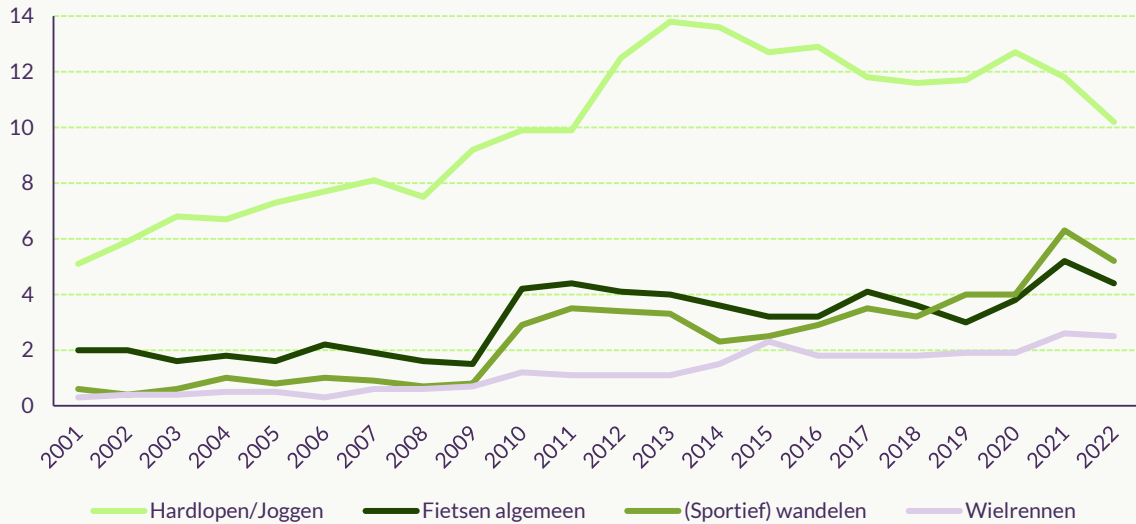
Hoewel Nederlanders dus gemiddeld minder vaak sporten in de openbare ruimte, blijven sporten als hardlopen, fietsen en wandelen populair. **Figuur 2.6** laat de ontwikkeling zien in de populariteit van de meest beoefende sporten in de openbare ruimte. De beoefening van elk van de vier sporten is in de afgelopen jaren toegenomen.

¹ Deze cijfers wijken af van die van het CBS/RIVM. Dit heeft er enerzijds mee te maken dat NOC*NSF metingen verricht onder Nederlanders van 5 t/m 80 jaar oud, terwijl het bij het CBS/RIVM gaat om Nederlanders van 12 jaar en ouder. Een ander verschil is dat recreatief bewegen (bijvoorbeeld wandelen of fietsen in de vrije tijd) bij de metingen van NOC*NSF als sportdeelname wordt gezien, terwijl het CBS/RIVM dit apart meet: bij het CBS/RIVM gaat het puur om bewegen in sportief verband.

Figuur 2.6

Aandeel beoefening van meest populaire sporten in de openbare ruimte onder Nederlanders (≥ 12 jaar) in de jaren 2001 t/m 2022

(in procenten)

Bron: CBS & RIVM, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor, 2001 t/m 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

N.B.: In het statistiekjaar 2020 werd de waarneming voor de Gezondheidsenquête verstoord door de coronacrisis. Dit geldt ook voor het jaar 2021. Lees hier een toelichting vanuit het CBS op de berekening van de Gezondheidsenquête, en lees hier over het dataverzamelingsproces van de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor in de periode 2014-2021.

Wielrennen populair

Met name de beoefening van wandelen en wielrennen is gegroeid. De individuele vrijheid en de mogelijkheid de sport vrijwel overal te kunnen beoefenen spelen waarschijnlijk een rol in de toegenomen populariteit van wielrennen: mede hierdoor heeft de beoefening van wielrennen tijdens de coronapandemie een vlucht genomen.

Wielrennen staat bekend als een mannensport, maar wordt ook steeds vaker door vrouwen beoefend. Waar eerst vooral jongeren aan wielrennen deden, doen nu vooral volwassenen aan wielrennen (CBS & RIVM, 2022; NTFU, 2023).

De populariteit van wandelen

Wandelen doen mensen vooral om in het groen (bos, natuurgebied, park) te zijn, om fit/gezond te blijven of te worden, en ter ontspanning (Wandelnet, 2021). Uit de *Wandelmonitor 2021* blijkt dat 59 procent van de Nederlanders (≥ 16 jaar) tijdens de coronapandemie (veel) meer is gaan wandelen dan voor de pandemie. Nederlanders maken vooral ommetjes (84%); ongeveer 30 procent wandelt weleens 10 kilometer of meer (Wandelnet, 2021).

Wandelen is goedkoop, je kunt ermee starten vanaf de voordeur, het kan alleen en in een groepje, iedereen heeft er ervaring mee en je hoeft er niet bijzonder fit of sterk voor te zijn. Dit maakt het een toegankelijke sport geschikt voor alle leeftijden. Vrouwen doen iets vaker aan wandelen dan mannen. Het is met name onder ouderen een populaire sport (CBS & RIVM, 2022).

Hardlopen en recreatief fietsen

Hardlopen bereikte qua populariteit een hoogtepunt in 2013, en is daarna langzaam gaan dalen. Net als wandelen is hardlopen een toegankelijke, relatief goedkope en vrijwel overal te beoefenen sport.

Iets meer mannen dan vrouwen doen aan hardlopen, maar het gat tussen mannen en vrouwen wordt kleiner. Ook weten ouderen de hardlooproutes in hun buurt steeds beter te vinden en te benutten. Waar in 2001 0 procent van de 65-plussers hardlopen opgaf als meest beoefende sport, was dit in 2021 4 procent (CBS & RIVM, 2022).

Fietsen (niet wielrennen of mountainbiken) is ook populairder geworden, hoewel de beoefening ervan sinds 2010 tamelijk stabiel lijkt te zijn. De kloof tussen mannen en vrouwen is sinds 2001 gegroeid: mannen zijn steeds vaker fietsen als sport gaan beoefenen dan vrouwen. Met name de laatste jaren is fietsen vooral onder ouderen een veel beoefende sport geworden (ibidem).

2.4 Meer over wandelen en fietsen

Wandelen en fietsen naar motief

Nederlanders wandelen gemiddeld bijna vijf keer per week (**figuur 2.7**). Dit doen zij meestal in hun vrije tijd. Ook winkelen en boodschappen doen gebeurt vaak te voet. Wandelen naar het werk, naar school of om andere redenen doen Nederlanders minder vaak.

Deze motieven kwamen in de afgelopen jaren niet evenveel voor. Zo zijn Nederlanders steeds wat minder vaak wandelend gaan winkelen of boodschappen gaan doen. Wandelen naar het werk werd juist wat populairder, en wandelen naar school bleef door de jaren heen ongeveer gelijk.

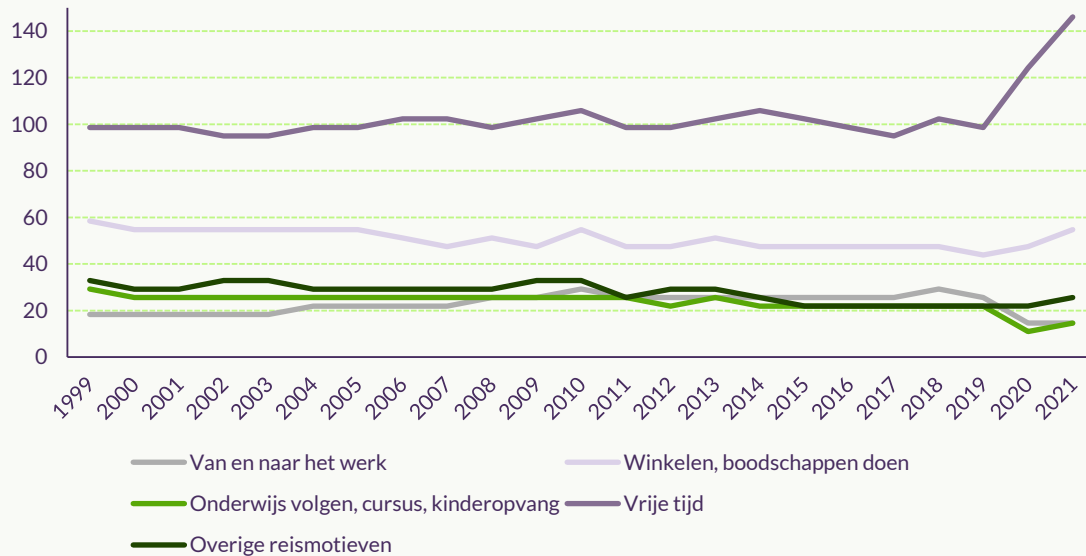
Voor alle motieven geldt na 2019 een trendbreuk: vanwege de coronapandemie waren veel scholen en kantoren (en veel voorzieningen) lange tijd dicht. Vanzelfsprekend werd naar die bestemmingen minder gewandeld. Ook golden restricties voor het gebruik van het OV. Mogelijk zijn Nederlanders om die reden vaker wandelend gaan winkelen of boodschappen gaan doen.

Omdat veel voorzieningen gesloten of beperkt open waren en mensen beperkt bij elkaar mochten komen, zijn Nederlanders meer hun vrije tijd gaan vullen met het maken van wandelingen. Onder meer de veel gedownloade Ommetje-app stimuleerde deze ontwikkeling (Hersenstichting, 6 juni 2023).

Figuur 2.7

Aantal verplaatsingen te voet per Nederlander (≥ 6 jaar oud) per jaar, naar motief, 1999-2021

(in absolute aantallen)

Bron: CBS, Mobiliteitstrend; per rit, vervoerwijzen, reismotief, leeftijd en geslacht, 2022c. Bewerking: Mulier Instituut.

Fietsen doen Nederlanders vaker dan wandelen. De motieven om te fietsen verhouden zich op een vergelijkbare manier tot elkaar als bij wandelen. Gemiddeld zijn Nederlanders minder fietstochten gaan maken in hun vrije tijd of om te winkelen (**figuur 2.8**). Ook voor overige motieven, zoals zakelijke bezoeken, stapten Nederlanders steeds minder op de fiets. Wel gaan Nederlanders vaker op de fiets naar een plek om onderwijs te volgen.

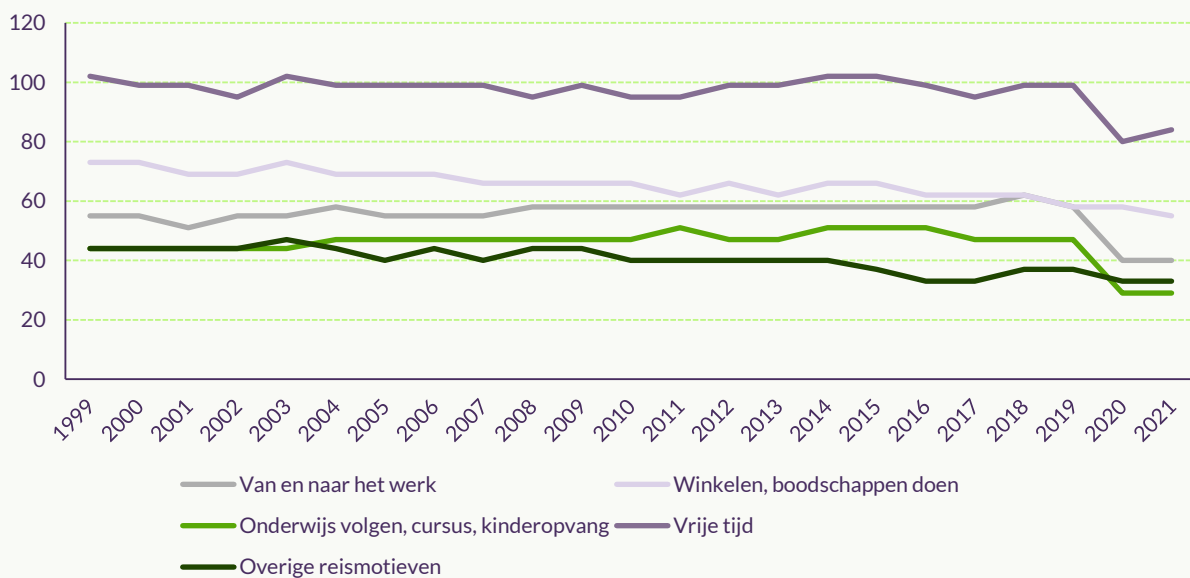
Ook voor fietsen geldt een grote verandering in het aantal verplaatsingen wanneer de coronapandemie haar intrede doet: voor elk van de verschillende reismotieven pakten Nederlanders minder vaak dan fiets dan in voorgaande jaren. Voor fietsen naar het werk en naar plekken om onderwijs te volgen geldt dat thuiswerken en digitaal thuisonderwijs vanwege tijdelijke schoolsluitingen meespeelden bij de afname in het aantal ritten per fiets. Voor winkelen en boodschappen doen per fiets lijkt dit in lijn met de trend die al gaande was, en heeft de pandemie hier dus waarschijnlijk geen rol gespeeld.

Opvallend is de afname in het aantal fietsritten in de vrije tijd in 2020. Vanwege de horecasluitingen tijdens de pandemie waren fietstochten misschien minder aantrekkelijk, en maakten ritjes op de fiets in de vrije tijd plaats voor wandelingen in de buurt of de natuur. Hier speelt mogelijk ook mee dat onnodige reisbewegingen werden afgeraden, waardoor mensen mogelijk meer in de buurt van hun woning recreatief bewogen (vaker wandelend). In 2021, toen een groot deel van het jaar weer wat meer ‘mocht’, is men weer meer gaan fietsen in de vrije tijd.

Figuur 2.8

Aantal verplaatsingen op de fiets per Nederlander (≥ 6 jaar oud) per jaar, naar motief, 1999-2021

(in absolute aantallen)

Bron: CBS, Mobiliteitstrend; per rit, vervoerwijzen, reismotief, leeftijd en geslacht, 2022c. Bewerking: Mulier Instituut.

Veilig op de fiets

Dit jaar zijn verschillende rapporten en artikelen verschenen over actief transport, waarvan meerdere gericht op fietsen. Fietsen is een goedkope, gezonde en duurzame manier van reizen.

Het RIVM (2023) onderzocht wat maakt dat mensen voor een bepaalde vervoerwijze kiezen. Iets minder dan de helft van de Nederlanders die binnen 7,5 kilometer van het werk af woont, maakt namelijk nog gebruik van de auto.

Kort samengevat is het belangrijk actieve manieren van reizen (fietsen, wandelen) te stimuleren en het autogebruik minder aantrekkelijk te maken. Met name de overheid en werkgevers zijn hiervoor aan zet. Met ingrepen (veilige en comfortabele fietspaden), wetten en aantrekkelijke regelingen (reiskostenvergoeding voor de fiets) kunnen zij het reisgedrag van werkende Nederlanders beïnvloeden.

De Ceunynck et al. (2023) deden een vergelijkbaar onderzoek, waarbij ze data verzamelden in negen Europese steden, waaronder twee Nederlandse (Groningen en Tilburg). Hierbij keken de onderzoekers naar barrières om meer te fietsen en te wandelen, zowel onder fietsliefhebbers als onder mensen die liever voor een ander vervoermiddel kiezen. Verkeersveiligheid bleek een belangrijke barrière voor beide groepen en met name voor de niet-fietsers. Verkeersveiligheid vormt dan ook een van de sleutels tot het bevorderen van fietsen in steden.

Een manier om de verkeersveiligheid te verbeteren is het verminderen van de maximumsnelheid van autoverkeer binnen de bebouwde kom.

Onderzoekers vanuit de Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving (2023) onderzochten het effect van snelheidsmindering op verkeersveiligheid aan de hand van een literatuurstudie. Hierbij keken ze specifiek naar het effect van het verlagen van de limiet tot 30 km/u.

Uit het literatuuronderzoek kwam een positief effect van deze maatregel op de verkeersveiligheid naar voren: op wegen waar de snelheidslimiet was verlaagd waren minder ongelukken. Ook was er minder geluidsoverlast. Een significante afname van uitlaatgassen of een toename van het aantal fietsers waren er niet: hiervoor zijn aanvullende maatregelen nodig.

Wandelen en fietsen naar regio

Inwoners van de provincie Noord-Holland hebben gemiddeld de meeste verplaatsingen te voet per persoon per jaar. Inwoners van Friesland verplaatsen zich gemiddeld het minst lopend. Ook het aantal verplaatsingen voor sporten, hobby's en uitgaan is het hoogst in Noord-Holland.

Wandelen is in andere provincies populairder. Drentenaren wandelen gemiddeld het vaakst en Zuid-Hollanders het minst. In de meest stedelijke provincies (Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht) vinden de meeste verplaatsingen te voet voor andere reismotieven plaats (**figuur 2.9**).

Andere reismotieven zijn bijvoorbeeld naar werk, om boodschappen te doen of om onderwijs te volgen. In stedelijke gebieden bevinden deze voorzieningen zich ook vaker op loopafstand. Vooral stedelijke gemeenten scoren ook hoog op de deelindicator voorzieningen van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (zie ook hoofdstuk 3).

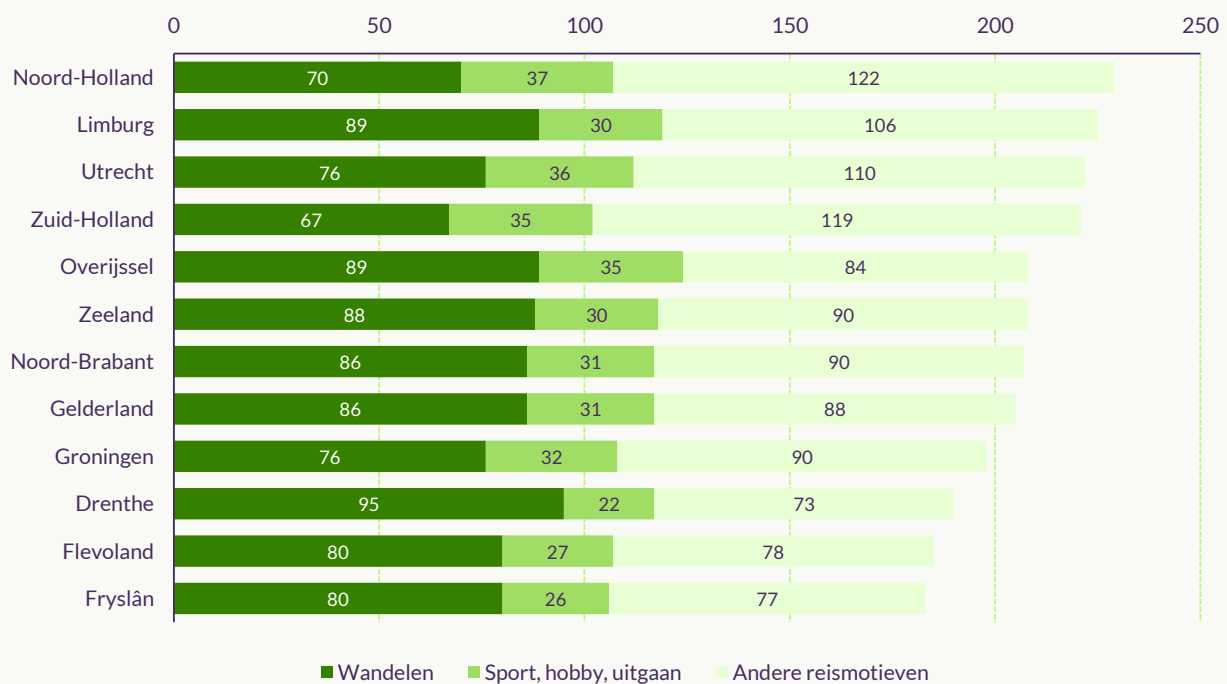
In Nederland zien we vanaf de coronapandemie een toename in het totaal aantal verplaatsingen te voet. Dit komt met name door een enorme toename in het aantal verplaatsingen voor (recreatief) wandelen. Verplaatsingen voor andere reismotieven zijn sindsdien een stuk stabiel gebleven of afgenomen. Richting 2022 lijkt de toename weer iets te stabiliseren, maar het aantal verplaatsingen voor

(recreatief) wandelen ligt gemiddeld per persoon in Nederland nog steeds bijna twee keer zo hoog als in 2019.

In alle provincies is de trend te zien, waar het aantal verplaatsingen te voet om (recreatief) te wandelen in 2020 en 2021 enorm is toegenomen. In een aantal provincies zet de toename zelfs door in 2022. Dit zijn voornamelijk provincies waar het gemiddeld aantal verplaatsingen te voet voor (recreatief) wandelen al relatief hoog lag ten opzichte van de andere provincies, namelijk Drenthe, Overijssel, Zeeland en in mindere mate Flevoland.

Figuur 2.9

Gemiddeld aantal verplaatsingen te voet per Nederlander (≥ 6 jaar oud) in 2022, naar motief en provincie
(in absolute aantallen)

Bron: CBS, Mobiliteit; per persoon, vervoerwijzen, motieven, regio's, 2023b. Bewerking: Mulier Instituut.

Reizen per fiets is het populairst bij inwoners van de provincie Overijssel.

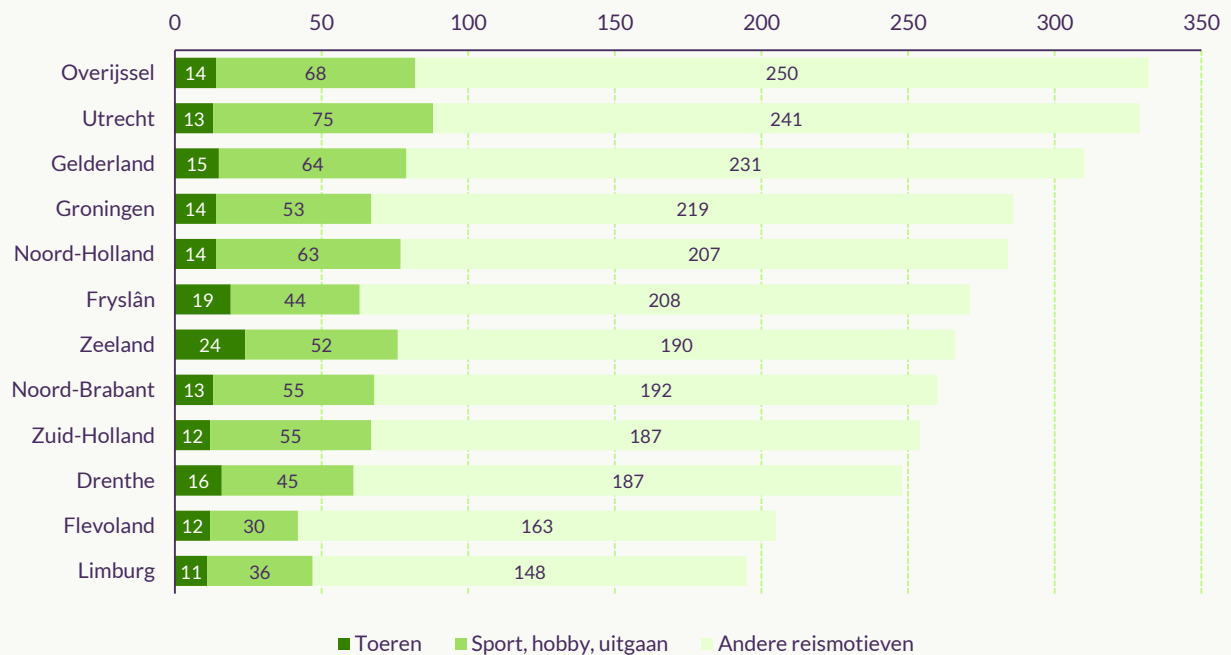
Limburgers verplaatsen zich gemiddeld het minst vaak per jaar op de fiets. Inwoners van Overijssel doen ongeveer 1,7 keer zoveel verplaatsingen met de fiets als inwoners van Limburg. In Overijssel en Utrecht pakken mensen de fiets relatief vaak voor sport, hobby of uitgaan. Inwoners van Zeeland en Fryslân pakken vaker de fiets om te gaan toeren (**figuur 2.10**).

Het totale aantal verplaatsingen per fiets nam sinds de coronapandemie landelijk af. Maar ook hier is vanaf 2020 een lichte toename te zien in het aantal verplaatsingen om te toeren. Dit is niet in elke provincie terug te zien: in een aantal provincies is het in die periode stabiel gebleven of zelfs afgenomen.

Figuur 2.10

Gemiddeld aantal verplaatsingen op de fiets per Nederlander (≥ 6 jaar oud) in 2022, naar motief en provincie

(in absolute aantallen)

Bron: CBS, Mobiliteit; per persoon, vervoerwijzen, motieven, regio's, 2023b. Bewerking: Mulier Instituut.

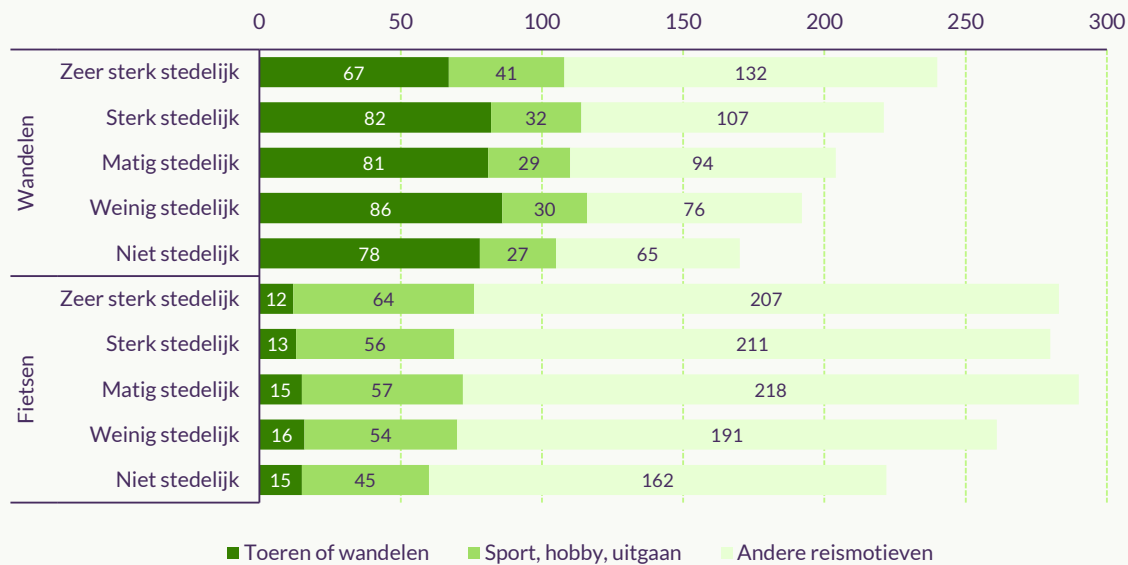
Het gemiddeld aantal verplaatsingen te voet neemt af naarmate iemand in een minder stedelijk gebied woont. In stedelijke gebieden zijn vaker voorzieningen in de nabijheid te voet bereikbaar. Het gemiddelde aantal verplaatsingen voor (recreatief) wandelen is daarentegen het hoogst bij inwoners van weinig stedelijke gebieden.

Voor fietsen zien we een ander beeld: inwoners van matig stedelijke gebieden pakken het vaakst de fiets. Fietsen om te toeren gebeurt het vaakst door inwoners van niet tot matig stedelijke gebieden (**figuur 2.11**).

Figuur 2.11

Gemiddeld aantal verplaatsingen op de fiets of te voet per Nederlander (≥ 6 jaar oud) in 2022, naar motief en stedelijkheidsgraad

(in absolute aantallen)

Bron: CBS, Mobiliteit; per persoon, vervoerwijzen, motieven, regio's, 2023b. Bewerking: Mulier Instituut.

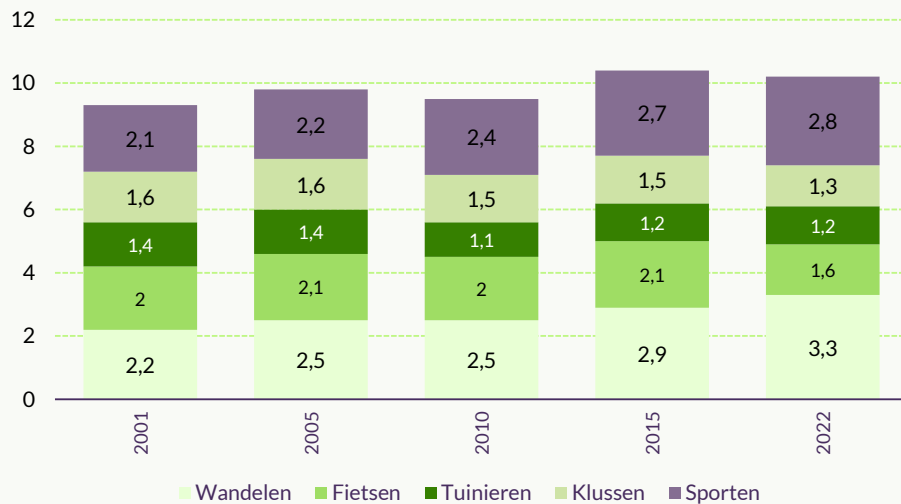
2.5 Tijd besteed aan bewegen in de openbare ruimte

Dat Nederlanders meer tijd actief in de openbare ruimte zijn gaan doorbrengen, is ook terug te zien in **figuur 2.12**. Duidelijk is bijvoorbeeld, zoals we al zagen, dat Nederlanders meer zijn gaan wandelen in hun vrije tijd: waar dit in 2001 gemiddeld om 2,2 uur ging, was dit in 2022 3,3 uur per week. Wel is men minder tijd gaan besteden aan recreatief fietsen in de vrije tijd. Mogelijk zijn Nederlanders in plaats hiervan meer sportief gaan fietsen.

Figuur 2.12

Tijd die Nederlanders (≥ 12 jaar) wekelijks besteden aan verschillende beweegactiviteiten in hun vrije tijd, 2001-2022

(in absoluut aantal uren)

Bron: CBS & RIVM, Tijd besteed aan beweegactiviteiten per week 2001-2022, 2023b. Bewerking: Mulier Instituut.

Verder valt op dat Nederlanders gemiddeld iets meer uren in hun vrije tijd zijn gaan besteden aan beweegactiviteiten, met het jaar 2015 als hoogtepunt (CBS & RIVM, 2023c). Een belangrijk aandeel van de actieve uren die Nederlanders helpen aan de beweegrichtlijnen te voldoen, komt van actief transport: wandelen of fietsen naar werk, school of andere bestemmingen.

In de inleiding van dit rapport noemden we al dat ongeveer één op de drie volwassenen de beweegnorm (het onderdeel 150 minuten per week matig tot intensief bewegen) haalt door actief transport (De Haas & Van den Berg, 2019). Volgens Wendel-Vos et al. (2022) kan van de volwassenen die voldoen aan de beweegrichtlijnen 40 procent hieraan alleen al voldoen met wandel- en fietsactiviteiten.

Figuur 2.13 laat zien hoeveel tijd Nederlanders kwijt zijn aan actief transport. Dit geeft een indruk van het belang dat actief transport voor hen heeft om aan de beweegrichtlijnen te voldoen.²

²Voor kinderen van 4 t/m 11 jaar zijn deze cijfers er pas vanaf 2015; voor 2015 werd deze groep in vragenlijsten niet meegenomen.

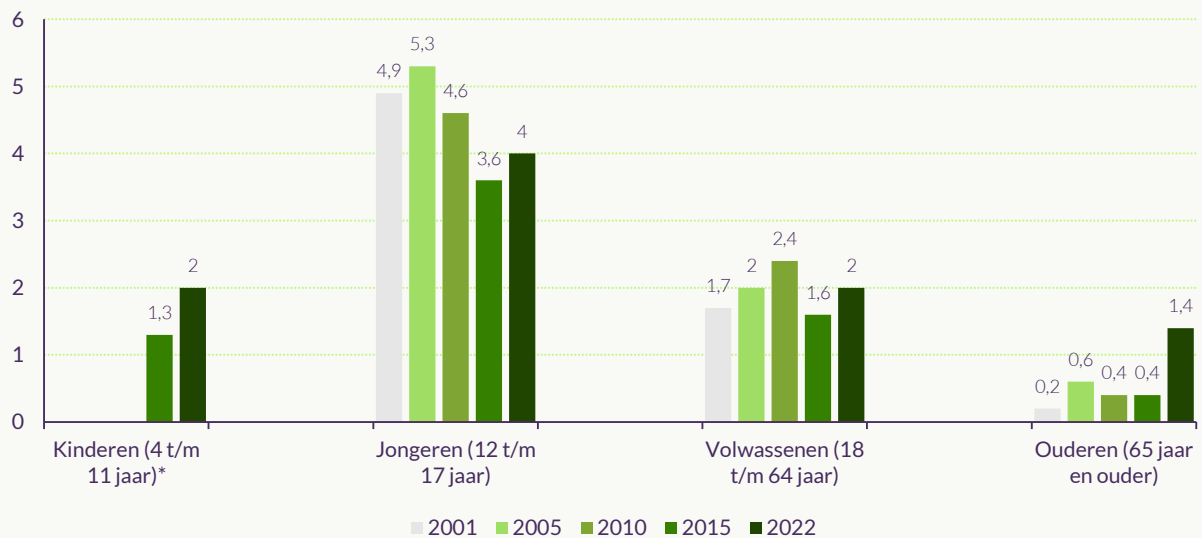
Ten eerste valt op dat vooral jongeren veel uren besteden aan actief transport. Zij zitten vaak nog op de middelbare school, waar de meesten van hen vijf dagen per week op de fiets naartoe gaan. Kinderen zitten nog op de basisschool, waar zij meestal vlakbij wonen. Hierdoor zijn zij minder lang onderweg naar school dan jongeren. Volwassenen gaan vaak met de auto of (deels) met het OV naar hun werk, en zijn hierdoor minder uren op de fiets of te voet onderweg. Ouderen werken veelal niet meer, dus bewegen vooral in hun vrije tijd.

Ten tweede valt op dat volwassenen en jongeren na 2010 gemiddeld minder uren zijn gaan besteden aan actief transport. Voor ouderen was dit al na 2005 het geval.

Figuur 2.13

Tijd die Nederlanders wekelijks besteden aan actief transport, naar leeftijdsklasse, 2001-2022

(in absoluut aantal uren)

Bron: CBS & RIVM, Tijd besteed aan beweegactiviteiten per week 2001-2022, 2023b. Bewerking: Mulier Instituut.

Casus: Gemeente Twenterand

Het coalitieakkoord van de gemeente Twenterand is vastgelegd in het document *In elke kern: voor elkaar!* In dit akkoord van GemeenteBelangen Twenterand en de ChristenUnie staat onder meer de visie die het college heeft op de openbare ruimte.

Hier is de coalitie duidelijk over: deze moet uitnodigen tot ontmoeting, bijvoorbeeld met bankjes langs wandel- en fietspaden. De inrichting van de openbare ruimte moet beweegvriendelijk zijn; zo blijven de inwoners gezond en fit. Verder ziet de coalitie graag dat schoolpleinen openbaar toegankelijk en groen zijn, en dat de fiets-, mountainbike-, wandel- en kano-/vaarnetwerken worden uitgebreid, of op z'n minst behouden blijven (GemeenteBelangen Twenterand & ChristenUnie, 2022, p. 22).

Ook buiten de openbare ruimte heeft de coalitie beweegvriendelijke ambities, bijvoorbeeld door bedrijventerreinen te vergroenen, om deze zo aantrekkelijker te maken voor een wandeling of sportsessie in de pauze of na werktijd. Bedrijventerreinen moeten verder goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en de fiets, om zo ook toegankelijk te zijn voor (jonge) medewerkers zonder auto (GemeenteBelangen Twenterand & ChristenUnie, 2022, p. 26). Daarnaast is er de wens in elke kern van de gemeente een inclusieve speeltuin te realiseren, zodat alle kinderen een plek hebben om te spelen.

De aandacht voor de openbare ruimte als plek om actief te zijn komt terug in het meest recente sportbeleid van de gemeente (Gemeente Twenterand, 2023). De gemeente beschouwt de openbare ruimte als onderdeel van de belangrijkste sport- en beweegfaciliteiten. Om een beweegvriendelijke omgeving te kunnen garanderen, moet de omgeving sociaal veilig en verkeersveilig zijn. Deze voorwaarden voor bewegen in de openbare ruimte resoneren met de bevindingen van Panter et al. (2019). De context waar een mogelijke beweeglocatie zich in bevindt, is dus van belang.

Een concrete uitwerking van wat er nodig is om de openbare ruimte beweegvriendelijk in te richten, ontbreekt in de beleidsvisie. Wel maakt de gemeente in haar visie duidelijk het belang van een beweegvriendelijke omgeving in te zien, lettend op trends en ontwikkelingen in hoe en waar mensen sporten en bewegen.

2.6 Buitenspelen

Kinderen en jongeren bewegen steeds minder en hun motorische vaardigheden nemen af. Buitenspelen staat onder druk, onder meer door verstedelijking (gepaard met het verdwijnen of verkleinen van speelruimte) en digitalisering (meer schermtijd, minder buitenspelen) (Lucassen et al., 2020).

Kinderen spelen steeds minder buiten: in 2013 speelde ongeveer 80 procent van de kinderen minstens twee keer per week buiten, tegenover 66 procent in 2022 (Jantje Beton/Kantar Public, 2018, 2022). Hun snelheid, kracht, coördinatie, lenigheid en uithoudingsvermogen verminderen, aldus de studie van Lucassen et al. (2020). Hierdoor krijgen kinderen mogelijk minder plezier in sporten en bewegen, wat kan leiden tot een verminderd zelfvertrouwen en mindere gezondheid, zowel nu als op latere leeftijd.

Hoeveel kinderen en jongeren bewegen en sporten, hangt af van de thuissituatie, de buurt en de school. Kinderen en jongeren stimuleren meer te sporten en te bewegen, vraagt dus om een integrale aanpak.

Veel bewegen kinderen momenteel nog niet. In 2022 voldeden zes op de tien kinderen (57%) van 4 tot en met 11 jaar aan de beweegrichtlijnen. Bij de leeftijdsgroep van de 12- tot en met 17-jarigen is een duidelijke afname te zien. Slechts een derde (33%) van de jongeren voldoet aan de beweegrichtlijnen (CBS & RIVM, 2023a). In beide leeftijdscategorieën voldoen jongens vaker aan de beweegrichtlijnen dan meiden.

Kinderen van 4 tot en met 11 jaar halen hun beweegminuten vooral door buitenspelen op school of in hun vrije tijd (gemiddeld 14,5 uur per week). Ook fietsen en wandelen levert een belangrijke bijdrage aan de beweegminuten, met bijna 5 uur per week. Dit onderstreept het belang van buitenspelen en actief transport van en naar school om aan de beweegrichtlijnen te voldoen.

Via buitenspeelbeleid kunnen gemeenten buitenspelen stimuleren. Ongeveer 65 procent van de Nederlandse gemeenten heeft buitenspeelbeleid. 47 procent van de gemeenten zonder buitenspeelbeleid heeft dit beleid niet omdat dit geen prioriteit heeft. Ongeveer 21 procent van de gemeenten heeft buitenspeelbeleid én evalueert dit (Ten Tije et al., 2022).

Dit zijn nog relatief lage percentages. Het Mulier Instituut werkt aan een Toolbox Buitenspelen om gemeenten te helpen bij het evalueren en monitoren van hun buitenspeelbeleid.

Casus: Gemeente Noordwijk

In het uitgebreide coalitieakkoord *'Recht zo die gaat: de inwoner als loods van het gemeentebestuur'* gaan de regerende partijen VVD, Partij voor de 1nwoners, CDA en Lijst Salman in op hun ambities voor de nieuwe collegeperiode. De partijen hebben ambities op het gebied van sporten en bewegen in de openbare ruimte, verspreid over verschillende domeinen.

Voor 'Verkeer en parkeren' is te lezen dat 'het belangrijk [is] dat er naast bereikbaarheid met de auto ook aandacht is voor het openbaar vervoer, de fiets en voetgangers' (VVD et al., 2022, p. 16). Het OV, de fietser en de voetganger lijken op basis van deze formulering niet de prioriteit te hebben.

Toch heeft de coalitie het voornemen om in te zetten op meer en eventueel bredere fietspaden. Ze ziet dit als goed voor de gezondheid, en als een manier om het aantal files te verminderen. Verder wil de gemeenten stoepen en voetpaden toegankelijk(er) maken voor bijvoorbeeld mensen met een rolstoel, rollator of kindervan.

Voor sport en cultuur spreekt de coalitie uit ruimte te bieden voor sport- en speelplekken in elke wijk. Verder wil ze de openbare sportfaciliteiten uitbreiden en een sportlint (lange route met daarlangs sporttoestellen en beweeg- of speelaanleidingen) aanleggen.

Wanneer het gaat om de buurtomgeving in het algemeen heeft de coalitie 'oog voor groene bermen, bloemstroken, groene tuinen, groen tussen bebouwing, sportlinten, speeltuintjes voor kinderen en losloopgebieden voor honden inclusief opruimplicht' (VVD et al., 2022, p. 30). Voldoende groen om de leefomgeving aantrekkelijker te maken en klimaatadaptief te zijn vindt de coalitie dus ook belangrijk.

Een samenhangende integrale visie op een beweegvriendelijke omgeving heeft de coalitie dus niet. Een dergelijke visie komt wel naar voren in het nieuwe sportbeleid van de gemeente, dat er is gekomen na de installatie van de nieuwe raad en het nieuwe college. Dit sportbeleid is ambitieuzer en diepgaander dan het coalitieakkoord.

De gemeente wil de beweegvriendelijke omgeving behouden en versterken. Zo moeten er open sportparken komen en moet sporten en bewegen in de buitenruimte worden gefaciliteerd, bijvoorbeeld door de aanleg van het eerder genoemde sportlint (Gemeente Noordwijk, 2022). Met het aanleggen en aanpassen van speeltuinen is de gemeente al bezig: een speeltuin in de kern De Zilk is nu voorzien van een middeleeuws klimkasteel (Bollenstreek Omroep, 8 maart 2023).

De gemeente zegt in de beleidsnota een optimaal fiets- en wandelnetwerk te hebben. Er zijn dan ook geen voornemens hier iets aan te veranderen (Gemeente Noordwijk, 2022, p. 31). De vraag is wel of het hier om recreatieve netwerken gaat, of om alle fiets- en wandelpaden. Voldoende en veilige fiets- en wandelpaden binnen de bebouwde kom zijn immers nodig om het recreatieve fiets- en wandelnetwerk in het buitengebied te kunnen bereiken. Hoewel op het vlak van wandelen en fietsen nog winst te behalen lijkt, is de beleidsnota voortvarender dan het coalitieakkoord.

In 2023 heeft het Mulier Instituut een scan opgesteld van de bestaande kennis en innovaties rondom het probleem dat kinderen en jongeren steeds minder bewegen (Singh et al., 2023). Een systemische aanpak om buitenspelen te bevorderen is volgens de onderzoekers veelbelovend (zie ook het kader 'Buitenspelen in perspectief').

Daarnaast is integraliteit zowel op gemeentelijk niveau als op het niveau van de landelijke politiek van belang: samenhang en samenwerking op het gebied van sport en bewegen is een voorwaarde voor gecoördineerd en duurzaam beleid.

De voorwaarde voor integraliteit is een gezamenlijke visie, bij voorkeur gestoeld op een kader of model dat voor verbinding tussen stakeholders uit verschillende sectoren kan zorgen. Ook moeten kinderen en jongeren structureel worden betrokken. Het bestaande aanbod is niet altijd goed op hun wensen en behoeften afgestemd, wat een averechts effect kan hebben op het plezier en daarmee hun sport- of beweegdeelname.

Buitenspelen in perspectief

Of en hoe vaak kinderen buitenspelen, hangt samen met veel verschillende factoren op verschillende niveaus. Dit kunnen individuele factoren zijn, zoals leeftijd, maar ook buurtkenmerken of sociale factoren, zoals de aanwezigheid van andere kinderen.

Deze factoren kunnen bovendien ook elkaar beïnvloeden. Als kinderen vaker buitenspelen en dus vaker spelend zichtbaar zijn op straat, kan dit eraan bijdragen dat de sociale norm over buitenspelen binnen een buurt verandert. Deze verandering kan er weer aan bijdragen dat ouders de noodzaak voelen hun kinderen te stimuleren buiten te spelen. Een systematische aanpak van het stimuleren van buitenspelen houdt rekening met al deze verschillende factoren en hoe deze van invloed op elkaar zijn.

In het rapport 'Buitenspelen in perspectief' brachten we zestig factoren in kaart die verband houden met het buitenspeelgedrag van kinderen van 4 tot en met 12 jaar. In het rapport beschrijven we deze factoren en hoe in vervolgonderzoek de onderlinge samenhang daartussen verder inzichtelijk kan worden gemaakt met een systeembenadering (Willeboordse et al., 2022).

2.7 Het ervaren gebruik van de openbare ruimte voor sporten, spelen en bewegen

Sportlocatie

Ruim de helft van de Nederlandse volwassenen (>54%) heeft in de afgelopen twaalf maanden gesport of bewogen in de openbare ruimte, bijvoorbeeld op de openbare weg (**figuur 2.14**). Dit was vooral op locaties als openbare wegen, parken of bossen (54% van het totaal, n=775) en in mindere mate bij een openbare sportvoorziening (5%, n=59).

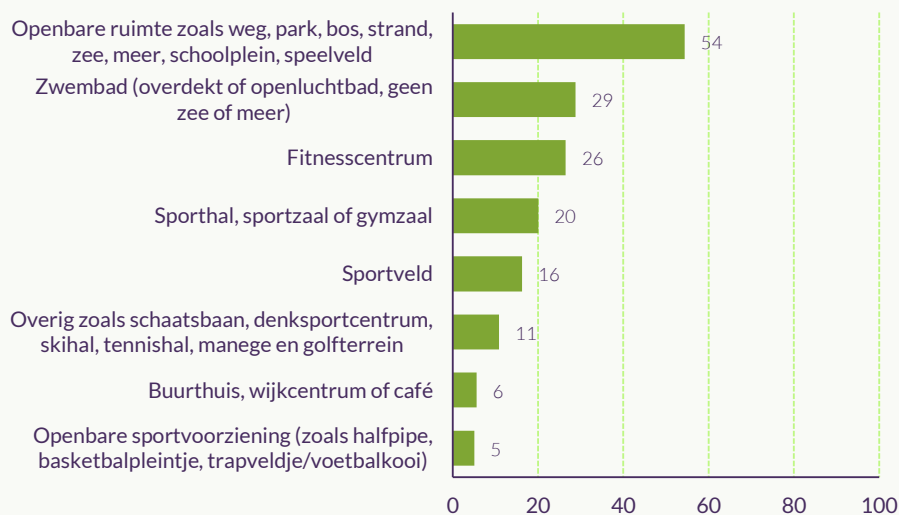
Een vijfde tot ruim een kwart van de volwassenen heeft het afgelopen jaar gesport of bewogen in een zwembad, een fitnesscentrum of een sporthal, sportzaal of gymzaal. Openbare sportvoorzieningen en locaties als een buurthuis, wijkcentrum of café (6%, n=73) zijn duidelijk minder populaire sport- en beweeglocaties.

De openbare ruimte is met name een populaire locatie voor sportieve activiteiten onder 55-plussers (63%, n=346), hoger opgeleiden (65%, n=321) en volwassenen die veel sporten (70%, n=188) (niet in de figuur). Tussen mannen en vrouwen is het verschil beperkt. Voor alle leeftijdsgroepen, maten van sportdeelname en opleidingsniveau is de openbare ruimte (met afstand) de populairste sportlocatie. Alleen voor jongeren (t/m 34 jaar) komt een andere locatie in de buurt van de populariteit van de openbare ruimte (42%, n=170), namelijk het fitnesscentrum (36% van de 16- t/m 34-jarigen, n=142).

Figuur 2.14

Aandeel Nederlanders (16 t/m 79 jaar) dat sportieve activiteiten onderneemt op een bepaalde locatie, 2023

(in procenten, n=1.502)

Bron: Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Bij de locatie waar Nederlanders graag zouden willen sporten of bewegen is de rangorde vergelijkbaar (**figuur 2.15**). Wel valt op dat zwembaden nu op de vierde plek staan en fitnesscentra en sporthallen, sportzalen en gymzalen een plek zijn gestegen. Dit heeft er enerzijds mee te maken dat respondenten hier maar één locatie op konden geven. Ook speelt mee dat respondenten nu konden kiezen voor een locatie waar zij nog niet sporten of bewegen, maar dat wel zouden willen.

Vooraf vrouwen geven aan graag actief te willen zijn in een zwembad (17%, n=128, tegenover 8% van de mannen). Juist meer mannen geven de voorkeur aan sporten en bewegen op een sportveld (9%, n=88, tegenover 4% van de vrouwen). Verder blijkt het zwembad een gewenste, zelfs de meest gewenste, locatie om te sporten en te bewegen onder mensen die niet aan sport doen (28%, n=34, tegenover 10% onder frequente sporters).

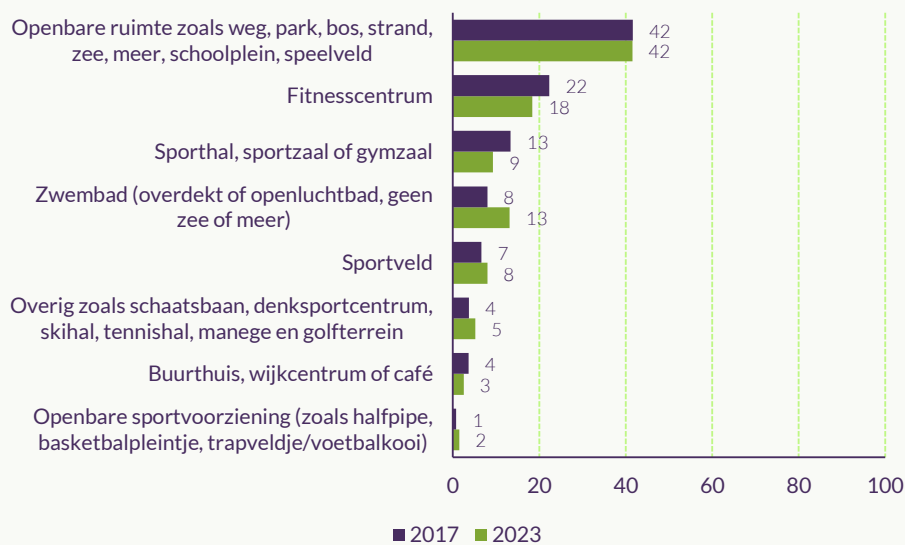
Een andere belangrijke factor die de favoriete sport-/beweeglocatie beïnvloedt, is de mate waarin respondenten ervaren dat hun buurt aantrekkelijk is om in te sporten of bewegen. Zo sporten of bewegen Nederlanders minder graag in de openbare ruimte wanneer zij hun buurt onaantrekkelijk (35%, n=46) of zelfs zeer onaantrekkelijk (28%, n=27) vinden (aantrekkelijk: 46%, n=286). De openbare ruimte is onder deze groep Nederlanders desondanks de favoriete sport-/beweeglocatie.

Figuur 2.15 laat naast de meest recente cijfers ook de cijfers van 2017 zien. Opvallend is dat het aandeel Nederlanders dat het liefst in de openbare ruimte sport of beweegt gelijk is gebleven. Verder zijn sporten en bewegen in fitnesscentra (-4%) en sporthallen/sportzalen/gymzalen (-4%) minder vaak de meeste gewenste locatie dan in 2017. Het zwembad is sinds 2017 juist een meer gewenste locatie geworden om te sporten of te bewegen.

Figuur 2.15

Aandeel Nederlanders (16 t/m 79 jaar) dat sportieve activiteiten wil ondernemen op een bepaalde locatie, 2017 en 2023

(in procenten, n= 1.472 (2017); n=1.502 (2023))

Bron: Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2023, najaar 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

Sporten en bewegen in de buurt

Om ook gebruik te kunnen maken van de voorzieningen in **figuur 2.15**, is het wenselijk dat die binnen beperkte afstand aanwezig zijn, en dat de voorzieningen en de omgeving daarvan voldoende aantrekkelijk zijn.

Voor lang niet alle Nederlanders zijn sport- en beweegmogelijkheden in de buurt beschikbaar: 15 procent (n=224) geeft aan dat er geen mogelijkheden zijn. Vooral ouderen (≥ 65 jaar; 22%, n=68), lager opgeleiden (24%, n=87) en niet-sporters (47%, n=56) geven dit aan. Mogelijk hebben zij minder zicht op het beschikbare aanbod.

De buurt lijkt ook zonder sport- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte te zijn onder mensen die heel weinig waarde hechten aan de aantrekkelijkheid van de buurt (55%, n=34) en mensen die de buurt zeer onaantrekkelijk vinden om in te sporten en te bewegen (55%, n=46). Ook deze groepen zijn wellicht minder op de hoogte van het daadwerkelijke aanbod in de buurt.

Dat 15 procent van de volwassenen in Nederland in een buurt woont zonder speelplekken, natuur, park, sporttoestellen of fiets- of wandelpaden om op/in te sporten, spelen of bewegen, lijkt onwaarschijnlijk. De meeste Nederlanders geven aan dat ze onder meer geschikte fiets- en voetpaden (58%, n=885), parken (43%, n=662) en speelplekken (40%, n=595) in de buurt hebben om gebruik van te maken.

Ruim de helft (55%, n=844) van de volwassen Nederlanders vindt de eigen buurt (zeer) aantrekkelijk om in te sporten of te bewegen. Dit geldt in iets meerdere mate voor hoger (60%, n=311) en middelbaar opgeleiden (56%, n=359). Ook hangt de ervaren aantrekkelijkheid samen met de waarde die men eraan hecht: mensen die het zeer onbelangrijk vinden dat de buurt voldoende aantrekkelijk is, geven vaker aan dat ze de buurt (zeer) onaantrekkelijk vinden (69%, n=43). Hoger opgeleiden (66%, n=342) hechten overwegend meer belang aan een aantrekkelijke buurt om in te sporten en te bewegen dan lager opgeleiden (51%, n=178).

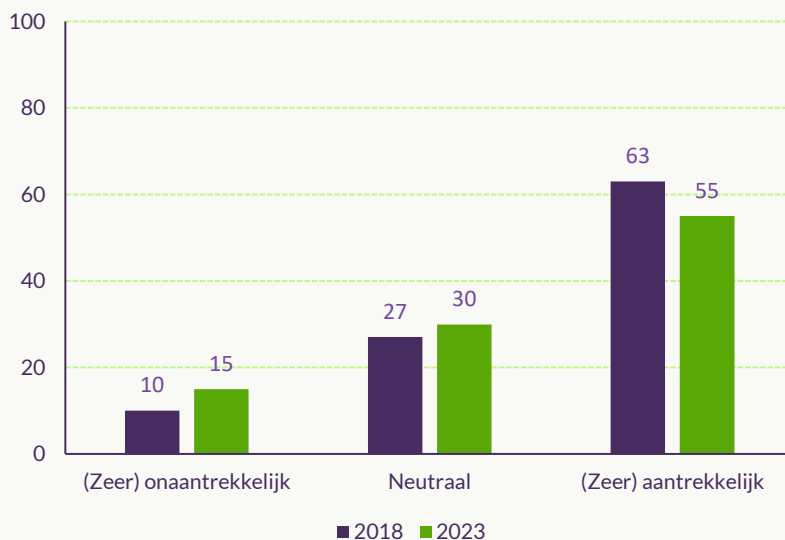
Een andere belangrijke factor is de mate waarin de respondenten sporten. Hier lijkt te gelden: hoe meer iemand sport of beweegt, des te hoger is de waardering voor de buurt als plek om te sporten of te bewegen. Dit kan wijzen op een vorm van 'selection bias'. Dit is een fenomeen uit de statistiek en houdt in dat respondenten die hun buurt aantrekkelijk vinden om te bewegen, ook meer bewegen en vice versa.

Deze waardering van de openbare ruimte in de eigen buurt als plek om te sporten of te bewegen is in de afgelopen jaren niet gelijk gebleven (**figuur 2.16**): volwassenen vinden de buurt minder vaak (zeer) aantrekkelijk dan in 2018 (-8%). Tegelijkertijd ervaren volwassenen de buurt vaker als onaantrekkelijk (+5%). Mogelijk zijn volwassenen zich sinds de coronapandemie meer in de openbare ruimte gaan begeven, waardoor onaantrekkelijke elementen meer zijn gaan opvallen.

Figuur 2.16

Mate waarin Nederlanders (16 t/m 79 jaar) hun buurt aantrekkelijk vinden om in te sporten/bewegen, 2018 en 2023

(in procenten, n=1.548 (2018); n=1.502 (2023))

Bron: Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2023, najaar 2018. Bewerking: Mulier Instituut.

Wat de openbare ruimte aantrekkelijk maakt om in te sporten en te bewegen, verschilt onder de respondenten (**figuur 2.17**). Iets meer dan een derde (35%, n=531) vindt het vooral belangrijk dat er een park aanwezig is. Ook een gevoel van veiligheid (31%, n=468) en de aanwezigheid van vrijliggende wandel- (29%, n=460) en fietspaden (26%, n=403) vindt een relatief groot aandeel volwassenen van belang.

De esthetiek van de bebouwing (1%, n=20), georganiseerde sport- en beweegactiviteiten (3%, n=40) en de aanwezigheid van mensen op straat (4%, n=58) en sporttoestellen (6%, n=91) vinden minder mensen belangrijk.

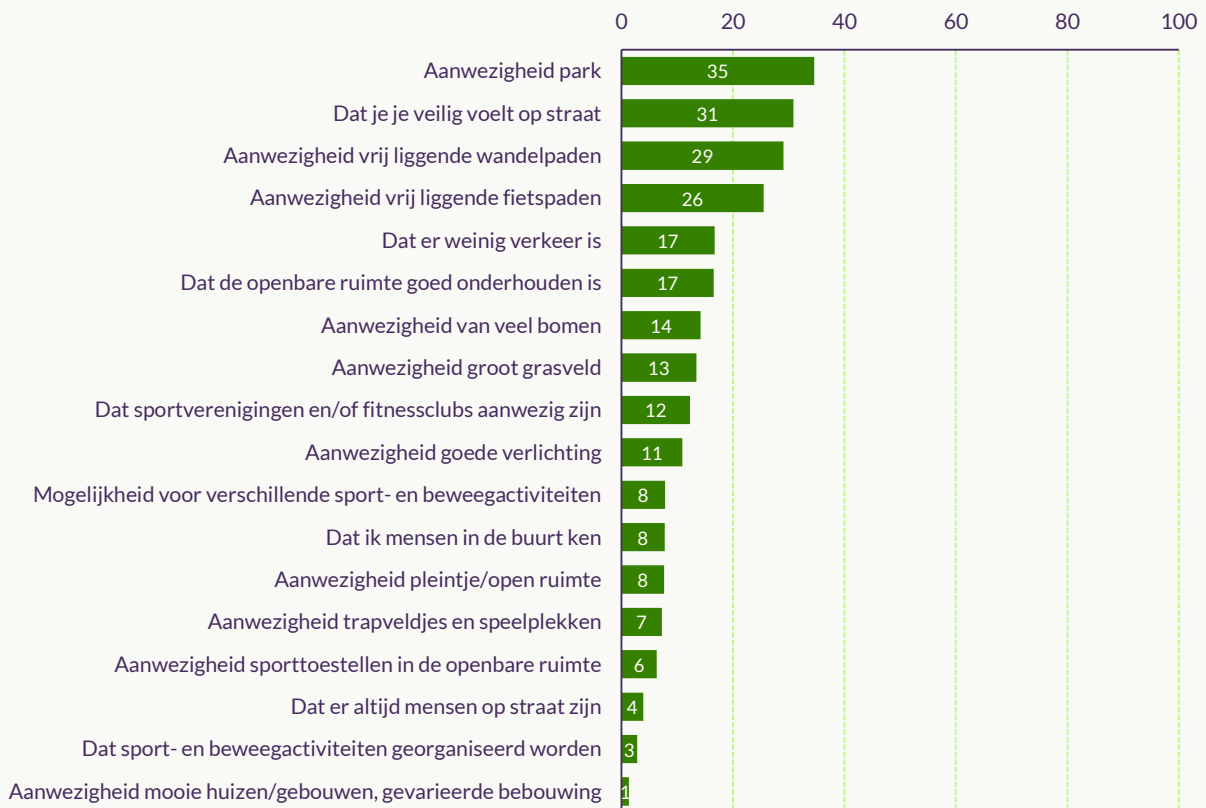
Vrouwen en ouderen (≥55 jaar) vinden de aanwezigheid van vrijliggende wandelpaden belangrijker dan mannen en jongvolwassenen. Verder hechten vrouwen meer waarde aan een gevoel van veiligheid (+8%). Mannen vinden de aanwezigheid van grote grasvelden belangrijker (+5%), waarschijnlijk vanwege hun voorkeur voor sportvelden als locatie om te sporten of te bewegen.

Ouderen vinden sowieso meer elementen belangrijk dan andere leeftijdsgroepen, zoals vrijliggende fietspaden (+17% ten opzichte van jongvolwassenen), weinig verkeer (+9%), de aanwezigheid van veel bomen (+8%), goed onderhoud (+7%) en de aanwezigheid van mensen op straat (+4%).

Figuur 2.17

Aandeel Nederlanders (16 t/m 79 jaar) dat (de aanwezigheid van) een bepaald element in de buurt belangrijk vindt, 2023

(in procenten, n=1.502)

Bron: Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Lang niet alle respondenten vinden het nodig om elementen aan de openbare ruimte toe te voegen om deze aantrekkelijker te maken (ca. 30%, vs. 38% in 2018).

Opvallend genoeg zijn dit met name ouderen (+≥31% ten opzichte van jongvolwassenen, n=+90 (2023)).

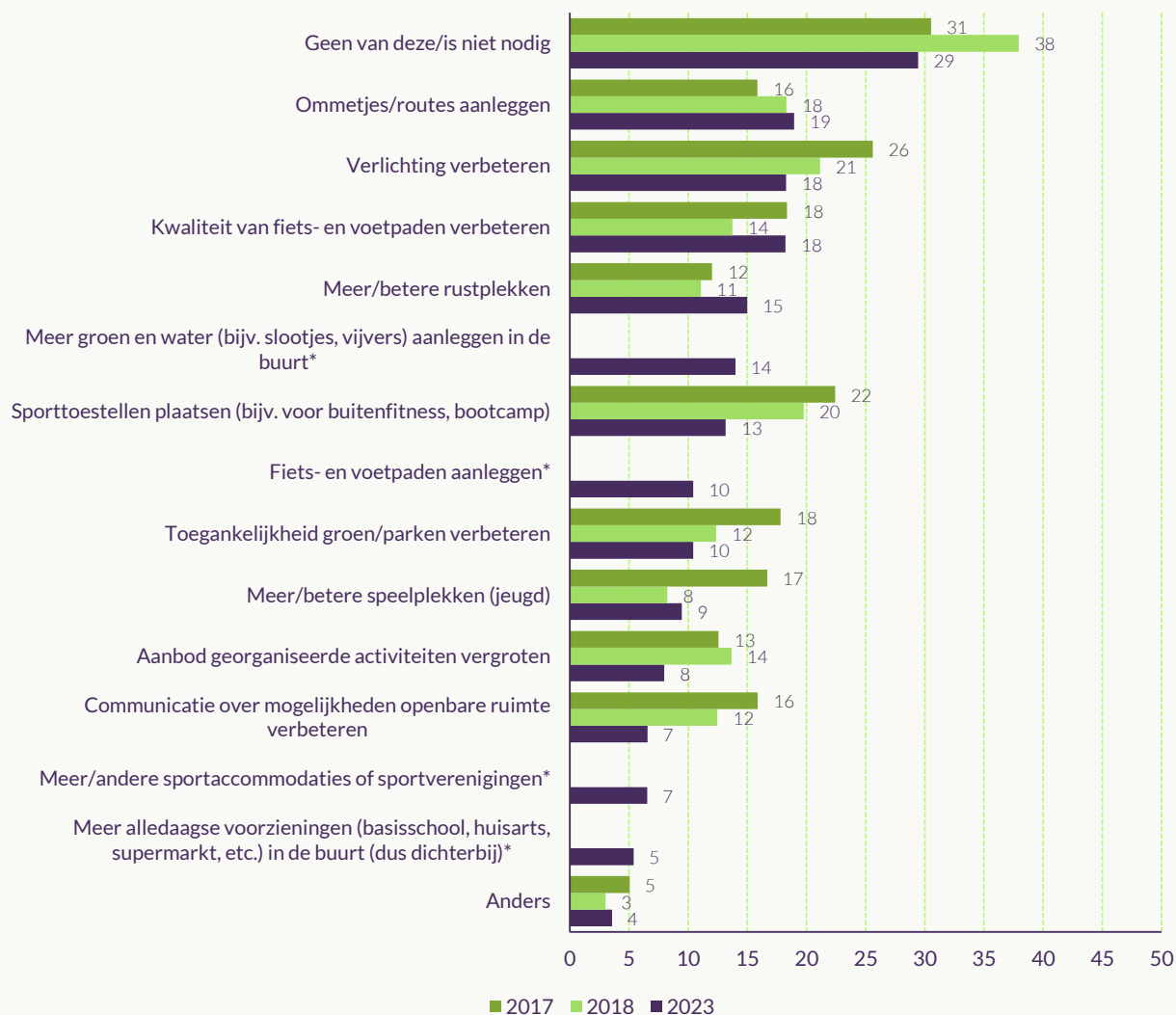
Het aanleggen van ommetjes/routes (19%, n=279) heeft in de meest recente peiling de voorkeur als verbetering aan de openbare ruimte als sport-/beweeglocatie. In 2017 (26%, n=319) en 2018 (21%, n=154) had het verbeteren van de verlichting prioriteit. Het verbeteren van de verlichting (18%, n=282) is ook in 2023 een veel gekozen optie, net als de kwaliteit van fiets- en voetpaden verbeteren (18%, n=281) en meer rustplekken realiseren (15%, n=217). De verschillen tussen 2017, 2018 en 2023 zijn opvallend. In 2017 koos men vaker voor het aantrekkelijker maken van de buurt als sport- en beweeglocatie door sporttoestellen in de openbare ruimte toe te voegen (+9% ten opzichte van 2023), groen/parken toegankelijker te maken (+8%), speelplekken toe te voegen (+8%) en de communicatie over mogelijkheden in de openbare ruimte te verbeteren (+9%).

Mogelijk vonden deze verbeteringen in de afgelopen vijf/zes jaar al plaats, waardoor de respondenten ze in 2023 minder vaak nodig vinden. Of de respondenten zijn door de coronapandemie anders naar de openbare ruimte gaan kijken en daardoor ook andere eisen gaan stellen.

Figuur 2.18

Aandeel Nederlanders (16 t/m 79 jaar) dat een bepaald element of een bepaalde actie nodig vindt om de buurt aantrekkelijker te maken om in te sporten of te bewegen, 2017, 2018 en 2023

(in procenten, n=1.530 (2017), n=1.548 (2018) n=1.502 (2023))

Bron: Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2023, najaar 2018, najaar 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

* In 2017 en 2018 hebben we de respondenten minder categorieën voorgelegd. De categorieën met een asterisk kregen ze alleen in 2023 voorgelegd. De respondenten konden meerdere antwoorden kiezen zonder maximaal aantal opties. Toch kan het zijn dat de percentages er in 2017 en 2018 iets anders uit hadden gezien met meer keuzeopties.

De opties in **figuur 2.18** tonen niet alle mogelijke verbeteringen. Bijna veertig respondenten gaven (nog) een andere suggestie ter verbetering van de buurt (**tabel 2.1**). Het ging hierbij in de meeste gevallen om veiligheid, verkeer en honden. De politie en andere actoren moeten bijvoorbeeld beter handhaven, verkeer moet in de meeste gevallen veiliger worden voor fietsers en voetgangers (bijvoorbeeld door auto's langzamer te laten rijden), en (los)lopende honden moeten zich in de openbare ruimte zo weinig mogelijk laten zien.

Andere belangrijke thema's zijn de 'properheid' van de openbare ruimte (onderhoud, hoe schoon het is), sportvoorzieningen en groen.

Tabel 2.1

Overige suggesties ter verbetering van de buurt volgens Nederlanders (16 t/m 79 jaar), 2023

(in absolute aantallen, n=37)

Categorie	Aantal	Voorbeeld
Veiligheid	9	'Meer politie op straat voor de veiligheid. 's Avonds komen velen de deur niet meer uit in onze buurt.'
Verkeer	7	'Als autoverkeer en honden er niet zouden zijn, zou ik mij veel minder angstig voelen om naar buiten te gaan.'
Honden	6	'Beter handhaven op los lopende honden'.
Properheid	4	'Onderhoud en verwijderen graffiti'.
Sportvoorziening	2	'Een leuke goeie openbare skatebaan'.
Groen	2	'Meer bos'.
Overig	7	'Openbare toiletten en waterpunten'.

Bron: Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Ondernomen activiteiten in de openbare ruimte

We hebben ook gevraagd naar de activiteiten die (jong)volwassenen in de openbare ruimte ondernemen. Bij elf verschillende activiteiten konden ze aangeven hoe vaak ze deze activiteit in het afgelopen jaar hebben ondernomen. Verder konden ze aangeven een overige activiteit te ondernemen, zonder deze te hoeven toelichten. **Figuur 2.19** toont de vijf activiteiten die de meeste volwassenen het afgelopen jaar het vaakst hebben ondernomen.

Fietsen of wandelen naar alledaagse voorzieningen doen volwassenen het vaakst: 52 procent (n=796) doet dit wekelijks. Ook recreatief wandelen (47% wekelijks, n=733) en fietsen of wandelen naar school/werk (35% wekelijks, n=519) doen volwassenen veelal wekelijks.

Maar hoewel dit de meest en vaakst beoefende activiteiten zijn, onderneemt soms een groot aandeel Nederlanders een van deze activiteiten helemaal *niet*. Zo geeft 54 procent (n=822) aan niet aan overige activiteiten te doen, en fietst of wandelt 43 procent (n=670) niet naar hun werk of naar school.

Vrouwen (55%, n=432), 35-54-jarigen (56%, n=272), hoger opgeleiden (61%, n=315), frequente sporters (76%, n=206) en mensen die de buurt heel aantrekkelijk vinden om in te sporten of te bewegen (64%, n=148), fietsen of wandelen relatiefst het vaak naar voorzieningen in de buurt: zij doen dit minstens wekelijks. Een verklaring kan zijn dat deze groepen het meest te vinden zijn in stedelijk gebied, waar de bebouwingsdichtheid hoger is, meer voorzieningen zijn en voorzieningen dus beter met de fiets of te voet te bereiken zijn.

Mannen doen dan weer wat vaker wekelijks aan recreatief fietsen (+4%), net als 65-79-jarigen (+12% t.o.v. jongvolwassenen), hoger opgeleiden (+3% t.o.v. lager opgeleiden), frequente sporters (+63% t.o.v. niet-sporters) en mensen die de buurt zeer aantrekkelijk vinden voor sport- en beweegdoeleinden (+21% t.o.v. zeer niet-waardeerders). Dit betekent overigens niet dat deze groepen ook de grootste afstand afleggen.

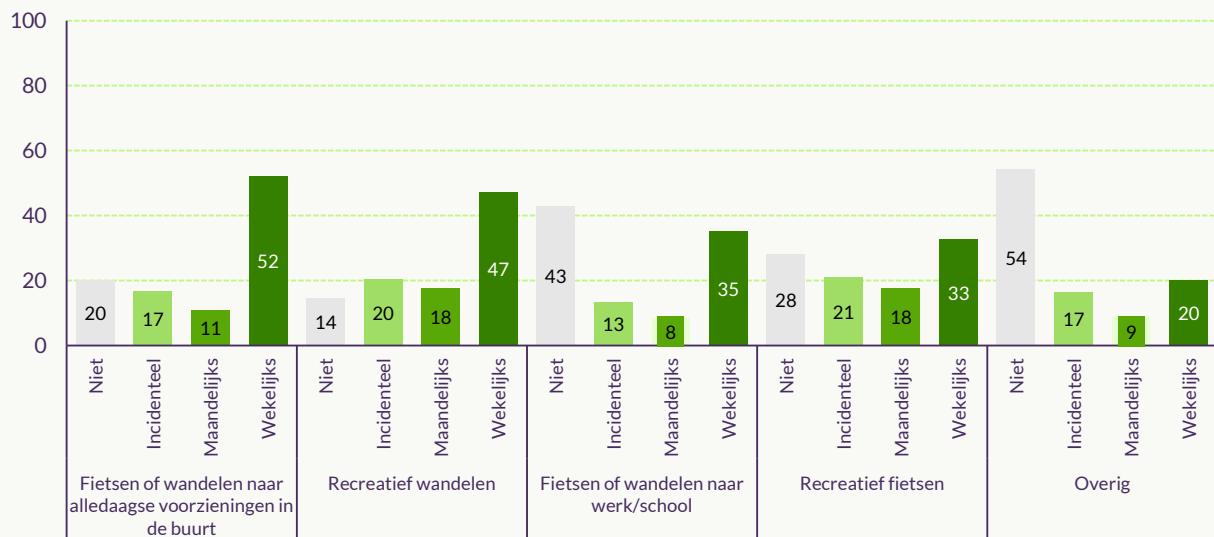
Dat juist deze groepen vaker aangeven recreatief te fietsen, heeft er mogelijk mee te maken dat ouderen hier meer tijd voor hebben, doordat ze minder of niet werken. Cijfers van het CBS (2023b) en het CBS en RIVM (2023b) onderschrijven dat ouderen vaker (en meer uren per week) recreatief fietsen.

Bialkova et al. (2022) stelden daarnaast in hun onderzoek vast dat een aantrekkelijke omgeving fietsen aantrekkelijker kan maken: onder meer de aanwezigheid van groen en de afwezigheid van zwaar verkeer dragen hieraan bij. Dit verklaart het relatief hoge aandeel recreatieve fietsers dat de buurtomgeving aantrekkelijk vindt.

Figuur 2.19

Vijf activiteiten in de openbare ruimte die Nederlanders (16 t/m 79 jaar) het vaakst beoefenen, naar frequentie van beoefening, 2023

(in procenten, n=1.502)

Bron: Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Een aantal activiteiten doen de meeste volwassenen dan weer niet of nauwelijks: activiteiten op open water (niet zwemmen; 92%, n=1.399), lichte beweegactiviteiten in spelvorm (91%, n=1.377), intensieve beweegactiviteiten (90%, n=1.358), sportieve activiteiten op een veldje/in een park (89%, n=1.358³) en wielrennen of mountainbiken (88%, n=1.333) (**figuur 2.20**).

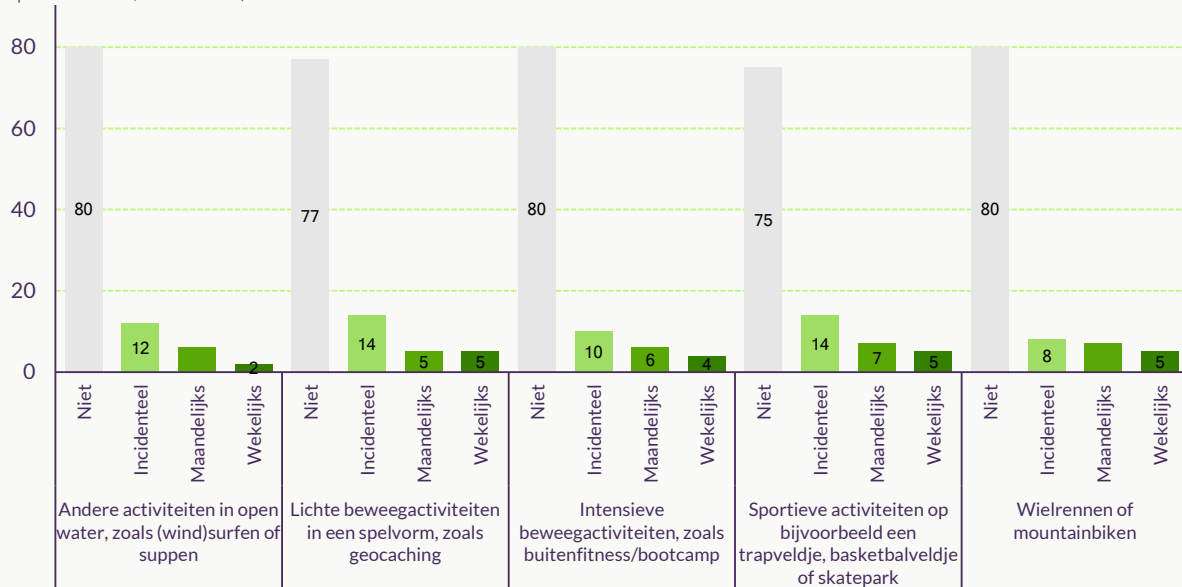
Vooral jongvolwassenen (16 t/m 34 jaar) en frequente sporters doen aan de activiteiten in **figuur 2.20**. Zo onderneemt 10 procent van de jongvolwassenen (n=38) wekelijks sportieve activiteiten op bijvoorbeeld een trapveldje, tegenover 1 procent van de 65-plussers (n=4). Verder doet 8 procent van de frequente sporters (n=23) aan wielrennen of mountainbiken op wekelijkse basis, terwijl dit onder niet-sporters slechts 1 procent is (n=1).

³ In aantal hetzelfde als de intensieve beweegactiviteiten, maar in percentage anders: de aantallen zijn anders over de verschillende frequenties van beoefening verdeeld. Door afrondingsverschillen wijken de percentages licht van elkaar af.

Figuur 2.20

Vijf activiteiten in de openbare ruimte die Nederlanders (16 t/m 79 jaar) het minst vaak beoefenen, naar frequentie van beoefening, 2023

(in procenten, n=1.502)

Bron: Nationaal Sportonderzoek (NSO), najaar 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Twee activiteiten zijn nu nog onbenoemd gebleven: zwemmen in open water en hardlopen. Nederlanders ondernemen deze activiteiten wel, maar niet opvallend veel of weinig: hoewel slechts 4 procent (n=53) wekelijks aan zwemt in open water, doet bijna een derde (29%, n=417) dit incidenteel, bijvoorbeeld in de zomer. Ook hardlopen doen veel Nederlanders weleens: 20 procent (n=281) doet dit incidenteel of maandelijks en 11 procent (n=153) wekelijks.

In de meeste gevallen zijn het mannen (+3%), jongvolwassenen (+15% ten opzichte van 65-plussers), hoger opgeleiden (+7% ten opzichte van lager opgeleiden), frequente sporters (+17% ten opzichte van niet-sporters) en grote waardeerders van de buurt als sport-/beweeglocatie (+16% ten opzichte van mensen die de buurt als zeer onaantrekkelijk zien) die wekelijks hardlopen.

Wanneer het gaat om zwemmen in open water, zijn de verschillen minder duidelijk en lineair. Kijken we niet zozeer naar wekelijkse deelname, maar naar algehele deelname, dan kunnen we wel vaststellen dat mannen, jongvolwassenen, hoger opgeleiden, frequente sporters en buurtwaardeerders gemiddeld vaker doen aan zwemmen in open water dan andere groepen.

Casus: Gemeente Altena

In het coalitieakkoord van de gemeente Altena '*Samen bouwen aan kernachtig Altena*' komen sporten en bewegen in de openbare ruimte slechts beperkt voor.

De coalitiepartijen CDA, AltenaLokaal, SGP en Progressief Altena hebben enige aandacht voor sporten en bewegen in een korte paragraaf. Maar hier gaat het enkel over sportaccommodaties en -verenigingen, bewegingsonderwijs en buurtsportcoaches. Het woord 'beweegvriendelijk' komt niet in het coalitieakkoord voor, en 'openbare ruimte' wordt niet gebruikt in de context van sporten en bewegen.

Op het gebied van wandelen en fietsen zijn er beperkte ambities. Wel suggereert de coalitie dat 'Groenstructuren in en rondom de dorpen kunnen worden uitgebreid en toegankelijker worden gemaakt, om lichaamsbeweging en natuurbeleving mogelijk te maken' (CDA et al., 2022, p. 40). Het belang van de fysieke omgeving in het stimuleren van sport- en beweegdeelname erkent ze dus, maar zonder daar concrete ambities aan te verbinden.

Dat de coalitie hier zo weinig aandacht aan besteedt is opvallend, omdat er in de omgevingsvisie (nog in ontwerp) wel nadrukkelijke aandacht is voor de invloed van de leefomgeving op sporten en bewegen, en het belang hiervan (Gemeente Altena, 2022). Zo staat er dat groen en wandel- en fietspaden een belangrijke rol kunnen spelen in het stimuleren van beweeggedrag. De gemeente streeft naar een gezonde leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten.

Deze definitie van een gezonde omgeving lijkt erg op die van een beweegvriendelijke omgeving. Deze term komt in het *Beleidskader vitaal leven Altena – Deel B Sport en Bewegen* wel voor. Maar behalve de ambitie om de openbare ruimte 'beweegvriendelijker' in te richten, spreekt de gemeente zich niet zo over een beweegvriendelijke omgeving uit. In de beleidsnota wordt namelijk niet duidelijk *hoe* de gemeente de openbare ruimte beweegvriendelijker wil gaan inrichten (Gemeente Altena, 2023).

2.8 Conclusies

Concluderend zien we dat de openbare ruimte populair is als plek om te sporten en te bewegen. Een belangrijk deel van de activiteiten in de openbare ruimte betreft actief transport of actieve verplaatsing: wandelen of fietsen naar alledaagse voorzieningen, werk of school.

Of volwassenen (graag) in de openbare ruimte actief zijn, blijkt onder meer afhankelijk van de mate waarin volwassenen hun buurt geschikt vinden om in te sporten of te bewegen. Of en hoe vaak Nederlanders in de openbare ruimte actief zijn, hangt af van onder meer hun leeftijd en opleidingsniveau.

Waar wordt gesport en bewogen in de openbare ruimte?

In dit hoofdstuk bespreken we het ruimtegebruik van sporten en bewegen in de openbare ruimte. We bespreken de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO), fiets- en wandelpaden en bodemgebruik voor sport, bewegen en actieve recreatie.

3.1 Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving

Het Mulier Instituut heeft in 2015 voor het eerst de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO) berekend en gedefinieerd als: 'de mate waarin de publieke ruimte in de fysieke omgeving scoort op de mogelijkheden voor mensen om te sporten en te bewegen' (Van der Poel et al., 2016).

Deze kernindicator werkten we tweejaarlijks bij. Zo was op gemeentelijk niveau inzichtelijk hoe het gesteld was met de fysieke, of hardwarematige, kant van de beweegvriendelijke omgeving. Hierdoor werd het voor het eerst mogelijk landsdekkend een beeld te krijgen van (ontwikkelingen in) de beweegvriendelijkheid van de fysieke inrichting van gemeenten.

Uit de praktijk bleek dat we de KBO op een aantal punten konden verbeteren. In 2020 hebben we daarom de KBO herzien en hebben we een nieuwe, verbeterde versie van de KBO gepresenteerd (Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2021).

Belangrijk is dat de KBO een indicator van de **fysieke leefomgeving** was en is. Andere onderdelen van een beweegvriendelijke omgeving, zoals georganiseerd aanbod en de sociale omgeving, laten we buiten beschouwing. Daar hebben we voor gekozen omdat de fysieke kenmerken beter 'objectief' te registreren en te monitoren zijn (zie ook het brancherapport [Sportaccommodaties in Nederland](#)).

De KBO is opgebouwd uit vier deelindicatoren, die allemaal een score hebben die uiteen kan lopen van 0 tot en met 100 punten:

1. **recreatief groen en blauw (nabijheid en oppervlakte parken, water geschikt voor recreatief gebruik);**
2. **sport- en speelplekken in de openbare ruimte (nabijheid sport- en speelplekken in de openbare ruimte);**

3. nabijheid van sportaccommodaties (diversiteit en nabijheid voetbalvelden, hockeyvelden, tennisbanen, sporthallen, fitnessvoorzieningen en zwembaden);
4. nabijheid van voorzieningen (de gemiddelde afstand naar o.a. school, de supermarkt en het dichtstbijzijnde station).

Kernindicator beweegvriendelijke omgeving - rekenmethode

De KBO berekenen we op het niveau van de CBS-vierkanten van 100 bij 100 meter. Deze vierkanten verdelen Nederland in vlakken van 100 bij 100 meter. Het CBS ontsluit demografische gegevens via deze vlakken (CBS, 2023a).

Vervolgens berekenen we via een wegennetwerk dat beperkt is tot wegen die toegankelijk zijn voor fietsers en voetgangers de bereikbaarheid van beweegvriendelijke voorzieningen als groen en speelplekken. De cijfers die daaruit volgen voegen we samen naar buurt-, wijk- en gemeenteniveau, om zo inzicht in de beweegvriendelijkheid te krijgen. We berekenen de KBO iedere twee jaar opnieuw.

De KBO geeft inzicht in de aanwezigheid, nabijheid en bereikbaarheid van voorzieningen en faciliteiten. De KBO zegt niets over de kwaliteit van de beweegvriendelijke voorzieningen, zoals het onderhoud van de speelplekken.

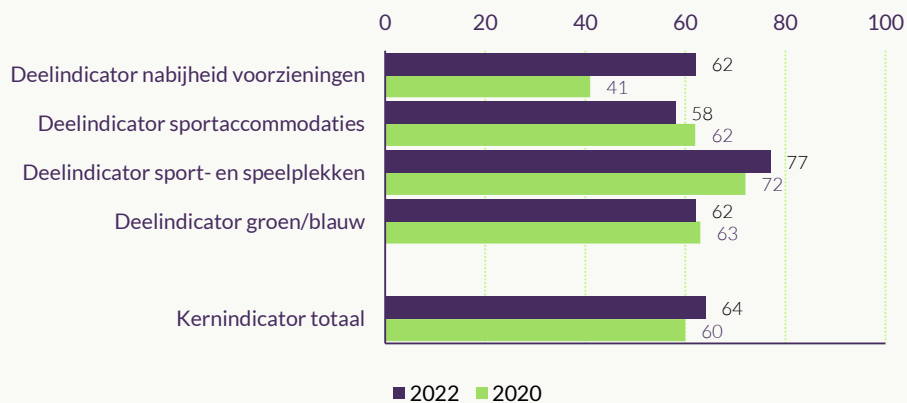
Veranderingen in de KBO-scores

In 2022 hebben we de KBO opnieuw berekend. Hierover hebben we gerapporteerd in een rapport en een [factsheet](#). **Figuur 3.1** laat zien hoe Nederland gemiddeld scoort op de totale KBO en de deelindicatoren.

De totaalscore van de kernindicator is in 2022 vier punten hoger dan in 2020. Dit heeft vooral te maken met een sterke stijging van de score op de deelindicator nabijheid van voorzieningen (21 punten). Ook is de score op de deelindicator sport- en speelplekken gestegen. De scores op de andere twee deelindicatoren zijn juist licht gedaald.

Figuur 3.1

(2020 n=355 gemeenten, 2022 n=343 gemeenten)

Bron: Mulier Instituut, Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving, 2020 & 2022.

Wordt Nederland beweegvriendelijker?

In het rapport 'Wordt Nederland beweegvriendelijker?' hebben we de KBO-cijfers voor 2020 en 2022 geanalyseerd. Het doel was om zo meer inzicht te krijgen in hoe de beweegvriendelijke omgeving veranderd is en wat deze verandering kan verklaren.

Tussen 2020 en 2022 is de totaalscore op de KBO gestegen van 60 naar 65. Dit heeft met name te maken met hogere scores op de deelindicatoren sport- en speelplekken en nabijheid van voorzieningen. De hoogte van de KBO-score blijkt sterk samen te hangen met de mate van stedelijkheid. Dit heeft te maken met de hogere bebouwingsdichtheid in stedelijke gemeenten, met als gevolg dat inwoners dichter bij voorzieningen en faciliteiten wonen, waardoor de gemeente hoger scoort.

In enkele casussen hebben we de veranderingen tussen 2020 en 2022 bekeken. Hieruit kwam naar voren dat er grofweg drie hoofdverklaringen zijn voor veranderingen in de KBO-score:

- aanpassingen aan de fysieke openbare ruimte;
- een verandering in het aantal inwoners dat toegang heeft tot een beweegvriendelijke voorziening;
- veranderingen in de volledigheid/nauwkeurigheid van de data.

Deze bevindingen gaan we meenemen in de doorontwikkeling van de KBO in 2024, onder meer door de datakwaliteit te verbeteren. We willen zo nog nauwkeurigere en betrouwbaardere scores kunnen berekenen.

Deelindicator sport- en speelplekken

De gemiddelde score op de deelindicator sport- en speelplekken is gestegen ten opzichte van de score in 2020. Deze stijging heeft te maken met de toevoeging van sport- en speelplekken, maar ook met de registratie van meer sport- en speelplekken in de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT), waaruit we onze data halen om deze deelindicator mee te berekenen.

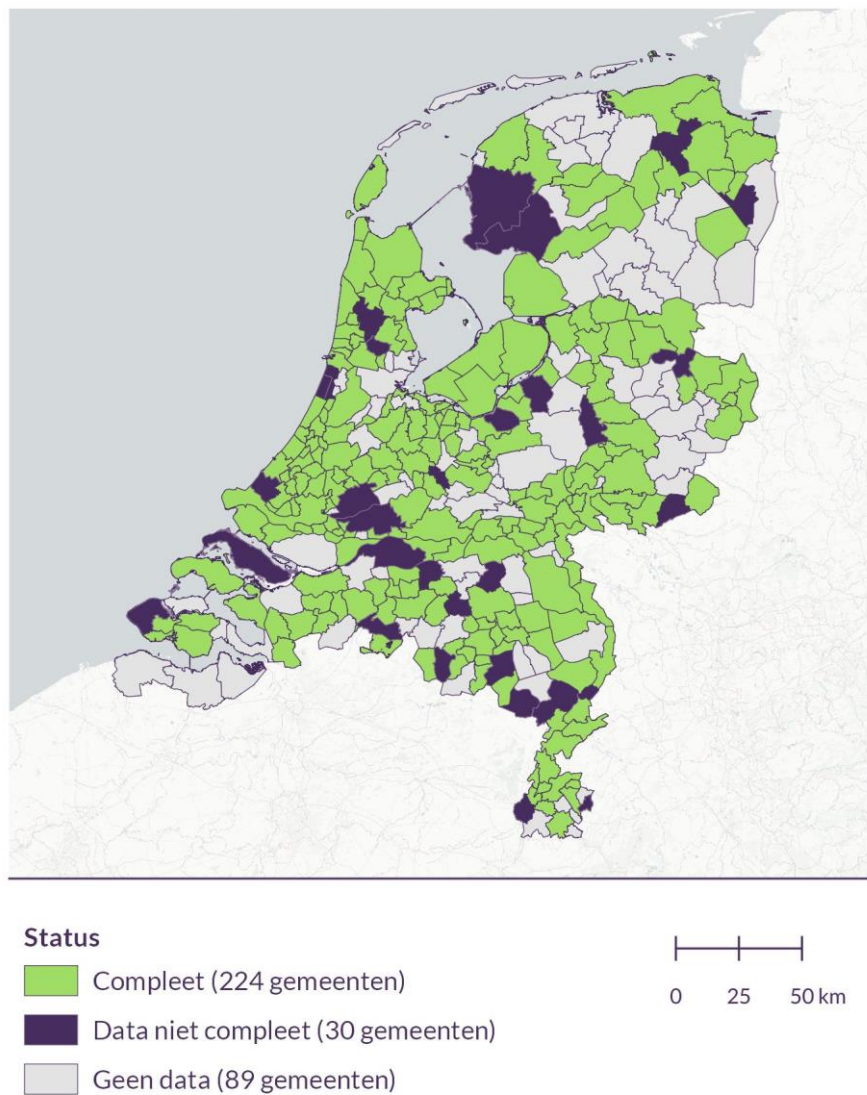
Tussen 2020 en 2022 is het aantal gemeenten met een BGT-registratie al toegenomen (zie [Jaarrapport Duurzame infrastructuur 2022](#)). Waar in 2021 101 gemeenten nog geen sport- en speelplekken hadden geregistreerd, waren dit er in 2022 nog 94 (ook o.a. door gemeentelijke fusies). Het ging in 2022 dus nog altijd om 27 procent van de gemeenten zonder openbare registratie van sport- en speelplekken. Van de 73 procent met een registratie ging het bij een aantal gemeenten om een (zeer) onvolledige registratie.

In de loop van 2022 en begin 2023 hebben we de dataset kunnen aanvullen met extra gemeenten, of met een completer overzicht van de sport- en speelplekken in een bepaalde gemeente. De tussenstand in het voorjaar van 2023 is te zien in **figuur 3.2**. 224 gemeenten (65%) hebben de sport- en speelplekken in de gemeente (voor zover bekend) volledig geregistreerd. Het aantal gemeenten zonder registratie is met ongeveer 5 procent gedaald van 94 naar 89 (26% van de gemeenten).

Figuur 3.2

Gemeenten met een volledige, onvolledige of ontbrekende registratie van sport- en speelplekken, voorjaar 2023

(n=342)

Bron: Kadaster, Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT), 2022; losse databestanden diverse gemeenten; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Omdat we in het voorjaar van 2023 nog altijd voor ruim een kwart van de gemeenten geen score konden berekenen op de deelindicator sport- en speelplekken en voor nog eens een tiende deel een onvolledige (en daarmee lage) score hadden moeten vaststellen, zijn we actief aan de slag gegaan om de dataset uit te breiden.

We hebben een uitvraag gedaan richting gemeenten die nog geen (volledige) data openbaar hebben gemaakt over hun sport- en speelplekken. De data die dit opleverde hebben we gebundeld en gebruikt om de deelindicatorscore opnieuw te berekenen. Zo kunnen we uiteindelijk een vollediger en nauwkeuriger beeld krijgen van het aanbod aan en de nabijheid van sport- en speelplekken in Nederlandse gemeenten.

De uitvraag richting gemeenten heeft (volledige) datasets opgeleverd van vijftien gemeenten. Ook hebben we nieuwe data uit de BGT uit 2023 kunnen halen (zie bijlage voor een kaart met de nieuwe scores (**figuur B1.1**)), waardoor we nu het aanbod aan sport- en speelplekken van 72 procent van de gemeenten (min of meer) compleet in beeld hebben (zie **figuur B1.2**). Met deze data hebben we ook opnieuw een score berekend op gemeente-, wijk- en buurtniveau. Verder hebben we de landelijke score op de deelindicator herberekend, en de landelijke totaalscore op de KBO. Het resultaat hiervan is te zien in **figuur 3.3**.

Nederland scoort nu gemiddeld 80 punten op de deelindicator sport- en speelplekken. Dit is drie punten hoger dan in 2022. De vijftien gemeenten behaalden elk een zeer hoge score van minstens 90. Dankzij deze hogere score van de gemeenten op de deelindicator is de gemiddelde totaalscore op de KBO landelijk nu 65. De impact van meer en vollediger scores van gemeenten op een deelindicator kan dus groot zijn.

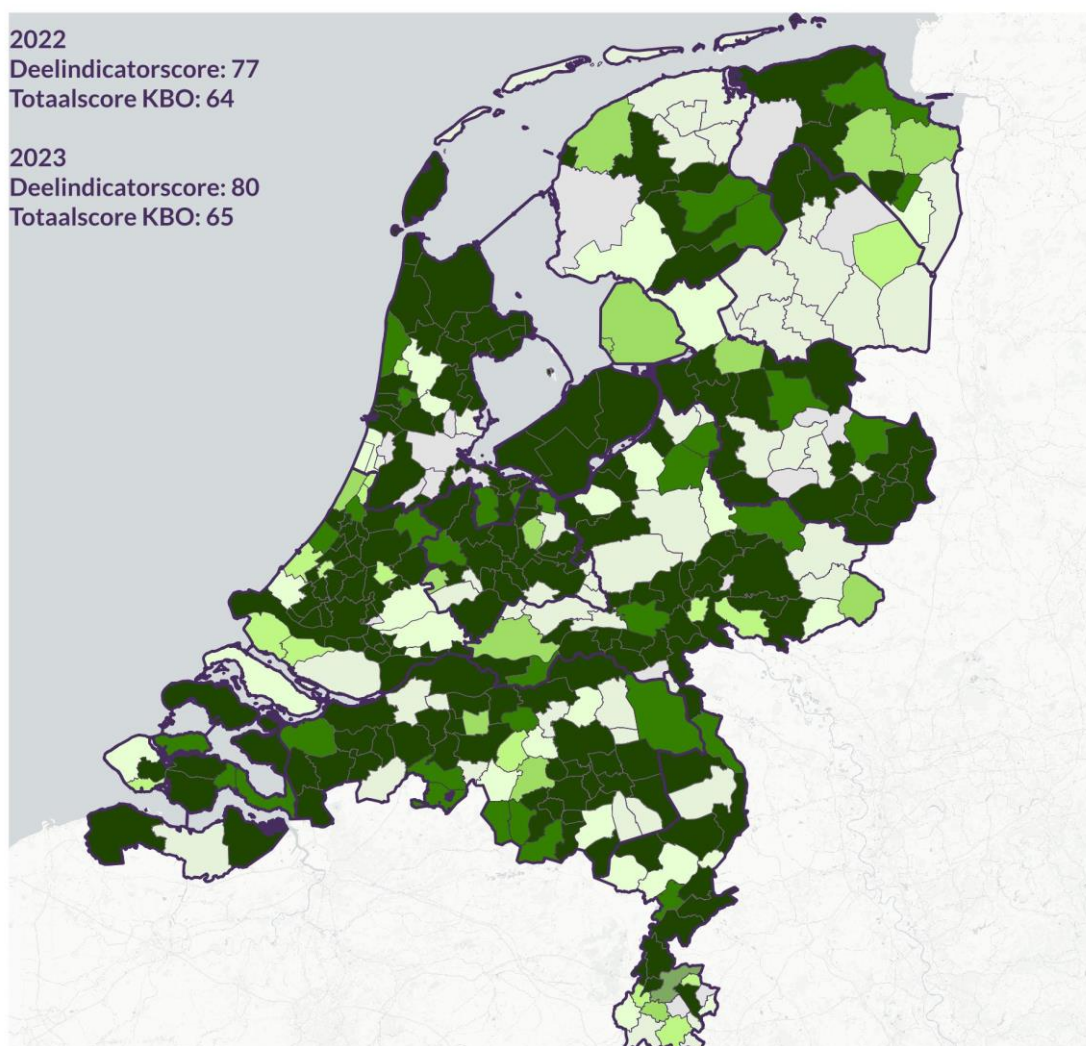
Om de landelijke score op de deelindicator sport- en speelplekken representatiever te laten zijn, zijn meer lokale data van sport- en speelplekken nodig. Met name in Friesland, Drenthe en Gelderland ontbreken veel data. Over de dataverzameling van speelplekken in de openbare ruimte hebben we ook een factsheet uitgebracht (Rauws & Noordzij, 2023).

Om de landelijke score op de deelindicator sport- en speelplekken representatiever te laten zijn, zijn meer lokale data van sport- en speelplekken nodig. Met name in Friesland, Drenthe en Gelderland ontbreken veel data. Over de dataverzameling van speelplekken in de openbare ruimte hebben we ook een factsheet uitgebracht (Rauws & Noordzij, 2023).

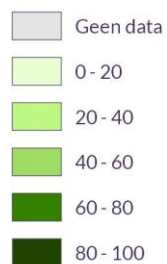
Figuur 3.3

Scores op de deelindicator sport- en speelplekken van diverse gemeenten, zomer 2023

(n=342)

Score op de deelindicator
sport- en speelplekken

Bron: Kadaster, Basisregistratie Grootsschalige Topografie (BGT), 2022; losse databestanden diverse gemeenten; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

3.2 Fiets- en wandelpaden

Nederland is een fietsland en kent dan ook een uitgebreid netwerk aan fietspaden en wegen die met de fiets toegankelijk zijn. In totaal ligt er in Nederland een kleine 153.000 kilometer aan fietspaden en per fiets toegankelijke wegen, tegenover 141.820 aan kilometers wegen voor auto's (waarvan een deel ook voor fietsers te gebruiken is) (CBS, 2023). In 2019 ging het nog om een kleine 151.000 kilometer aan befietsbare wegen en paden (CBS/Fietsersbond, 2021).

De Nederlandse fietsinfrastructuur bevindt zich vooral in bebouwd gebied met weinig groen (circa 28%) en langs akkers en weilanden (ongeveer 22%). In de natuur bevinden zich relatief de minste wegen om over te fietsen: het gaat om circa 10 procent van de totale fietsinfrastructuur. Over het algemeen zijn de fietspaden in Nederland van goede kwaliteit en ervaren gebruikers (zeer) weinig hinder van bijvoorbeeld autoverkeer of gaten of barsten in de weg (CBS/Fietsersbond, 2023).

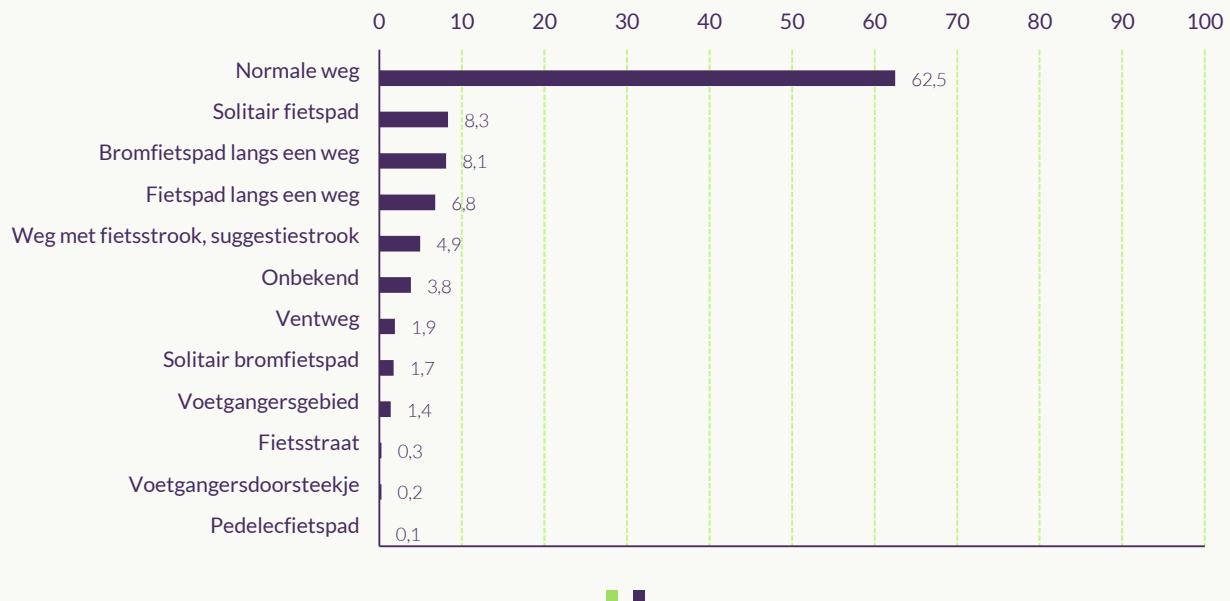
Figuur 3.4 laat zien welke typen fietspaden en -wegen er te onderscheiden zijn en welk aandeel deze typen uitmaken van het totaal. Het gaat voornamelijk om 'normale' wegen (62,5%), wegen die geen aparte fietsstrook hebben en voor alle weggebruikers toegankelijk zijn (CBS/Fietsersbond, 2023).

Naast normale wegen die met de fiets toegankelijk zijn, bestaat de Nederlandse fietsinfrastructuur met name uit solitaire fietspaden (8,3%; losliggende fietspaden die niet langs een autoweg of stoep liggen) en bromfietspaden (8,1%) en fietspaden langs een weg (6,8%). Deze fietspaden liggen ook los, maar wel binnen 30 meter van een weg. Bromfietspaden zijn fietspaden waar bromfietzers verplicht op moeten rijden als ze de autoweg niet op mogen. Overige fietsers kunnen ook van deze fietspaden gebruikmaken.

Figuur 3.4

Aandeel verschillende typen fietspad van totale lengte aan fietsinfrastructuur in Nederland, 2019 & 2022

(in procenten; totaal = 152698,5 km in 2022)

Bron: CBS/Fietsersbond, Lengte van fietsnetwerk; fietswegkenmerken, regio, 2022, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Logischerwijs liggen in provincies met een groot landoppervlak en of veel inwoners de meeste kilometers aan fietsinfrastructuur (zie **tabel B1.1** in de bijlage).

Interessanter is het dan ook om de provincies te vergelijken op basis van dezelfde eenheid, in dit geval het aantal kilometers aan fietsinfrastructuur per 10.000 inwoners (**figuur 3.5**).

Naar verhouding zijn de meeste kilometers aan fietsinfrastructuur te vinden in de wat dunner bevolkte provincies, met name in Zeeland (188), Drenthe (162) en Fryslân (146 km). Het grote aantal kilometers in Zeeland is opvallend. Drenthe en Fryslân zijn namelijk een stuk groter in landoppervlakte, en Fryslân is bovendien dunner bevolkt.

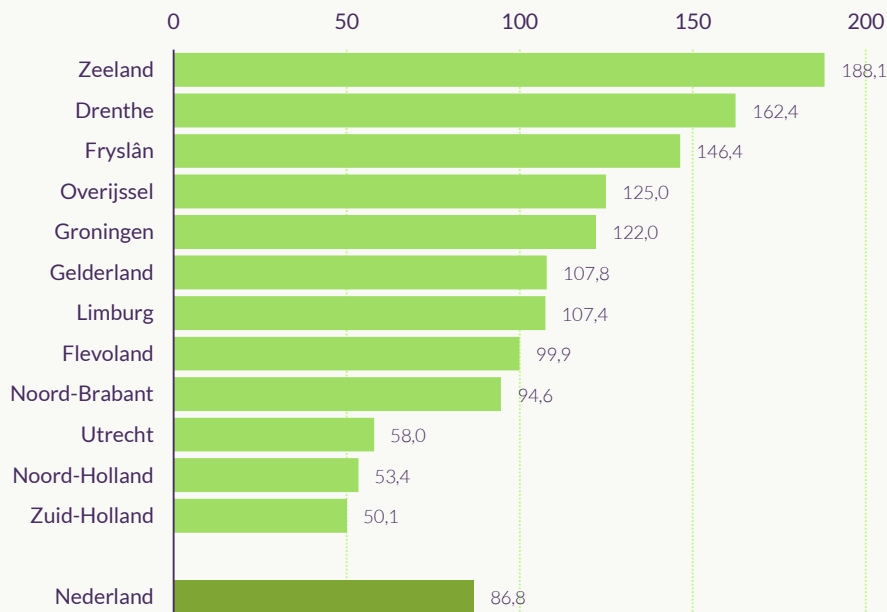
Mogelijk is het grote aantal kilometers te wijten aan de lange fietspaden over bijvoorbeeld de Oosterscheldekering. Daarnaast speelt in een aantal provincies, waaronder ook Zeeland, waarschijnlijk mee dat de provincies geliefd zijn onder fietstoeristen en recreanten, waar aanvullende infrastructuur voor is aangelegd.

De dichtstbevolkte provincies, Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht, zijn de provincies met relatief het minst grote fietsnetwerk. Wel bevinden zich in Zuid-Holland veel gemeenten met relatief meer kilometers aan fietspad dan aan wegen die alleen voor de auto toegankelijk zijn. Het gaat in deze gemeenten om minstens 115 kilometer fietspad voor elke 100 kilometer aan autoweg (CBS/Fietsersbond, 2023).

Figuur 3.5

Lengte fietsinfrastructuur per 10.000 inwoners, naar provincie, 2022

(in km)

Bron: CBS/Fietsersbond, Lengte van fietsnetwerk; fietswegkenmerken, regio 2022, 2023; CBS, Regionale kerncijfers Nederland 2022, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Over paden bedoeld om op te wandelen is minder bekend. Er zijn geen data bekend over het aantal kilometer stoep of bewandelbare weg in Nederland. Wel zijn er data over het aantal kilometer recreatieve wandelpaden in het land (**tabel 3.1**).

In totaal gaat het om ruim 12.000 kilometer aan recreatieve wandelpaden, waarvan ruim de helft Lange-Afstand-Wandelpaden (LAW's) betreft. Dit zijn wandelpaden van minimaal 150 kilometer, waarvan Nederland er 23 telt (Wandelnet, z.d.-a). In 2020 ging het nog om zo'n 11.700 kilometer aan recreatieve wandelpaden (LAW en streekpaden), dus 800 kilometer minder dan de meest recente cijfers op de website van Wandelnet (Wandelnet, z.d.-a; Fietsplatform & Wandelnet, 2020). Actuele cijfers uit andere jaren zijn nog niet duidelijk ontsloten.

Over het overige, veel uitgebreidere en meer fijnmazige netwerk aan wandelpaden, zijn ook weinig cijfers bekend. Wandelnet maakte in 2020 een schatting van 43.000 kilometer aan wandelnetwerk, met de kanttekening dat er nog meer routes in ontwikkeling zijn (Fietsplatform & Wandelnet, 2020).

Tabel 3.1**Totale lengte aan recreatieve wandelpaden in Nederland, z.d.**

(in kilometers)

Type wandelpad	Aantal kilometer (bij benadering)	Aantal paden
Lange-Afstand-Wandelpad (LAW)	7.500	23
Streekpad	5.000	21
Totaal	12.500	44

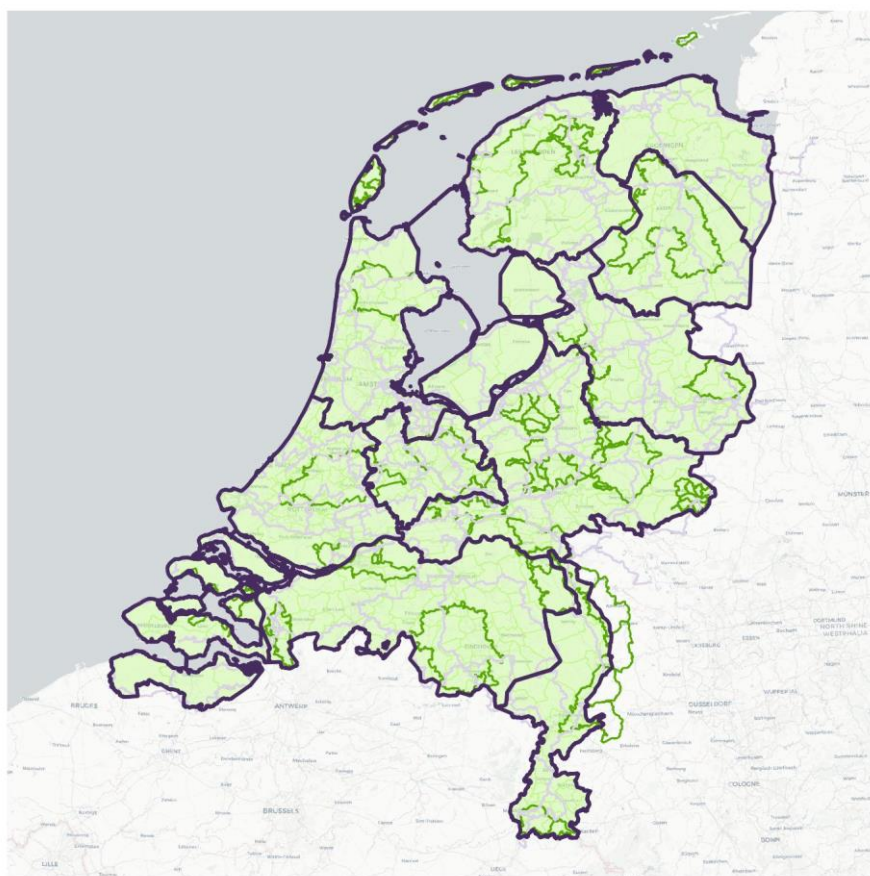
Bron: Wandelnet, Lange-Afstand-Wandelpaden, z.d.a; Wandelnet, Streekpaden, z.d.b. Bewerking: Mulier Instituut.

De wandelpaden in de tabel zijn niet evenredig over het land verdeeld (**figuur 3.6**). Zo kennen de meeste provincies meerdere streekpaden, maar zijn deze niet te vinden in Groningen en Flevoland. Flevoland kent alleen een enkele LAW-route.

Figuur 3.6

Wandelpaden in Nederland

Lange-Afstand-Wandelpaden en streekpaden

Wandelroutes

— Lange-Afstand-Wandelpaden

— Streekpaden

□ Provincies

Bron: Routedatabank, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Casus: wandelen en fietsen in het provincieakkoord van Zuid-Holland

In juni 2023 bereikten de onderhandelende partijen in Zuid-Holland een akkoord. Onderdeel van de visie van de coalitie is 'Een perspectief op een gezonde omgeving en slagvaardig bestuur.'

In het coalitieakkoord is op verschillende plekken aandacht voor lopen en fietsen. Zo bevat hoofdstuk 1 van het akkoord een alinea over lopen en fietsen, waarin de provincie de volgende doelen stelt:

- We geven voorrang aan fietsers op doorfietsroutes, bijvoorbeeld bij de afstelling van verkeerslichten en door gemeenten te stimuleren om hun leefomgeving fietsvriendelijk in te richten.
- We houden bij de inrichting van de openbare ruimte rekening met de zwakste deelnemers aan het verkeer: fietsers en wandelaars.
- We ontwikkelen meer fietssnelwegen en zetten in op netwerkontwikkeling. Hierin trekken we samen op met gemeenten en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH).
- We zetten in op een goed netwerk van recreatieve en functionele fiets- en wandelroutes.
- We koppelen deelmobiliteit aan onze OV-concessies. We stimuleren de combinatie fietsen en het gebruik van openbaar vervoer.
- We worden voortrekker in het realiseren en verbeteren van knooppunthaltes: OV-hubs waar mensen makkelijk kunnen overstappen (ook op deelmobiliteit) en een fiets veilig kunnen stallen en die goed bereikbaar zijn met de fiets. We zetten hierbij in op toegankelijkheid en gebruiksvriendelijkheid.

Hoewel de provincie aangeeft per ontwikkeling te kijken welke mix van infrastructuur voor de auto, OV, fietser en voetganger het meest passend is, geeft ze ook aan het STOMP-principe te willen hanteren: *stappen* (wandelen), *trappen* (fietsen), *openbaar vervoer*, *mobility as a service* (mobiliteit als dienst via bijvoorbeeld een app) en *personenvervoer* (auto's, motoren). De voetganger en fietser moeten in ruimtelijk beleid dus voorrang krijgen.

Ook in het vierde hoofdstuk (Perspectief op een gezonde omgeving en slagvaardig bestuur) besteedt de provincie aandacht aan het beweegvriendelijk inrichten van de openbare ruimte. Zo wil ze zich in blijven zetten voor 'een beweegvriendelijke leefomgeving met voldoende recreatiemogelijkheden 'om de hoek'.

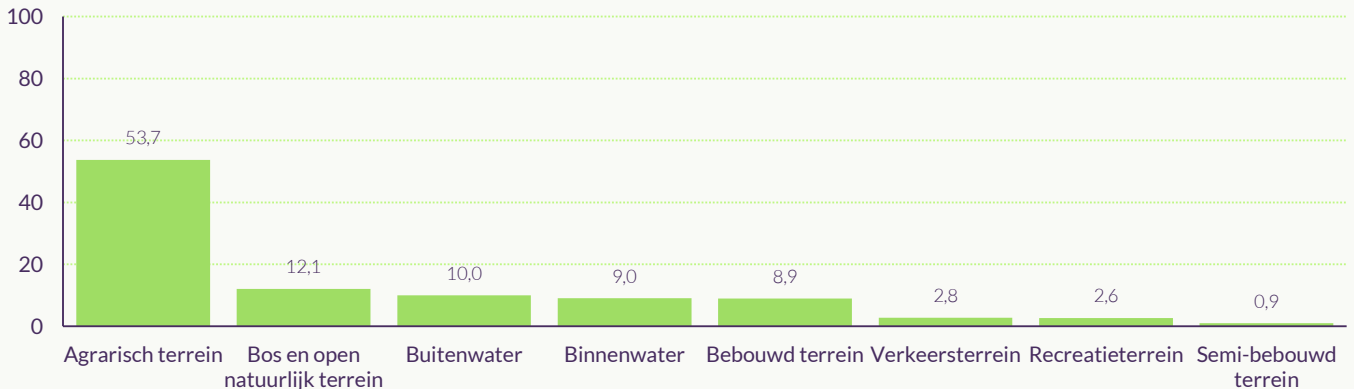
Daarnaast wil de provincie wandel- en fietsnetwerken versterken, zodat inwoners in groene gebieden kunnen rusten, sporten, bewegen en recreëren. Samen met gemeenten wil de provincie meer groen in de steden en op bedrijventerreinen, zodat het groen en de recreatiemogelijkheden niet stoppen bij de gemeentegrenzen.

3.3 Bodemgebruik

Om meer inzicht te krijgen in hoeveel ruimte er in Nederland in gebruik is voor sport, bewegen en recreatie, kunnen we gebruik maken van de bodemstatistieken van het CBS. **Figuur 3.7** geeft weer hoe de Nederlandse bodem in 2017 werd gebruikt. 2017 is het meest recente meetjaar.

Figuur 3.7
Bodemgebruik in Nederland, 2017

(in % van de totale oppervlakte)

Bron: CBS, Bodemgebruik, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

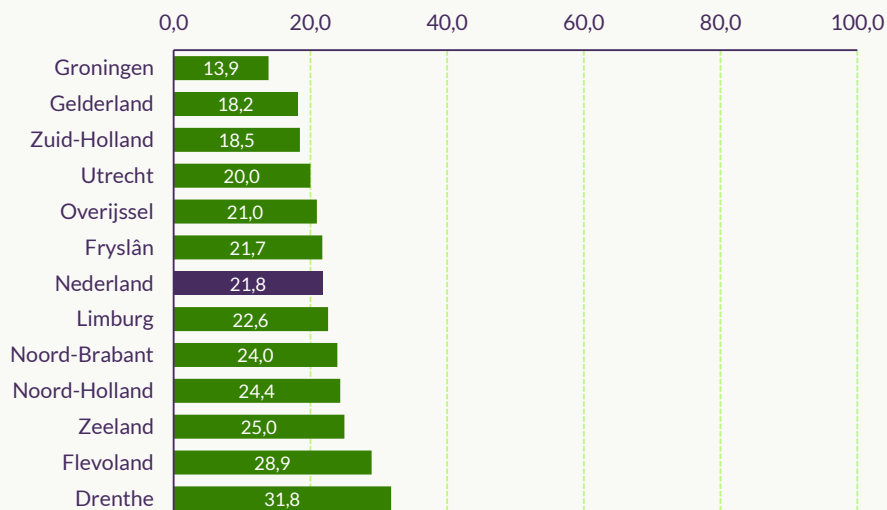
Ruim de helft van de Nederlandse bodem was in 2017 in gebruik voor agrarische activiteiten. Terrein dat wordt benut voor recreatie, zoals parken, plantsoenen en sportvoorzieningen, maakt 2,6 procent uit van het totale bodemgebruik. In 2000 was dat nog 2,1 procent.

Sindsdien is het aandeel recreatief terrein gestaag toegenomen: met bijna 200 vierkante kilometer (21,8%) in de periode 2000 tot en met 2017. Deze groei was het sterkst in Drenthe (31,8%) en het minst sterk in Groningen (13,9%) (**figuur 3.8**).

Figuur 3.8

Groei oppervlak recreatieterrein in 2017 ten opzichte van het jaar 2000, naar provincie en landelijk

(in procenten)

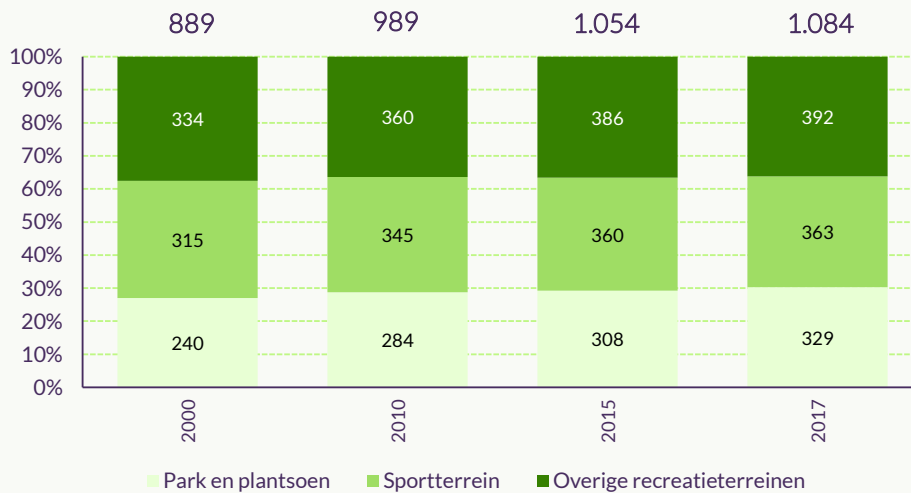
Bron: CBS, Bodemgebruik, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Recreatief terrein bestaat uit verschillende elementen. Om te zien hoe deze elementen zich tot elkaar verhouden, en hoe dit zich door de jaren heen ontwikkeld heeft, hebben we 'recreatief terrein' voor verschillende jaren uitgesplitst naar verschillende elementen: park en plantsoen, sportterrein en overig recreatieterrein. Het resultaat hiervan is **figuur 3.9**.

Figuur 3.9

Absoluut (in km²) en relatief oppervlak diverse soorten recreatieterreinen, 2000 - 2017

(in procenten van het totale oppervlak aan recreatief terrein)

Bron: CBS, Bodemgebruik, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

De figuur laat zien dat het oppervlak aan recreatief terrein in de sinds het jaar 2000 inderdaad is toegenomen. Verder zijn de verhoudingen tussen de verschillende categorieën recreatief terrein wat veranderd. Zowel het oppervlak als het aandeel aan park en plantsoen is tussen 2000 en 2017 toegenomen: van circa 27 procent in 2000 tot iets meer dan 30 procent in 2017.

Het is niet onwaarschijnlijk dat we deze stijgende trend, ook wat betreft recreatief terrein in het totaal, kunnen doortrekken naar het heden. Deze stijging zou passen bij het toegenomen gebruik van en daarmee de toegenomen behoefte aan (openbare) ruimte om te sporten, spelen en bewegen.

Het aandeel sportterrein is sinds 2000 juist wat afgenomen: van 35,4 procent in 2000 naar 33,5 procent in 2017. Een analyse in het brancherapport Sportaccommodaties uit 2016 wijst uit dat onder meer demografische ontwikkelingen hieraan ten grondslag liggen: de mensen die in de afgelopen jaren (meer) zijn gaan sporten zijn vooral volwassenen, die een voorkeur hebben voor sportieve activiteiten waarvoor relatief weinig specifieke sportaccommodaties nodig zijn.

Het gaat hierbij bijvoorbeeld om hardlopen en fietsen in de openbare ruimte. Verder zijn activiteiten als fitness en klimmen populairder geworden. Hiervoor zijn wel specifieke accommodaties toegevoegd, maar deze accommodaties nemen maar weinig ruimte in beslag.

Deze demografische ontwikkeling en de veranderde sportvoorkeur (niet langer de klassieke sportaccommodatie) die hieraan is gekoppeld, verklaart grotendeels waardoor het aantal vierkante meters per sporter niet verder is gegroeid (nog afgezien van het feit dat de bevolking is gegroeid, maar het oppervlak aan sportterrein niet in dezelfde mate is meegegroeid) (Wezenberg-Hoenderkamp & Van der Poel, 2016, pp. 354-357).⁴

Hoewel het aandeel sportterrein ten opzichte van het totaal aan recreatief terrein is afgenomen, is het absolute oppervlak aan sportterrein toegenomen. Een verklaring hiervoor ligt in de toename van het oppervlak aan sportterrein voor golf en voetbal: deze sporten zorgden voor twee derde van de groei in het oppervlak aan sportterrein. Dit heeft te maken met de toenemende populariteit van beide sporten in de periode 2000 tot 2010.

Met name voor golf geldt dat per sporter relatief veel ruimte gebruikt wordt: de gemiddelde golfer gebruikt zeventien keer zoveel ruimte als de gemiddelde sporter (Wezenberg-Hoenderkamp & Van der Poel, 2016, pp. 354-357).

Binnen- en buitenwater, bos en open natuurlijk terrein kunnen naast formeel sportterrein ook geschikt zijn om in of op te sporten, spelen of bewegen. Ook het oppervlak van deze typen bodemgebruik heeft zich in de afgelopen decennia ontwikkeld.

Zo is er wat meer natuur bij gekomen (circa 150 km²), maar is tussen 2001 en 2017 ongeveer 100 km² bos verdwenen. Het oppervlak aan open natuurlijk terrein is juist gegroeid met ongeveer 250 km² tussen 2001 en 2017. Dit kan te maken hebben met ontbossing enerzijds en toegenomen aandacht voor natuurbeheer anderzijds.

Uit onderzoek van Wageningen University & Research (WUR), waarin de cijfers over het bodemgebruik wat afwijken van die van het CBS, komt naar voren dat in Nederland inderdaad sprake is van ontbossing. Dit heeft te maken met veranderingen in landgebruik. Tussen 2013 en 2017 is ongeveer 9.000 hectare (90 km²) bos verdwenen.

Dit is omgezet in voornamelijk grasland (en daarmee extra open natuurlijk terrein) en bebouwd terrein (Hendriks et al., 2021). Dit bebouwde terrein bestaat uit onder meer woningen, werkgelegenheid, winkels en wegen: noodzakelijk om de bevolkingsgroei te kunnen ondervangen.

⁴ In het brancherapport keken we naar de oppervlakte per Nederlander, in dit rapport naar de oppervlakte aan sportterrein als aandeel van het totale oppervlak aan recreatief terrein. Wel zijn beide gebaseerd op dezelfde data van het CBS, en laten de vergelijkingen dus dezelfde ontwikkelingen zien.

De hoeveelheid buitenwater behorend bij Nederland (zee) is in de afgelopen twintig jaar weinig veranderd. Wel is er verandering te zien in de hoeveelheid binnenwater. Tussen 2001 en 2017 is het oppervlak aan binnenwater met ongeveer 170 km² toegenomen. Een van de verklaringen hiervoor is de aanleg van het Oldambtmeer (ruim 8 km²), een meer dat is aangelegd om het dorp Blauwestad in Groningen te realiseren (Blauwestad, z.d.; CLO, 2010). Naast een meer is ook 3,5 km² nieuwe natuur aangelegd (Blauwestad, z.d.).

3.4 Waar hebben veranderingen in de beweegvriendelijke omgeving het grootste effect?

De KBO-cijfers waren voor meetjaar 2020 voor het eerst beschikbaar op buurtniveau. Voor 2022 is dit uitgebreid met het wijkniveau, waardoor nu op drie schaalniveaus de beweegvriendelijkheid inzichtelijk is. Dit maakt het mogelijk om vergelijkingen te maken tussen niveaus: hoe scoort een buurt bijvoorbeeld ten opzichte van het gemiddelde van de gemeente? En hoe verhoudt een buurt zich tot vergelijkbare buurten?

Zoals eerder besproken geeft de KBO inzicht in de fysieke kant van de beweegvriendelijke omgeving. Aanpassingen aan de beweegvriendelijke omgeving kunnen dus ook leiden tot een hogere KBO-score. In het rapport 'Hoe beweegvriendelijk is Nederland?' hebben we een aantal casussen besproken, waarin we analyseren hoe veranderingen in de omgeving van invloed zijn op de KBO-scores. De casussen in dit rapport laten zien dat het buurtniveau niet altijd specifiek genoeg is. Soms is het wenselijk om op een nog lagere schaal inzicht te krijgen in waar verbetering in de openbare ruimte gewenst kan zijn.

Om dit doel te behalen hebben we de KBO doorontwikkeld. Met softwareplatform [Tygron](#) hebben we de KBO doorberekend op een nog lager schaalniveau. Deze doorontwikkeling helpt ons om antwoord te vinden op de vraag **waar** een aanpassing aan de beweegvriendelijke omgeving het meeste effect kan hebben.

Hiermee kunnen we op zeer gedetailleerd niveau zien hoe op KBO-deelindicatoren wordt gescoord. Zo wordt duidelijk waar gemeenten aanpassingen moeten doen aan de openbare ruimte om deze beweegvriendelijker te maken.

Bovendien wordt hierbij rekening gehouden met het aantal inwoners. Een locatie met een lage deelindicatorscore en veel inwoners is een locatie waar een aanpassing aan de beweegvriendelijke omgeving in potentie veel impact kan hebben.

Aan de hand van twee voorbeelden laten we zien hoe deze toolkit werkt en welke voordelen die biedt.

Voorbeeld 1: groen en blauw in Arnhem

Arnhem is gemeente met relatief veel groen en blauw. Met een score van 66 op de deelindicator recreatief groen en blauw scoort Arnhem hoger dan gemiddeld voor gemeenten met een vergelijkbare stedelijkheid en grootte.

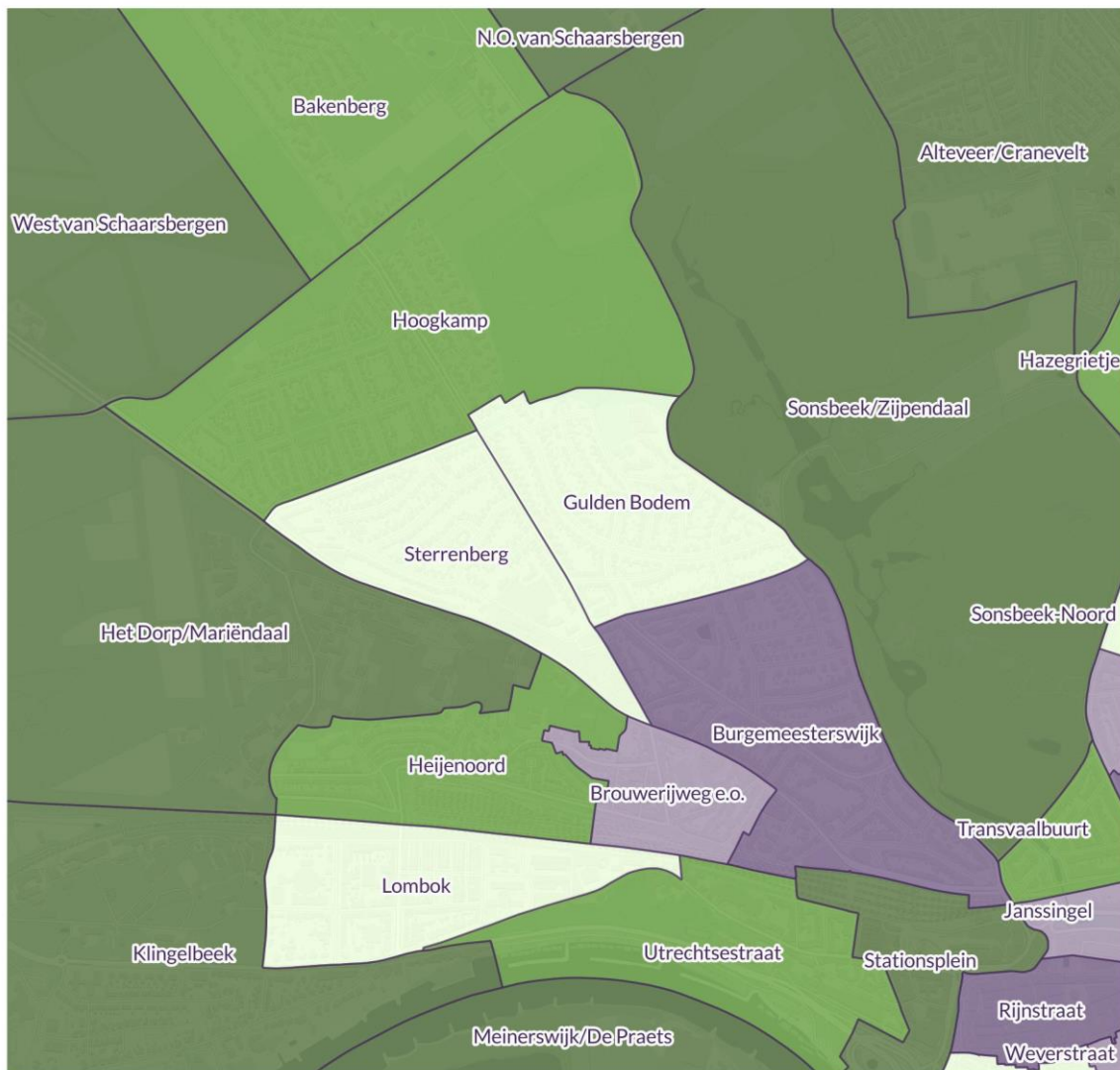
Maar niet alle buurten in Arnhem zijn even groen. **Figuur 3.10** laat zien hoe een aantal buurten in en rondom de Arnhemse binnenstad scoren op de deelindicator recreatief groen en blauw. Zo valt op dat de buurten 'Burgemeesterswijk' en 'Brouwerijweg e.o.' laag scoren op de deelindicator.

De KBO-data geven ons daarmee een indicatie van in welke buurten ingrijpen gewenst is, maar niet over **waar** dat in potentie de meeste impact kan hebben. Daarvoor moeten we de data analyseren op een nog lager schaalniveau.

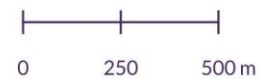
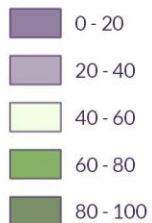
Figuur 3.10

Scores op de deelindicator groen/blauw in Arnhem, naar buurt, 2023

(op een schaal van 0 tot en met 100)

Score deelindicator
recreatief groen en blauw

Bron: Top50NL (terrein en waterdeel), 2023; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Figuur 3.11 laat dezelfde KBO-deelindicator zien, maar op een kleiner schaalniveau dan de buurt. Deze kaart laat duidelijk zien waar in dit deel van Arnhem weinig recreatief groen en blauw is en geeft daarmee meer inzicht in waar vergroenen in potentie de meeste impact kan hebben op de beweegvriendelijke omgeving.

Koppelen we dit aan het aantal inwoners, dan kunnen we een zogenoemde 'kansenkaart' maken. Deze kaart (**figuur 3.12**) laat zien waar de meeste inwoners binnen een gebied met een lage score wonen en waar dus de potentie om te vergroenen het grootst is.

In twee van de genoemde buurten liggen de grootste kansen om de score op de deelindicator recreatief groen en blauw te verhogen. Deze kans is kleiner in de buurt Stationsplein, omdat het aantal inwoners hier beperkt is. Het rekenmodel van de kansenkaart kijkt namelijk naar de plekken met een relatief lage score en veel inwoners. Omdat de score van de deelindicator recreatief groen en blauw ook gewogen is naar het aantal inwoners, is op de plekken met weinig groen en blauw en veel inwoners de kans op het verhogen van de score het grootst.

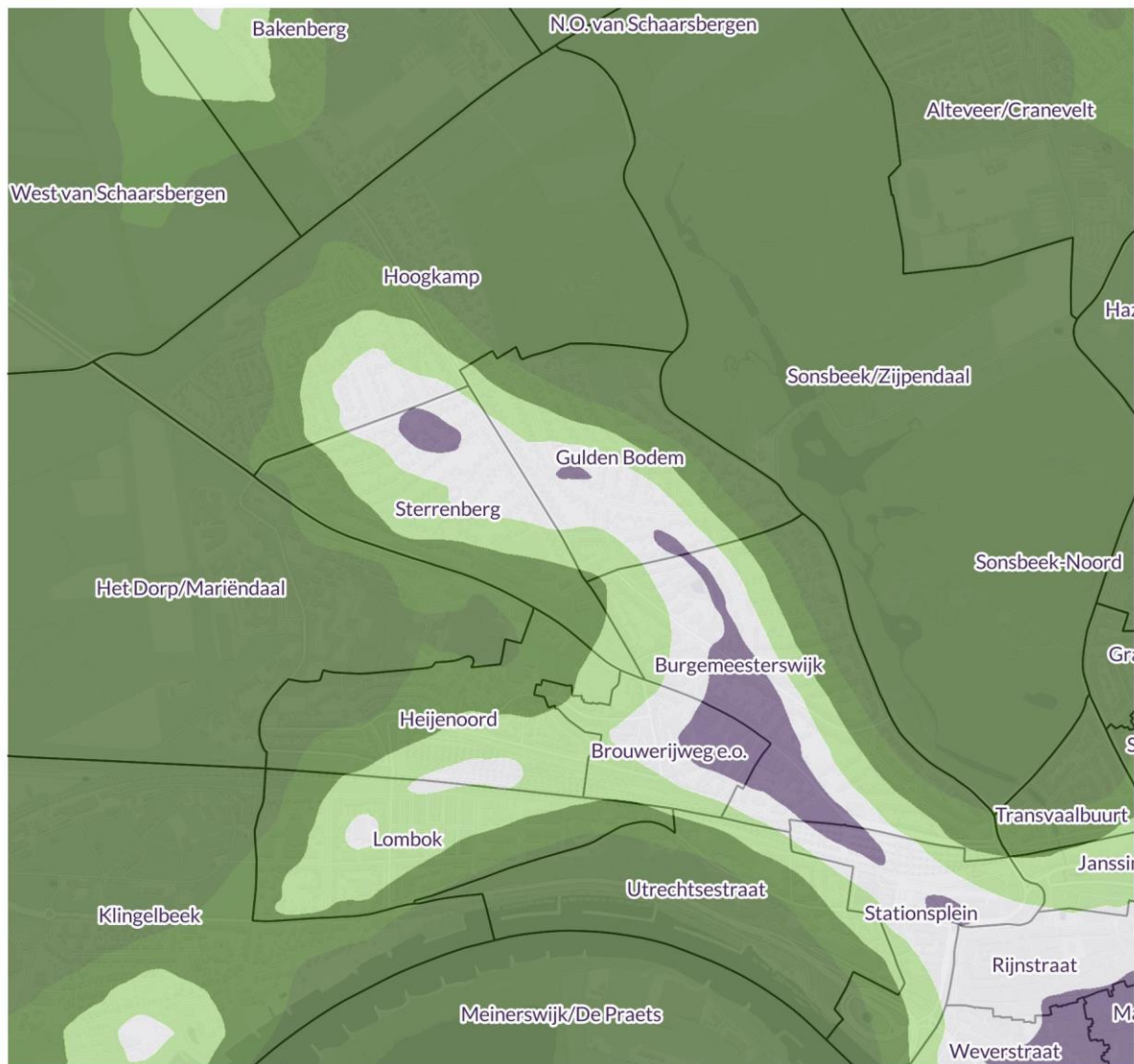
In de buurten met een grote kans op verbetering van de score bij een ingreep, gaat het voor een deel om gebieden waar relatief veel bedrijven gevestigd zijn. Aan de Amsterdamseweg liggen bijvoorbeeld diverse bedrijventerreinen met een versteende ondergrond. Door deze bedrijventerreinen te vergroenen, kan Arnhem rekenen op een hogere score op de deelindicator recreatief groen en blauw. Zo hebben buurtbewoners en werknemers meer mogelijkheden om in het groen en langs het blauw te recreëren.

Als bijvangst wordt de omgeving rondom de Amsterdamseweg met meer groen en blauw ook klimaatbestendiger, doordat het de hittestress kan verminderen en (extra) regenwater kan opvangen.

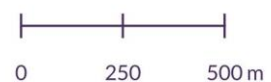
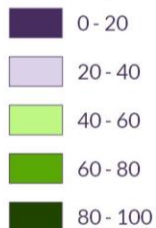
Figuur 3.11

Scores op de deelindicator recreatief groen en blauw in Arnhem, 2023

(op een schaal van 0 tot en met 100)

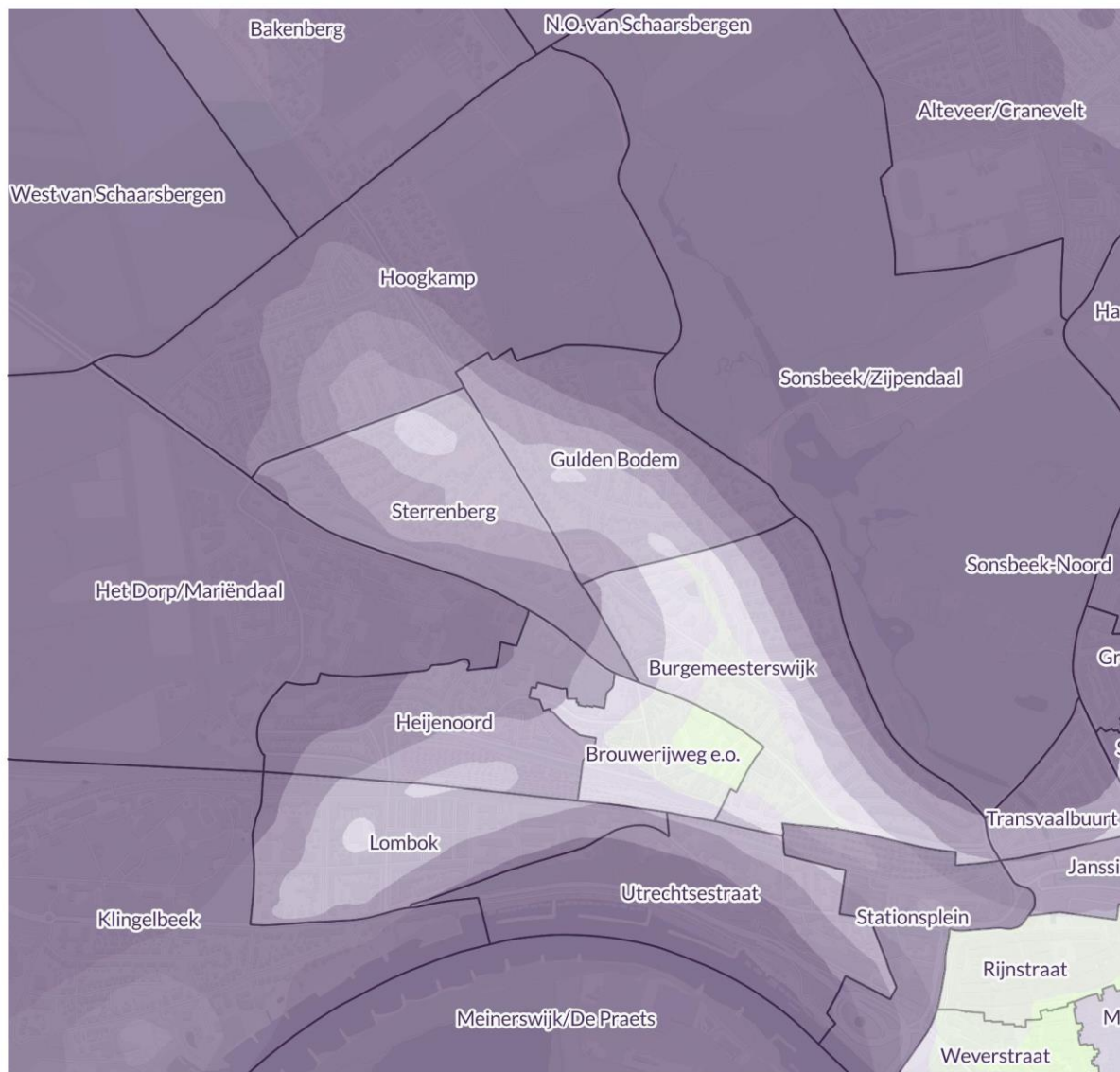
Score deelindicator
recreatief groen en blauw

Bron: Top10NL (terrein en waterdeel), 2023; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Figuur 3.12

Kansenkaart voor de deelindicator recreatief groen en blauw in Arnhem, 2023

Grootte van de kans op impact
bij ingreep openbare ruimte

- Laag
- Beneden gemiddeld
- Gemiddeld
- Boven gemiddeld
- Hoog

0 250 500 m

Bron: Top10NL (terrein en waterdeel), 2023; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

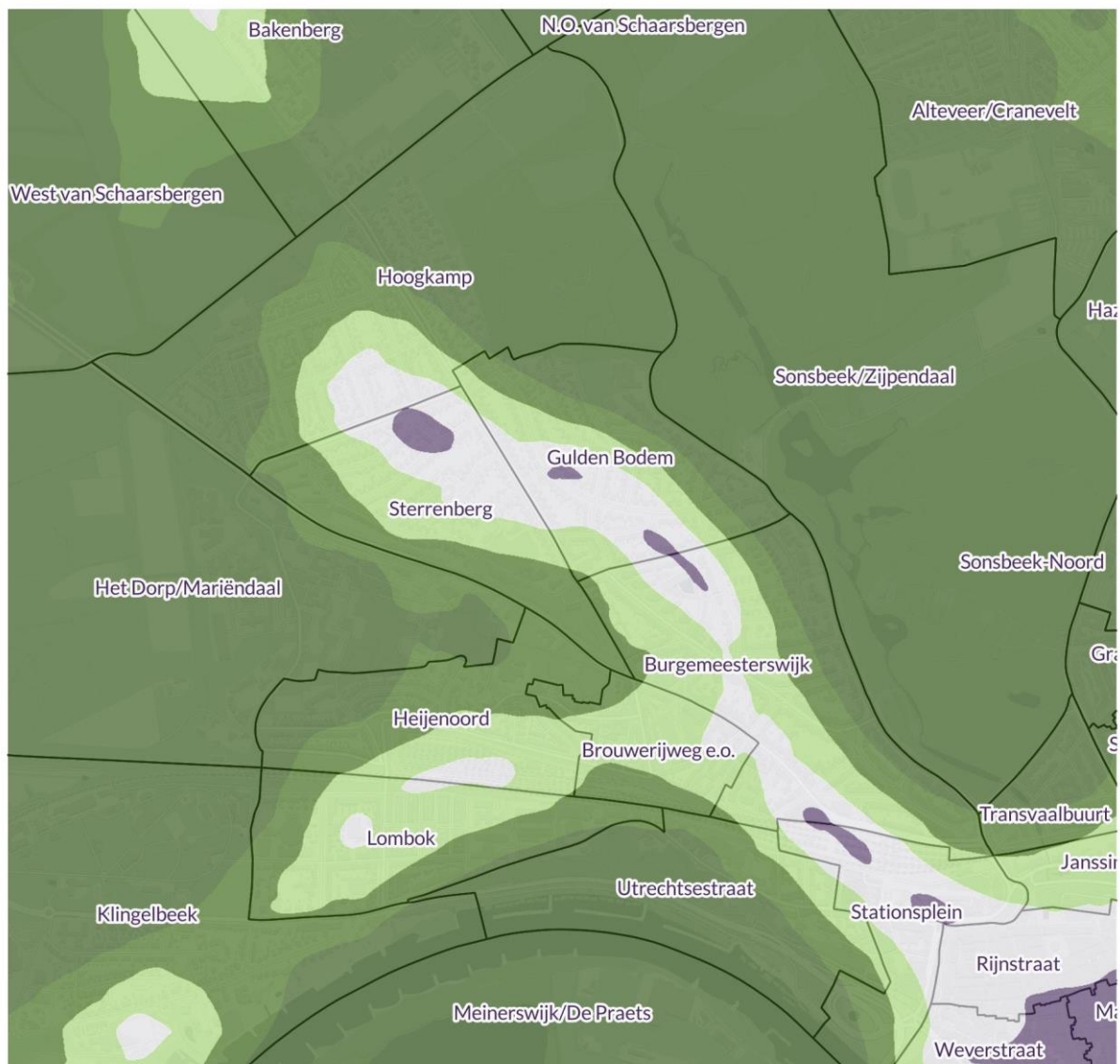
Op basis van de kansenkaart hebben we in de buurten Brouwerijweg e.o. en Burgemeesterswijk extra groen aangelegd op stukken bebouwd terrein langs de Amsterdamseweg. Het resultaat hiervan is te zien in **figuur 3.13**. De buurten Brouwerijweg e.o. en Burgemeesterswijk hebben nu scores van 56 en 58, tegenover 32 en 47 voor de ingreep.

Op de kaart is deze verbetering goed terug te zien (**figuur 3.14**). Delen van Brouwerijweg e.o. en Burgemeesterswijk kleuren nu lichtpaars of zelfs lichtgroen, in plaats van donkerpaars. Het aanleggen van extra groen kan in deze buurten dus een positieve impact hebben op het beweegvriendelijker maken van de omgeving. Met deze tool kunnen we een goede inschatting maken van waar deze impact in potentie het grootst is.

Figuur 3.13

Scores op de deelindicator recreatief groen en blauw in Arnhem (na ingreep), 2023

(op een schaal van 0 tot en met 100)

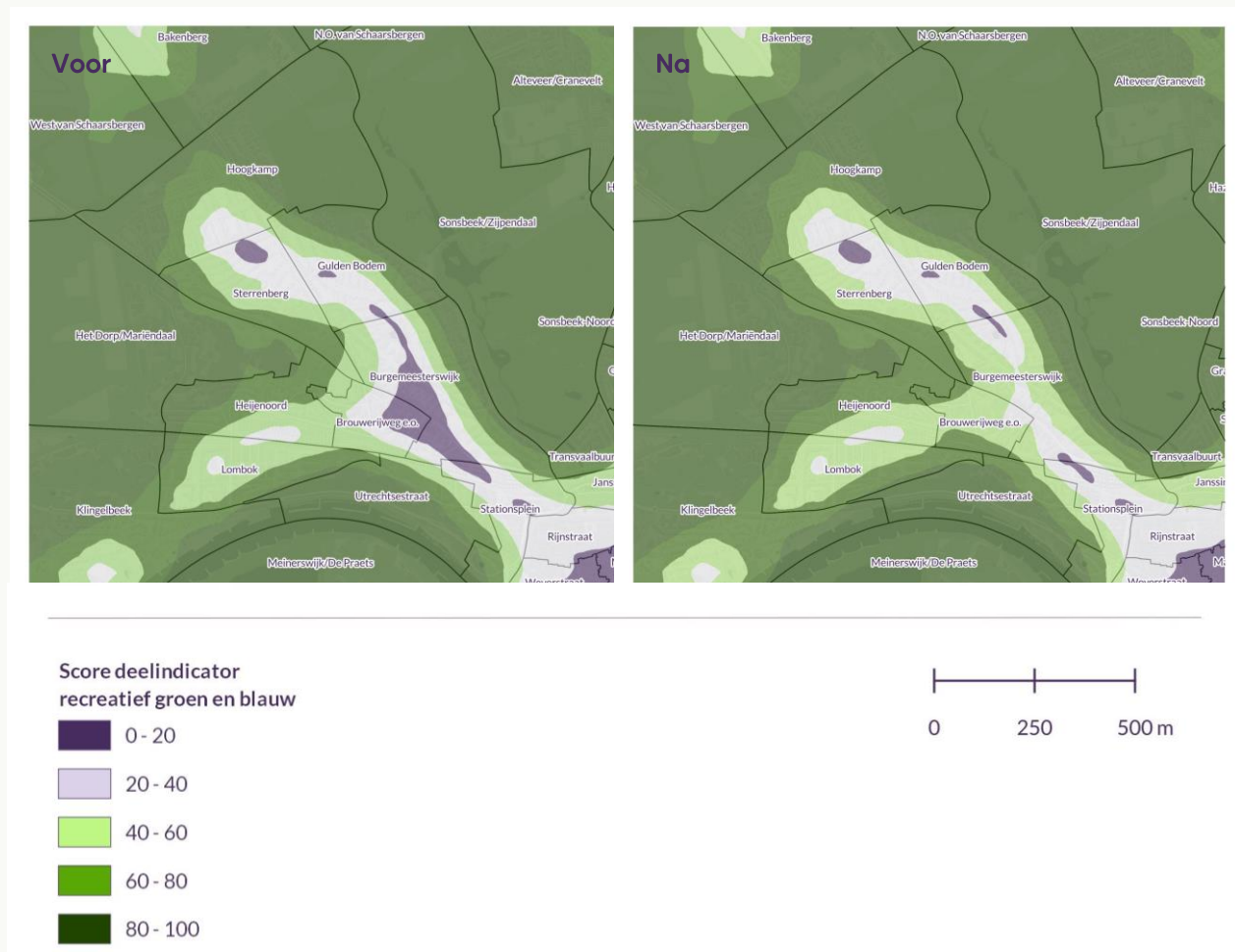

Bron: Kadaster, Top10NL (terrein en waterdeel), 2023b; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Figuur 3.14

Vergelijking situatie voor en na de ingreep in recreatief groen en blauw in Arnhem, 2023

(op een schaal van 0 tot en met 100)

Bron: Kadaster, Top10NL (terrein en waterdeel), 2023b; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

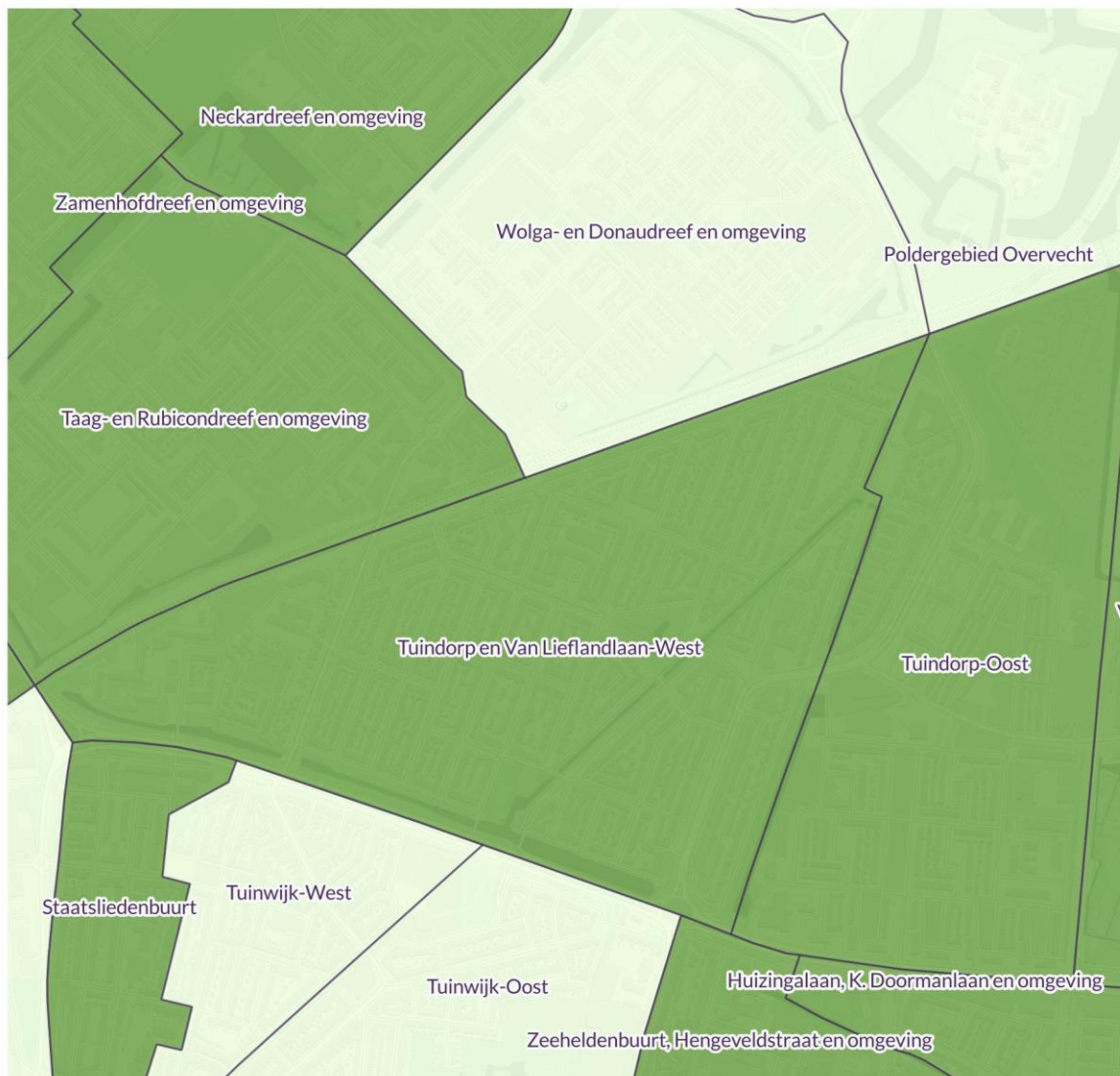
Voorbeeld 2: sportaccommodaties in Utrecht

Utrecht Noordoost heeft relatief veel recreatief groen en blauw, maar de nabijheid van sportaccommodaties is er beperkter. Het gebied kent een hockey-/voetbalaccommodatie, twee sportscholen en twee sporthallen. De verschillende buurten in dit deel van Utrecht scoren gemiddeld tussen de 40 en 80 punten op de deelindicator (figuur 3.15).

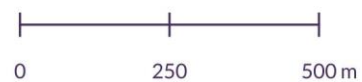
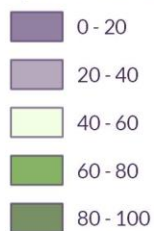
Figuur 3.15

Scores op de deelindicator nabijheid van sportaccommodaties (voor ingreep), op buurtniveau, 2023

(op een schaal van 0 tot en met 100)

Score deelindicator
sportaccommodaties

Bron: Mulier Instituut, DSA, 2023. Kadaster, BGT, 2023a; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

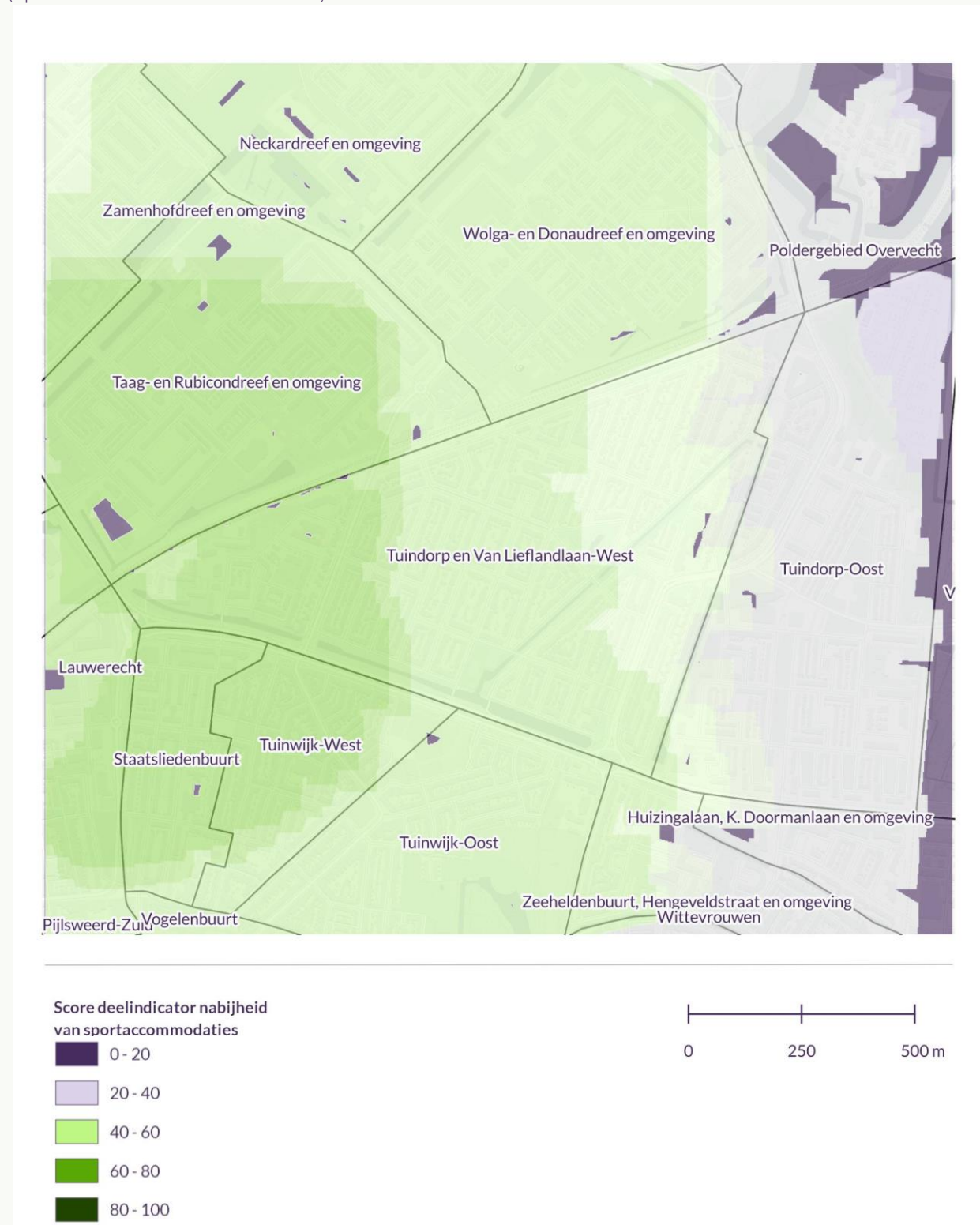
Zoals in **figuur 3.16** te zien is, zijn de aanwezige sportaccommodaties geclusterd in het westen van het gebied. De score is hier het hoogst. Naarmate mensen verder in het oosten van het gebied wonen, moeten ze verder reizen naar de dichtstbijzijnde sportaccommodatie. De score in dit deel van het gebied is dan ook lager.

Een kanttekening is hier dat Tygron de accommodaties buiten het gekozen gebied niet meeneemt in de berekening van de score. Daardoor valt de score in buurten als Voordorp en Tuindorp-Oost lager uit dan in de standaardberekening van de KBO (zie de kaart op buurniveau, **figuur 3.15**).

Figuur 3.16

Scores op de deelindicator nabijheid van sportaccommodaties (voor ingreep), 2023

(op een schaal van 0 tot en met 100)

Bron: Mulier Instituut, DSA, 2023. Kadaster, BGT, 2023a; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Ook hier kunnen de inzichten uit de tool ons helpen om nauwkeuriger in te schatten waar een extra accommodatie in potentie bij kan dragen aan het verhogen van de KBO-score. Zo kan de gemeente een extra sportaccommodatie laten realiseren. Het gebied heeft nog geen zwembad. Door een zwembad toe te voegen op een plek met relatief veel inwoners kan de gemeente de score verhogen.

In figuur 3.17 zien we dat dit meteen impact heeft op de score. Het groene gebied met een hogere score is hierdoor gegroeid. Ook heeft een deel van het gebied nu een score van 80 of hoger. De gemiddelde score in het gebied is nu 55.

Figuur 3.17

Scores op de deelindicator nabijheid van sportaccommodaties (na toevoeging van accommodatie), 2023
(op een schaal van 0 tot en met 100)

Bron: Mulier Instituut, DSA, 2023. Kadaster, BGT, 2023a; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Het oosten van het gebied scoort, ondanks de extra voorziening en hogere score, nog steeds niet zo hoog: de inwoners moeten een relatief grote afstand afleggen om een sportaccommodatie te bereiken. De toevoeging van een extra accommodatie in dit gebied kan helpen.

In dit geval voegen we een tennisaccommodatie toe in Tuindorp-Oost. Het resultaat van deze wijziging is te zien in figuur 3.18. Het groene gebied is verder gegroeid en grotere delen van dit deel van Utrecht hebben een hoge score. Ook het oosten van het gebied scoort nu hoger. De gemiddelde score van het gebied is nu 65.

De toevoeging van twee accommodaties heeft dus tot een toename van 40 punten in de totaalscore geleid, en daarmee tot meer dan een verdubbeling van de oorspronkelijke score.

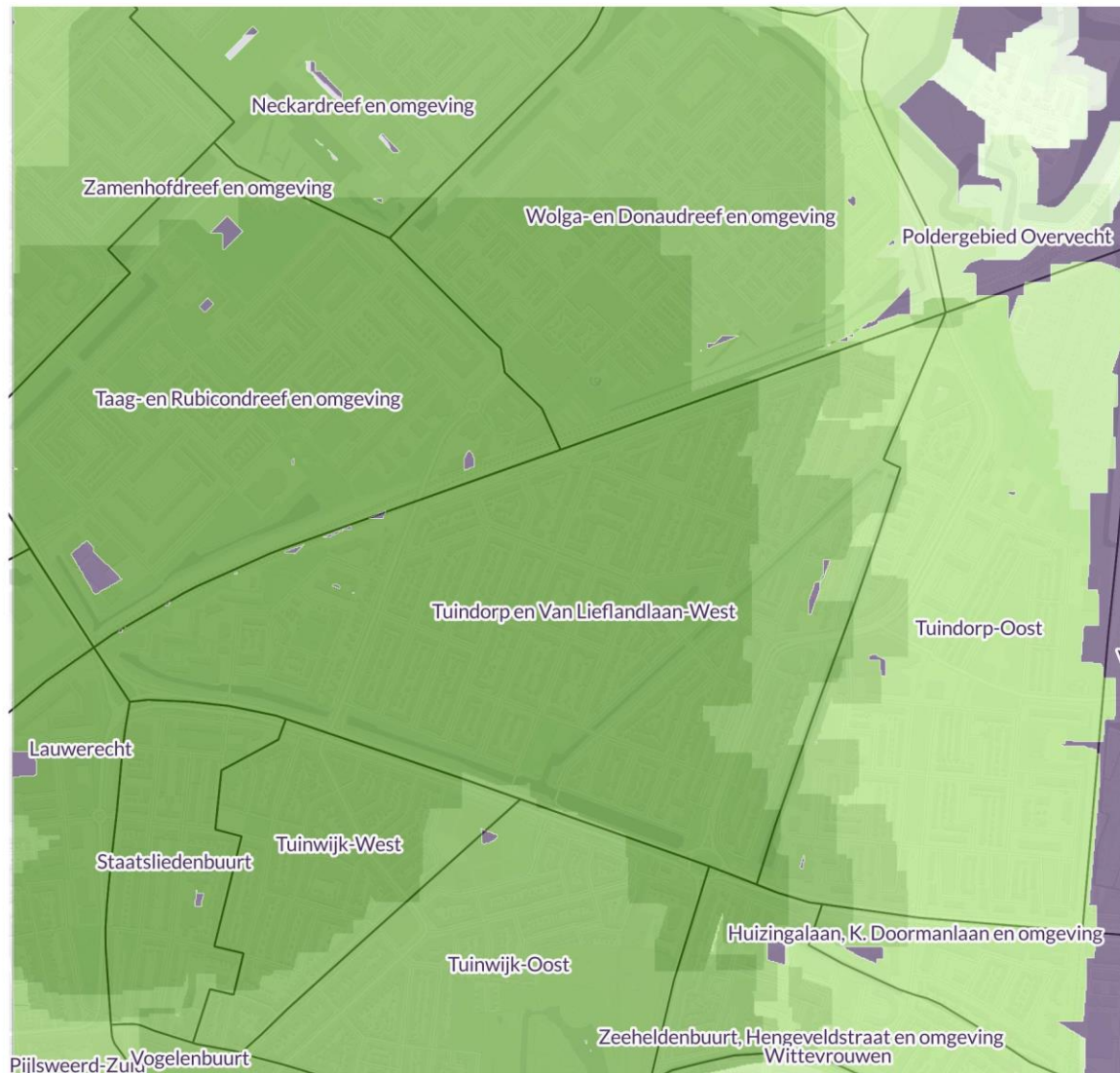
Natuurlijk spelen er ook andere overwegingen mee in de vraag waar een nieuwe sportaccommodatie moet komen. Zo hebben we in dit voorbeeld geen rekening gehouden met de huidige of toekomstige behoefte aan accommodaties voor bepaalde sporten.

Bovendien kan het zo zijn dat bepaalde ingrepen in de openbare ruimte van invloed zijn op elkaar. Als er bijvoorbeeld groen verdwijnt voor een nieuwe sportaccommodatie, kan het zijn dat de deelindicator sportaccommodaties wel stijgt, maar dit ten koste gaat van de deelindicator recreatief groen/blauw.

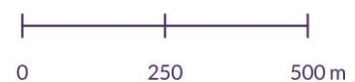
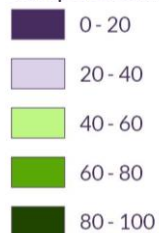
Figuur 3.18

Scores op de deelindicator nabijheid van sportaccommodaties (na toevoeging tweede extra accommodatie), 2023

(op een schaal van 0 tot en met 100)

Score deelindicator nabijheid
van sportaccommodaties

Bron: Mulier Instituut, DSA, 2023. Kadaster, BGT, 2023a; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Casus Flevoland: 'Toekomst voor het nieuwe land'

De BBB, VVD, PVV, CU en SGP bereikten op 16 juni een akkoord als gedeputeerde staten van Flevoland. In het coalitieakkoord benoemt de coalitie nadrukkelijk dat ze zich beperkt tot de eigen verantwoordelijkheden: de provincie moet geen taken gaan overnemen van gemeenten, of taken dubbel gaan uitvoeren.

Op het gebied van gezondheid, sporten en bewegen ziet Flevoland voor zichzelf dan ook geen voortrekkersrol, maar vooral een rol van verbinden, faciliteren en kennis delen (Provincie Flevoland, 2023, p. 38).

De coalitie ziet sport als een middel om de gezondheid van en sociale samenhang tussen Flevolandse te verbeteren. De coalitie wijdt aan sport weinig woorden, omdat recent een nota sport is vastgesteld. Wel noemt ze enkele voorbeelden van provinciale inzet. Zo moet in de realisatie van nieuwbouwwijken rekening worden gehouden met onder meer sport en recreatie. Verder wil de coalitie dat de provincie via sportservice Flevoland lobbyt om sportevenementen naar Flevoland te halen (Provincie Flevoland, 2023, pp. 39-41).

In het akkoord komen wandelen en fietsen niet aan bod. In de begroting is dit terug te zien: voor de bereikbaarheid van dorpen en buitengebied en voor recreatie is alleen incidenteel budget beschikbaar. Voor sportbeleid is dit wel structureel (Provincie Flevoland, 2023, pp. 51-53).

3.5 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar het ruimtegebruik van sport en bewegen in de openbare ruimte. We hebben de ontwikkelingen in de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving besproken en zijn geëindigd met het inzichtelijk maken waar ingrijpen in de beweegvriendelijke omgeving in potentie de meeste impact kan hebben. Daarnaast hebben we de ontwikkeling in wandel- en fietsinfrastructuur besproken en het bodemgebruik voor sport, bewegen en (actieve) recreatie.

Doorontwikkeling Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving

De huidige versie van de KBO maakt het mogelijk om heel nauwkeurig te bepalen waar behoefte is aan verbeteringen in de fysieke beweegvriendelijke omgeving en voor hoeveel inwoners deze verbeteringen mogelijk een positieve impact hebben.

Bovendien kan deze indicator gemeenten helpen een afweging te maken welke aanpassingen aan de beweegvriendelijke omgeving gewenst kunnen zijn. Zo kan het zijn dat het in een buurt met een hoge score op de deelindicator voorzieningen voor de beweegvriendelijke omgeving beter zou zijn als er meer groen aangelegd wordt. Zelfs als dit ten koste gaat van voorzieningen.

De KBO helpt gemeenten met het maken van dit soort afwegingen, omdat deze inzicht geeft in waar veranderingen in potentie de meeste inwoners bereiken.

In 2024 willen we de KBO doorontwikkelen. We willen de rekenmethode tegen het licht houden en verder uitwerken in geografische-softwarepakket QGIS. QGIS is *open source*, wat inhoudt dat de software gratis en vrij te gebruiken is voor iedereen. Door de doorontwikkeling van de toolkit in QGIS te faciliteren, kunnen we deze in de toekomst breder implementeren.

De openbare ruimte van de toekomst

We hebben in dit rapport gekeken naar wie sport en beweegt in de openbare ruimte, welke activiteiten ze doen en waar deze activiteiten plaatsvinden. Daarbij hebben we zoveel mogelijk trends en ontwikkelingen in de data besproken. In dit hoofdstuk reflecteren we op deze ontwikkelingen en presenteren we enkele scenario's van hoe deze trends van invloed kunnen zijn op de toekomstige ontwikkeling van de openbare ruimte. Dit doen we aan de hand van twee casussen: van de provincies Drenthe en Zuid-Holland.

4.1 Sporten en bewegen in de openbare ruimte in Drenthe en Zuid-Holland

In dit hoofdstuk bespreken we twee casussen: de provincie Drenthe en de provincie Zuid-Holland. We zetten voor deze provincies de trends en ontwikkelingen op een rij. Op basis van (historische) cijfers over de demografie, sport- en beweegdeelname en de (sport- en beweeg)infrastructuur schetsen we mogelijke scenario's.

We hebben voor deze provincies gekozen, omdat beide provincies andere uitdagingen kennen. Zo krijgt Zuid-Holland te maken met bevolkingsgroei, terwijl Drenthe te maken krijgt met krimp. Ook zagen we in hoofdstuk 2 en 3 dat er veel regionale verschillen zijn. Door twee provincies naast elkaar te zetten kunnen we meer inzicht krijgen in welke uitdagingen en kansen er per regio zijn.

Sport Toekomstverkenning

Het RIVM en het Sociaal-cultureel Planbureau (SCP) hebben in 2017 een sporttoekomstverkenning uitgebracht. Op basis van data van de verschillende indicatoren hebben zij ontwikkelingen in het verleden en heden doorgetrokken naar de toekomst. Dit hebben ze aangevuld met maatschappelijke trends en inzichten van diverse experts uit verschillende vakgebieden. Hierbij gingen het RIVM en SCP uit van een 'business as usual-scenario', waarin huidig beleid in de toekomst wordt voortgezet (RIVM & SCP, 2017).

Uit deze verkenning volgde dat Nederlanders in 2030 naar verwachting ongeveer net zoveel bewegen als nu, dat zij ongeveer even veel sporten (maar vaker dan nu individueel) en dat de leefomgeving beweegvriendelijker wordt.

Dit heeft te maken met diverse trends en ontwikkelingen, zoals de groeiende bewustwording van een gezonde levensstijl, een toename in het aandeel hoger opgeleiden (die vaker aan de beweegrichtlijnen voldoen), en tegelijkertijd meer thuiswerken (dus minder actief transport), een hogere pensioenleeftijd (langer, veelal zittend, doorwerken) en vergrijzing (lagere sportdeelname onder ouderen).

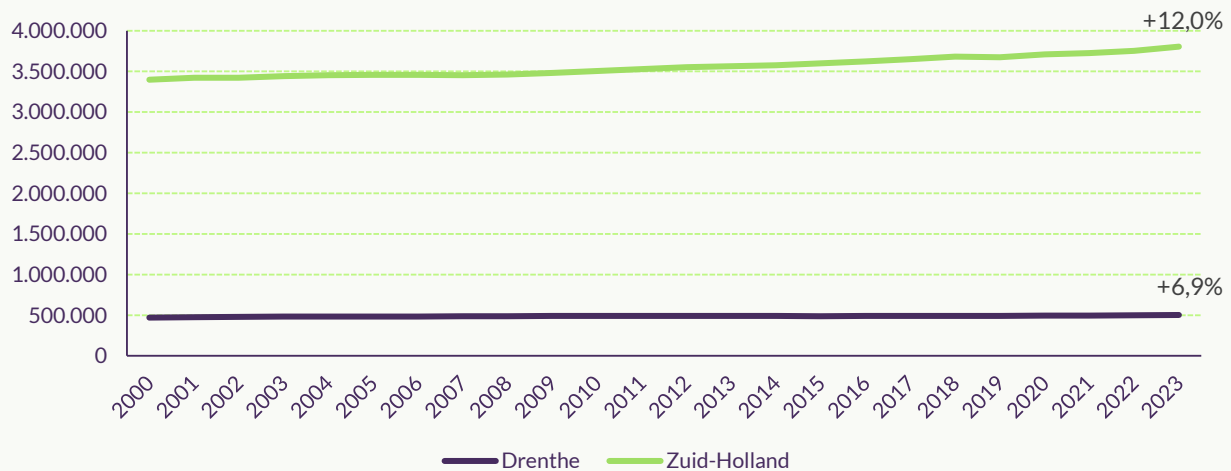
Demografische ontwikkelingen

In Nederland is het inwonertal tussen 2000 en 2023 gegroeid van circa 15,9 miljoen naar 17,8 miljoen (+12,3%). De groei in inwonertal verschilt sterk per regio. De provincie Flevoland is in deze periode het hardst gegroeid (+40%), gevolgd door de meest dichtbevolkte provincies: Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland (tussen de 12% en 25%). Bij dunner bevolkte provincies (Drenthe, Fryslân, Groningen en Zeeland) lag de groei een stuk lager, namelijk tussen de 5 en 7 procent. Limburg is de enige provincie met een afnemend inwoneraantal in deze periode.

Het inwonertal van provincie Zuid-Holland is in dezelfde periode ongeveer in gelijke mate toegenomen als het landelijke gemiddelde, van bijna 3,4 miljoen naar ruim 3,8 miljoen inwoners. In Drenthe nam de bevolking van circa 470.000 toe naar 502.000.

Figuur 4.1**Bevolkingsontwikkeling provincie Drenthe en provincie Zuid-Holland 2000-2023**

(in aantallen)

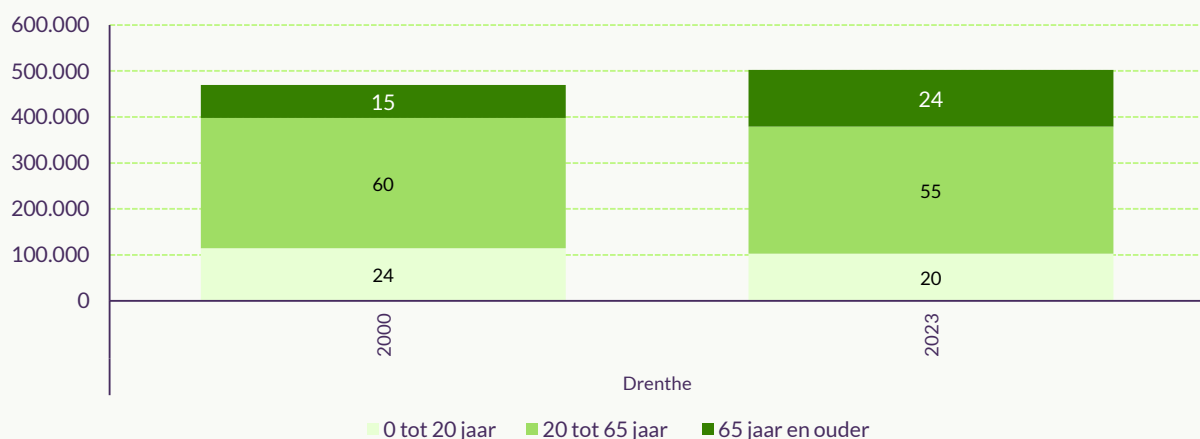

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Regionale Kerncijfers Nederland, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

De bevolkingsgroei is het gevolg van immigratie en de stijgende levensverwachting. In 2000 was de gemiddelde levensverwachting 78,1 jaar en in 2022 81,6 jaar (CBS, 2023c). De toenemende levensverwachting samen met een afnemend geboortecijfer (CBS, 2023d) leidt onder andere tot een vergrijzende samenleving. Zowel in provincie Drenthe als in provincie Zuid-Holland is de vergrijzing goed te zien. In Drenthe is bijna een vierde van de inwoners 65 jaar en ouder en in Zuid-Holland bijna één op de vijf. De bevolking van Drenthe vergrijst de afgelopen jaren een stuk sneller dan die van Zuid-Holland (figuur 4.2 en 4.3).

Figuur 4.2**Bevolkingssamenstelling provincie Drenthe in 2000 en 2023**

(in aantallen (y-as) en procenten (labels))

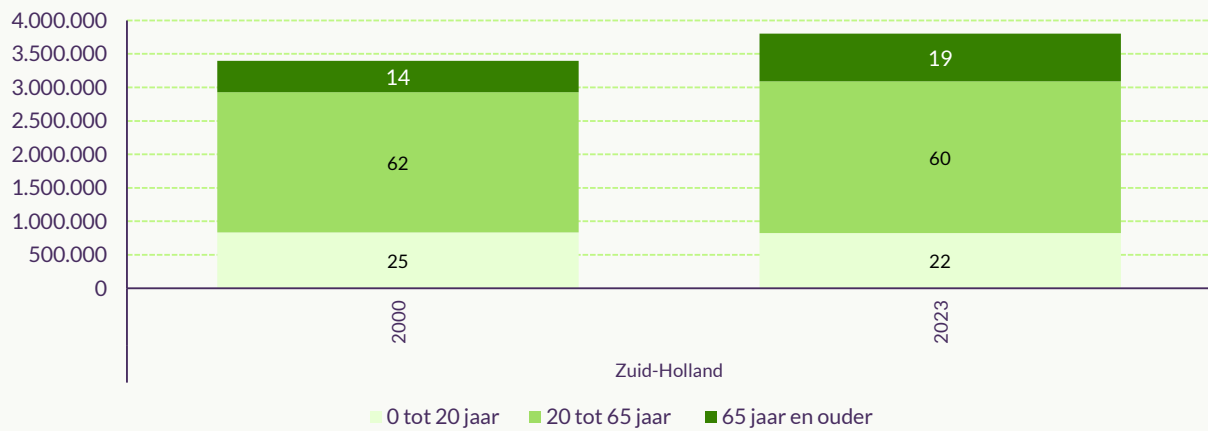

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Regionale Kerncijfers Nederland, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 4.3

Bevolkingssamenstelling provincie Zuid-Holland in 2000 en 2023

(in aantallen (y-as) en procenten (labels))

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Regionale Kerncijfers Nederland, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

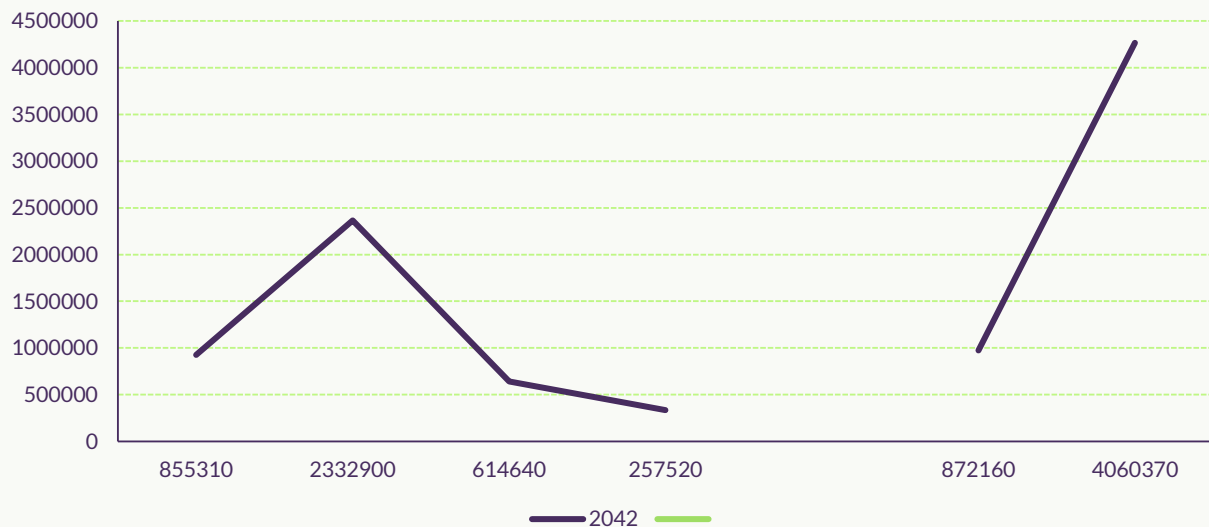
Naar verwachting blijft de Nederlandse bevolking toenemen, naar schatting met ruim 10 procent tot 2050. Net als de recente bevolkingsontwikkeling verschilt de verwachte bevolkingsontwikkeling sterk per regio. Naar verwachting blijft de bevolking van provincie Zuid-Holland in dezelfde mate doorgroeien, tussen 2023 en 2050 met circa 15 procent. Het inwonertal van Drenthe neemt de komende jaren juist af.

Het is de verwachting dat het aandeel ouderen ook de komende jaren verder toeneemt. Naar verwachting is in Drenthe circa 32 procent van de bevolking 65 jaar of ouder in 2040 (Provincie Drenthe/ABF Primos, 2022). Voor de provincie Zuid-Holland is het de verwachting dat het aantal ouderen relatief gezien minder hard toeneemt. Daar ligt het aandeel inwoners van 65 jaar en ouder op 23 procent in 2042 (Provincie Zuid-Holland, 2023a).

Figuur 4.4

Bevolkingsprognose provincie Drenthe en provincie Zuid-Holland 2023-2050

(in aantallen (y-as) en procentuele groei t.o.v. 2023 (labels))

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Regionale prognose 2023-2050, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

● **Diversiteit naar afkomst**

Naast dat de afgelopen jaren de bevolking in omvang en leeftijdsamenstelling is veranderd, zien we ook veranderingen als we kijken naar afkomst. Het percentage inwoners met een migratieachtergrond is de afgelopen jaren flink toegenomen, namelijk landelijk van 17,5 procent naar 25,2 procent in de periode 2000-2022. Zowel het percentage inwoners met een westerse migratieachtergrond als met een niet-westerse migratieachtergrond is toegenomen.

In provincie Drenthe is het aandeel inwoners met een migratieachtergrond een stuk kleiner, namelijk 10,9 procent in 2022. Dit is sinds 2000 licht toegenomen: toen had 8 procent een migratieachtergrond. Dit zit voornamelijk in de groei van het aandeel inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond.

In Zuid-Holland heeft een veel groter deel van de bevolking een migratieachtergrond, namelijk 34,4 procent in 2022. En het aandeel is sinds 2000 flink toegenomen: toen had 23,1 procent van de Zuid-Hollanders een migratieachtergrond. Ook hier zit een groot deel van de groei bij inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond (CBS, 2023e).

Sport- en beweegdeelname

● **Wekelijks sporten en beweegrichtlijn**

In Nederland voldeed in 2020 47,5 procent van de volwassenen (18 jaar en ouder) aan de beweegrichtlijnen en sportte 53,6 procent wekelijks. In provincie Drenthe ligt dit percentage voor beide indicatoren lager. In provincie Zuid-Holland voldeed een iets lager percentage inwoners aan de beweegrichtlijnen (46,3%), maar het

aandeel inwoners dat wekelijks sportte is nagenoeg gelijk aan het landelijke gemiddelde (53,1%). Het aandeel inwoners dat voldoet aan de beweegrichtlijnen en/of wekelijks sport is een stuk lager onder de groep inwoners van 65 jaar en ouder (tabel 4.1).

Het aandeel inwoners dat voldoet aan de beweegrichtlijnen is voornamelijk in de groep volwassenen tot 65 jaar afgenomen tussen 2016 en 2020. Het aandeel inwoners van 65 jaar en ouder dat voldoet aan de beweegrichtlijnen is in dezelfde periode toegenomen, zowel landelijk als in de provincies Drenthe en Zuid-Holland (tabel 4.1). Het aandeel inwoners dat wekelijks sport is in beide leeftijdsgroepen toegenomen sinds 2016. De verschillen tussen 2016 en 2020 zijn voor beide provincies in dezelfde mate vergelijkbaar (tabel 4.2).

Tabel 4.1

Aandeel inwoners dat voldoet aan de beweegrichtlijnen in 2016 en 2020

(in procenten)

Gebied	2016*		2020	
	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder	18 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Nederland	56,0	36,9	50,3	38,9
Drenthe	53,0	35,3	48,0	41,3
Zuid-Holland	54,8	33,0	49,5	35,8

Bron: GGD'en, CBS en RIVM, Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen, 2016 & 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

* In 2016 is de bevolking vanaf 19 jaar bevraagd.

Tabel 4.2

Aandeel inwoners dat wekelijks sport in 2016 en 2020

(in procenten)

Gebied	2016*		2020	
	19 tot 65 jaar	65 jaar en ouder	18 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Nederland	56,3	34,8	58,6	38,5
Drenthe	50,1	30,4	54,0	33,7
Zuid-Holland	54,0	32,1	58,1	36,7

Bron: GGD'en, CBS en RIVM, Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen, 2016 & 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

* In 2016 is de bevolking vanaf 19 jaar bevraagd.

De wekelijkse sportdeelname van inwoners met een westerse migratieachtergrond was in 2021 nagenoeg gelijk aan die van inwoners zonder migratieachtergrond, namelijk 55,3 procent van de bevolking van 4 jaar en ouder. Het aandeel inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond dat wekelijks sport ligt een stuk lager, namelijk op 45,9 procent in 2021. Voor het voldoen aan de beweegrichtlijnen zien we hetzelfde beeld (CBS, 2022b).

● Ongeorganiseerd sporten in de openbare ruimte

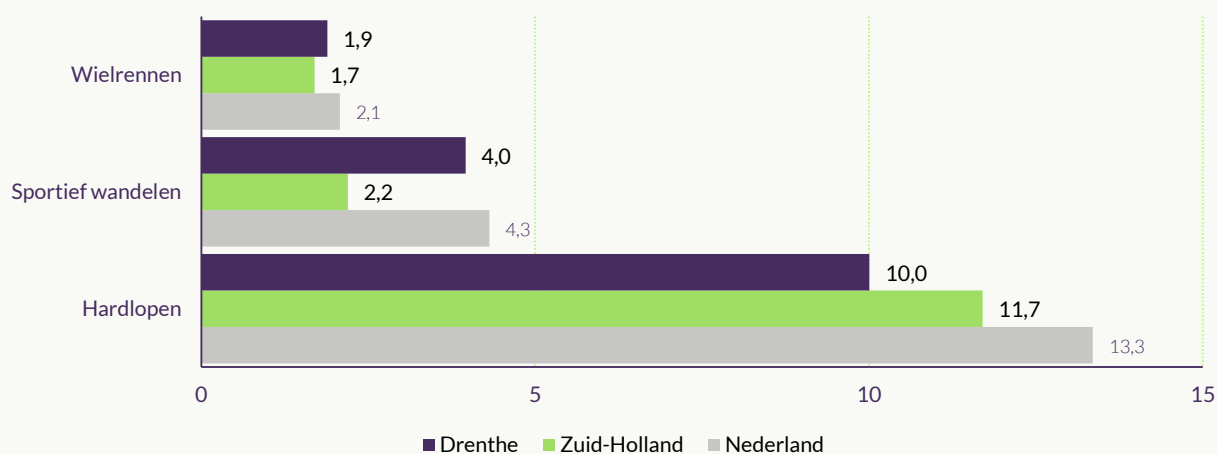
Wielrennen, sportief wandelen en hardlopen zijn de grotere sporten die mensen over het algemeen vaak ongeorganiseerd in de openbare ruimte beoefenen. Wielrennen doet in Nederland circa 2 procent van de bevolking. Zowel in Drenthe als in Zuid-Holland is het percentage wielrenners vergelijkbaar met het landelijke gemiddelde.

Sportief wandelen doen Zuid-Hollanders een stuk minder dan gemiddeld in Nederland en in Drenthe. Circa 13 procent van de Nederlandse bevolking doet aan hardlopen. In Zuid-Holland ligt dit percentage lager, maar hoger dan het aandeel Drentenaren dat hardloopt (figuur 4.5).

Figuur 4.5

Aandeel inwoners dat aan wielrennen, sportief wandelen of hardlopen doet in 2020

(in procenten)

Bron: GGD'en, CBS, en RIVM, Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen, 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

● Verplaatsingen wandelen en fietsen

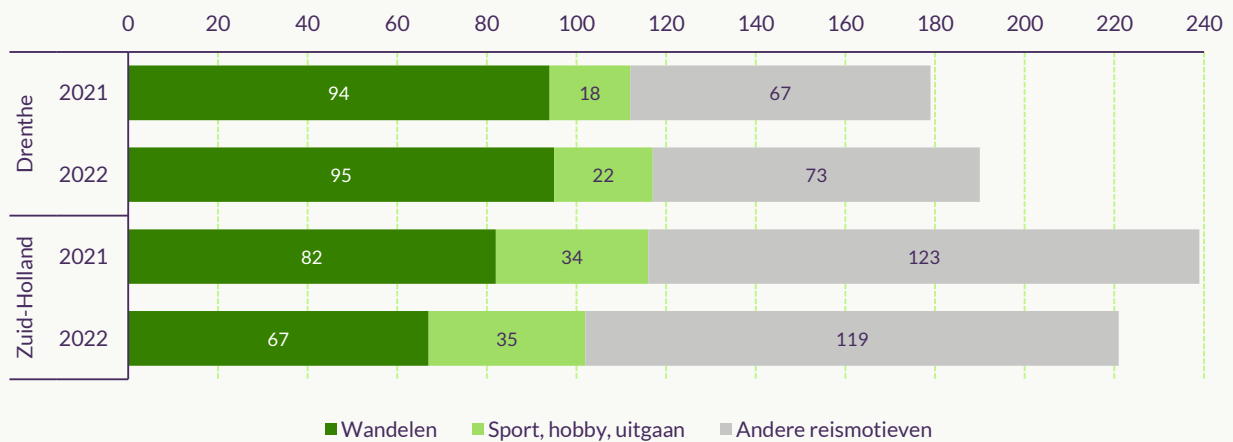
Kijken we naar de verplaatsingen per provincie, dan zien we dat inwoners van Drenthe vaker wandelen, waar in Zuid-Holland de inwoners vaker te voet gaan voor andere reismotieven (zoals boodschappen doen en naar werk/school).

Het gemiddelde aantal verplaatsingen per persoon is zowel in Drenthe als in Zuid-Holland toegenomen tussen 2021 en 2022. Voornamelijk het gemiddeld aantal verplaatsingen te voet voor andere reismotieven nam toe in deze periode (figuur 4.6). Dit zou kunnen komen doordat in 2021, ten tijde van het coronavirus, gedeeltelijk nog beperkende maatregelen en adviezen van kracht waren.

Figuur 4.6

Gemiddeld aantal verplaatsingen te voet per Nederlander (≥ 6 jaar oud) in 2021 en 2022, naar motief en provincie

(aantal verplaatsingen per jaar in absolute aantallen)

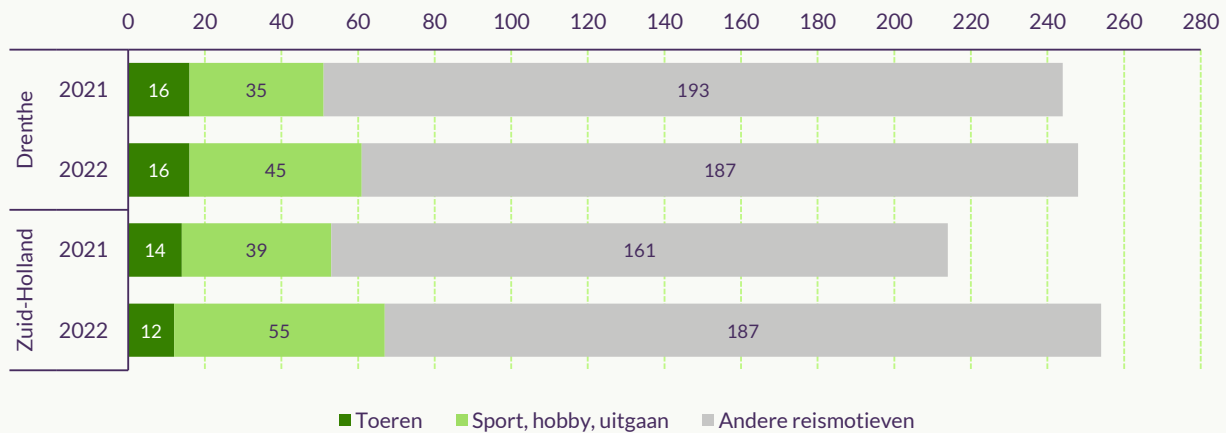
Bron: CBS, Mobiliteit; per persoon, vervoerwijzen, motieven, regio's, 2023b. Bewerking: Mulier Instituut.

Kijken we naar de verplaatsingen op de fiets, dan is het gemiddelde totaal aantal verplaatsingen per inwoner in Drenthe en Zuid-Holland nagenoeg gelijk. Ook de verdeling tussen de drie verschillende motieven is in beide provincies redelijk vergelijkbaar. Daarentegen is het gemiddelde aantal verplaatsingen per fiets tussen 2021 en 2022 in Drenthe licht toegenomen, waar in Zuid-Holland een afname is te zien (figuur 4.7).

Figuur 4.7

Gemiddeld aantal verplaatsingen op de fiets per Nederlander (≥ 6 jaar oud) in 2022, naar motief en provincie

(aantal verplaatsingen per jaar in absolute aantallen)

Bron: CBS, Mobiliteit; per persoon, vervoerwijzen, motieven, regio's, 2023b. Bewerking: Mulier Instituut.

Ruimtegebruik/sport- en beweeginfrastructuur

● **Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving**

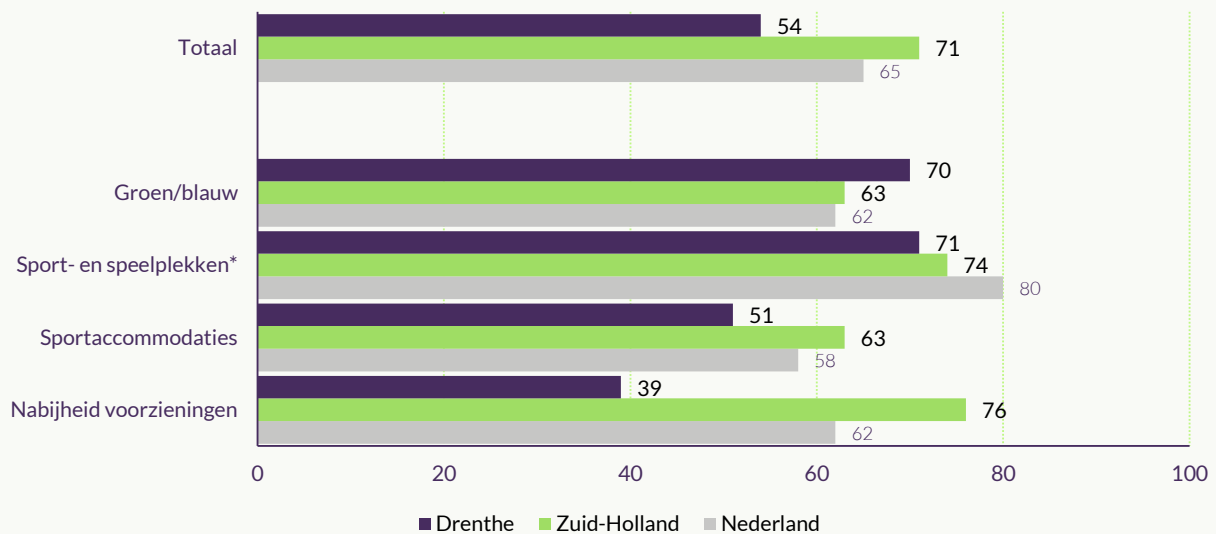
Nederland scoort gemiddeld in 2022 65 op de KBO. In Drenthe ligt de score een stuk lager en in Zuid-Holland juist hoger.

De provincie Drenthe scoort voornamelijk laag op de deelindicator *nabijheid van voorzieningen*, maar ook de score op de deelindicator *sportaccommodaties* is voor Drenthe een stuk lager dan voor Zuid-Holland.

Daarentegen scoort de provincie Drenthe hoger op de deelindicator *recreatief groen en blauw* (figuur 4.8). In de provincie Drenthe zijn voornamelijk minder stedelijke gebieden dan in de provincie Zuid-Holland, waardoor de dichtheid van (sport- en beweeg)voorzieningen vaak lager ligt.

Figuur 4.8

Scores Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO) en deelindicatoren voor provincie Drenthe, provincie Zuid-Holland en Nederland in 2022

Bron: Mulier Instituut, Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving, 2022

* In de score zijn alleen de gemeenten meegenomen waarvoor sport- en speelplekken zijn geregistreerd (zie ook paragraaf 3.1). In de provincie Drenthe is dit slechts voor drie gemeenten inzichtelijk (figuur 1.16).

● Fietsnetwerk

In de provincie Drenthe is circa 8.100 kilometer aan fietsinfrastructuur aanwezig en in Zuid-Holland zo'n 18.800 kilometer. In verhouding zijn de meeste kilometers aan fietsinfrastructuur, op Zeeland na, te vinden in de provincie Drenthe.

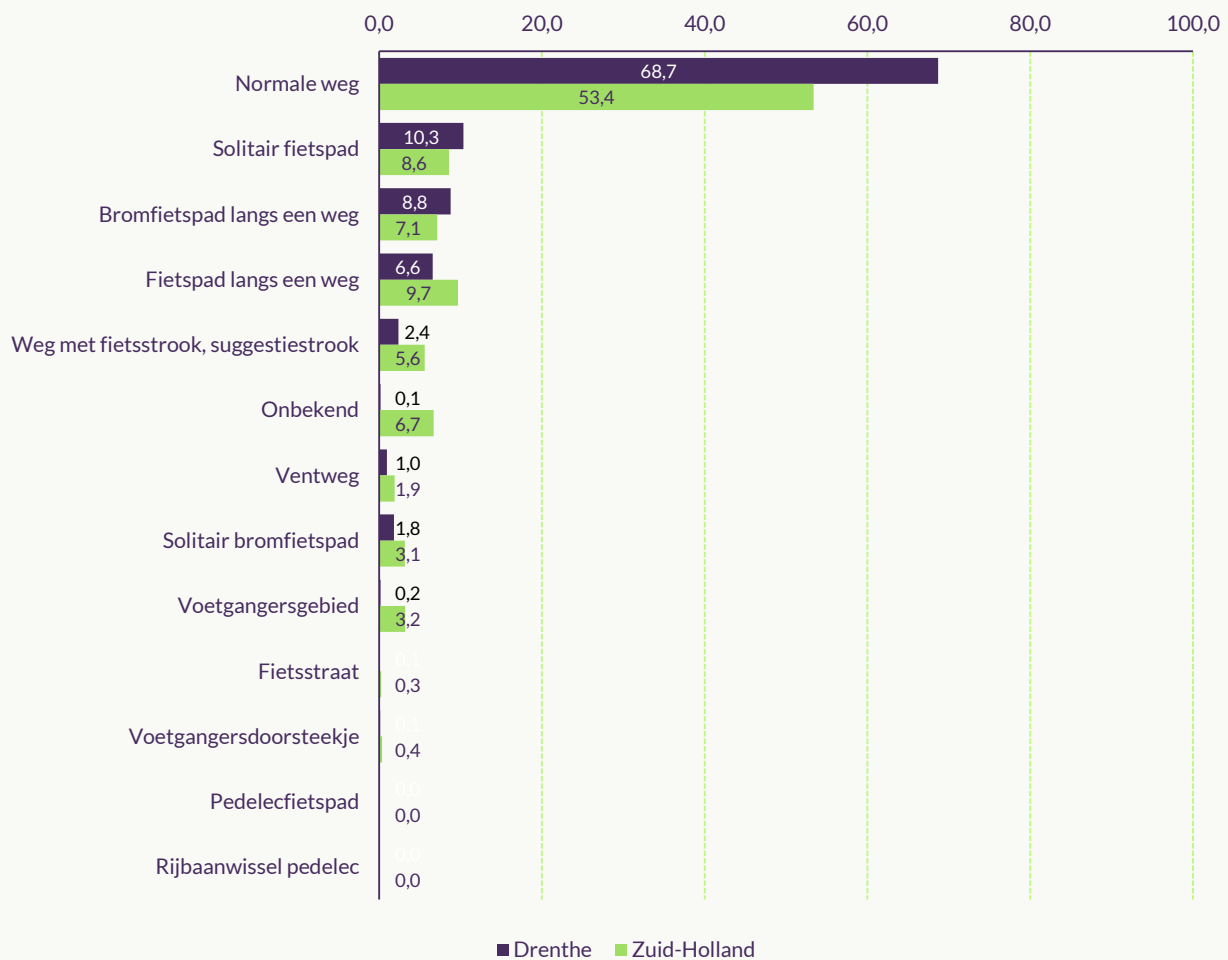
Drenthe heeft 162,4 kilometer fietsinfrastructuur per 10.000 inwoners. De meest dichtbevolkte gebieden, zoals Zuid-Holland, hebben in verhouding veel minder kilometers aan fietsinfrastructuur, namelijk maar 50,1 per 10.000 inwoners. Zuid-Holland is daarmee in Nederland ook de provincie met het minste aantal kilometers aan fietsinfrastructuur per 10.000 inwoners.

In Drenthe bestaat ruim twee derde van de fietsinfrastructuur uit *normale weg*, in Zuid-Holland is dit iets meer dan de helft (figuur 4.9).

Figuur 4.9

Aandeel verschillende typen fietspad* van totale lengte aan fietsinfrastructuur in Drenthe en Zuid-Holland 2022

(in procenten van totaal aantal km fietsinfrastructuur (Drenthe = 8.084 km; Zuid-Holland = 18.803 km))

Bron: CBS/Fietsersbond, Lengte van fietsnetwerk; fietswegkenmerken, regio 2022, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

* Rijbaanwissel pedelec, pedelecfietspad, voetgangersdoorsteekje en fietsstraat zijn nagenoeg niet aanwezig in beide provincies en daarom niet opgenomen in de grafiek.

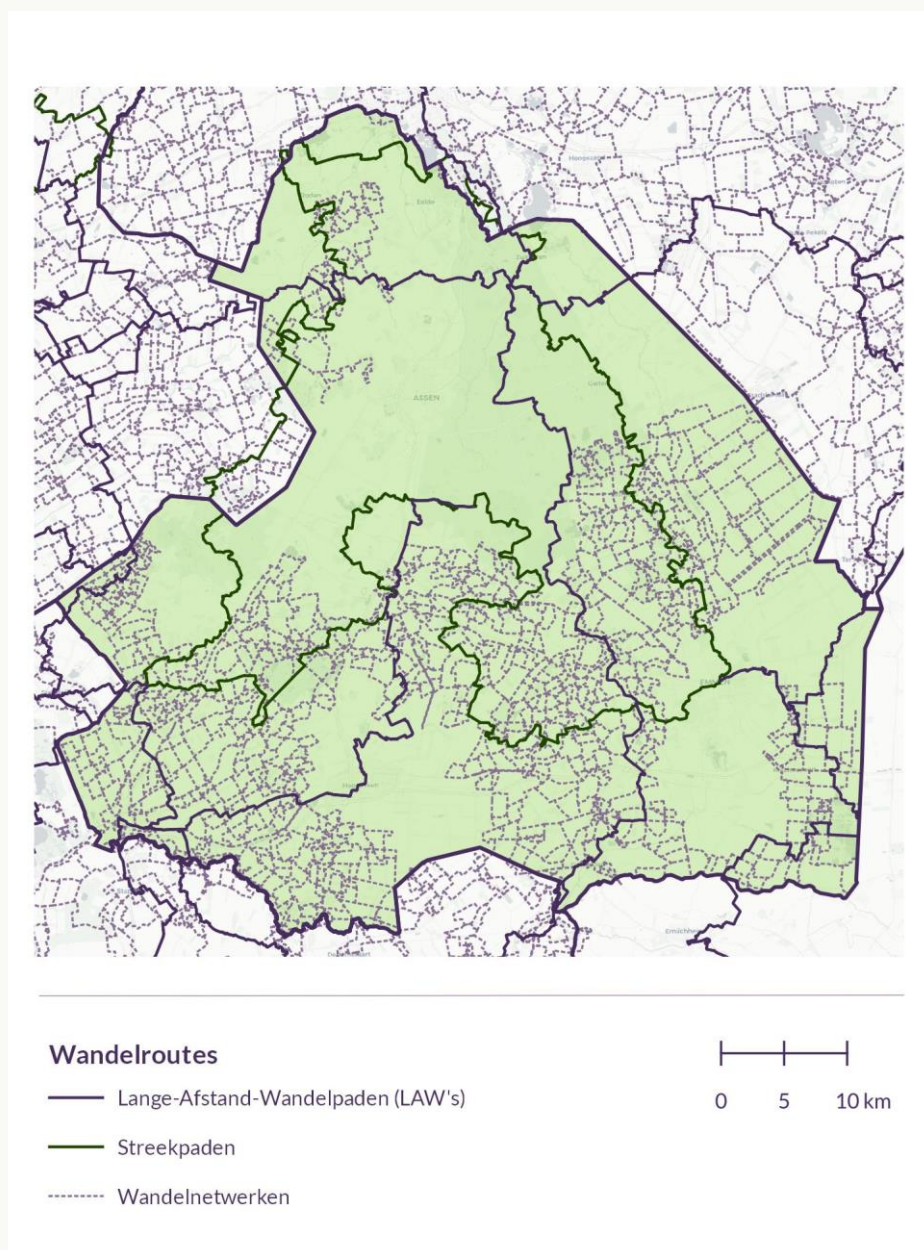
● **Wandelpaden**

Zoals we al aangaven in paragraaf 3.2 is er minder bekend over wandelpaden: data over het aantal kilometer stoep of bewandelbare weg zijn niet bekend. Gegevens over recreatieve wandelpaden, zoals Lange-Afstand-Wandelpaden (LAW's), streekpaden en het wandelnetwerk, zijn er wel. Zowel in Drenthe als in Zuid-Holland is een uitgebreid netwerk aan wandelroutes te vinden (figuur 4.10 en 4.11).

Figuur 4.10

Wandelpaden in provincie Drenthe

Lange-Afstand-Wandelpaden en streekpaden

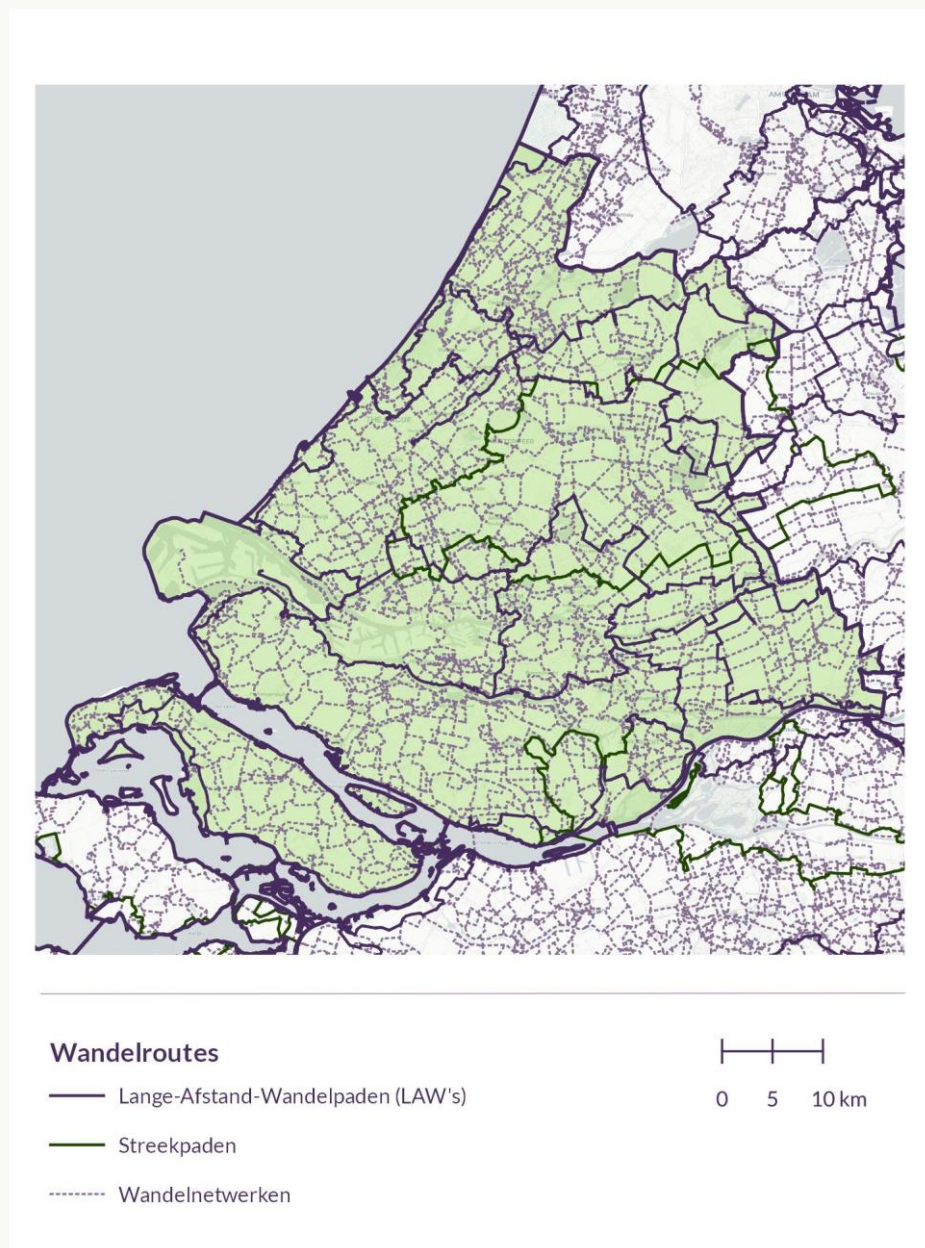

Bron: Routedatabank, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Figuur 4.11

Wandelpaden in provincie Zuid-Holland

Lange-Afstand-Wandelpaden en streekpaden

Bron: Routedatabank, 2022. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

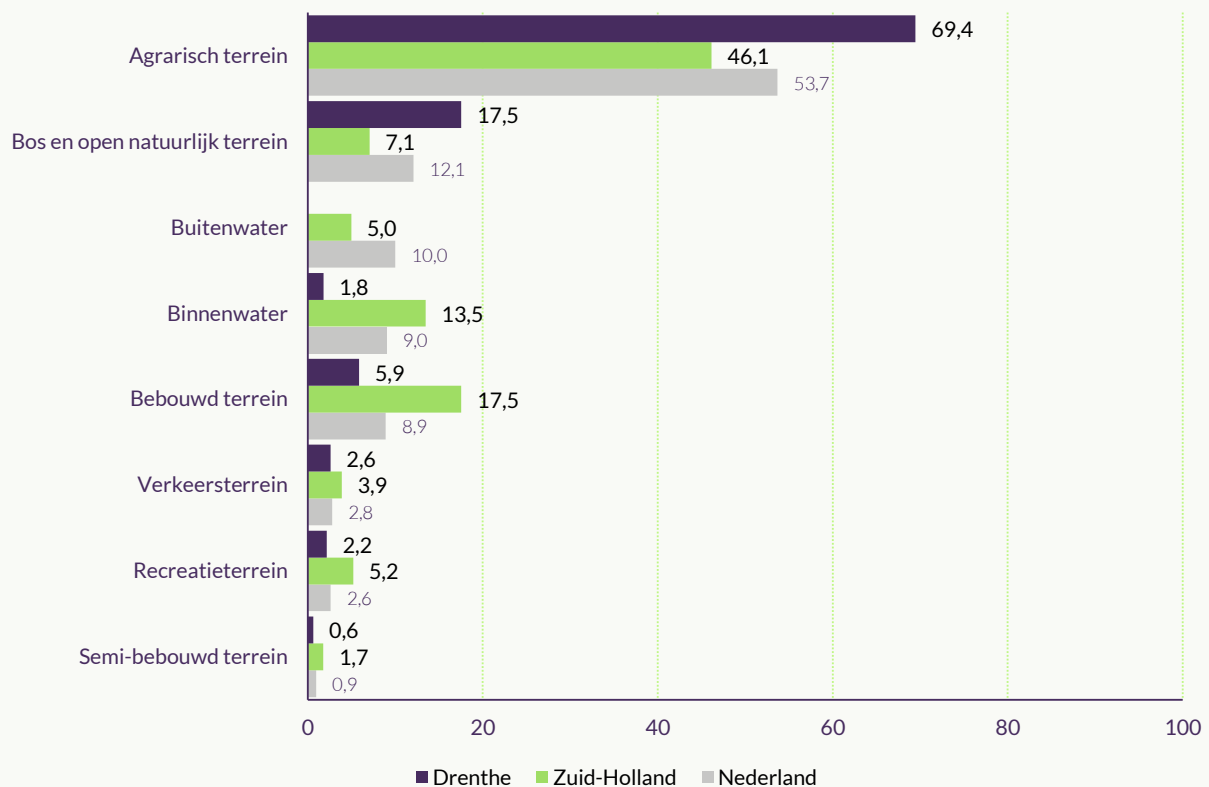
● **Bodemgebruik**

Kijken we naar het bodemgebruik voor sport, bewegen en recreatie, dan zien we dat in Drenthe circa 17,5 procent van de oppervlakte bos en open natuurlijk terrein is. In Zuid-Holland is dit een stuk minder, circa 7 procent. Wel is in Zuid-Holland een groter deel van de totale oppervlakte in gebruik als recreatieterrein dan in Drenthe (figuur 4.12).

Figuur 4.12

Bodemgebruik in provincie Drenthe, provincie Zuid-Holland en Nederland

(in procenten van totale oppervlakte)

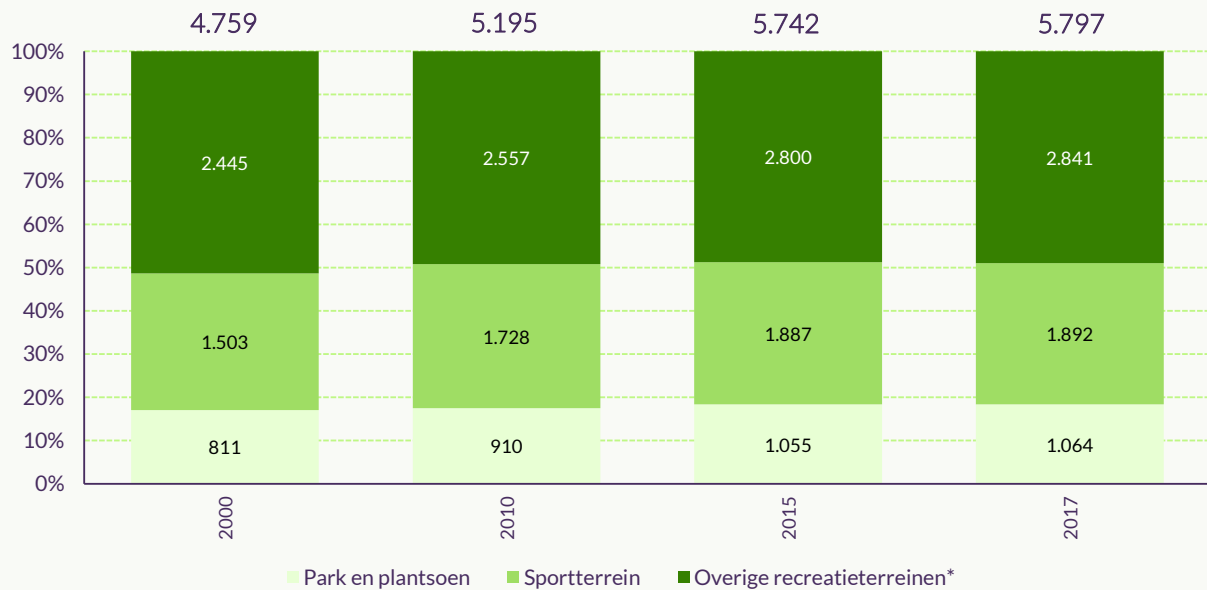
Bron: CBS, Bodemgebruik, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

De totale oppervlakte aan recreatieterrein is de afgelopen jaren zowel in Drenthe als in Zuid-Holland toegenomen. Dit geldt in beide provincies voor zowel de oppervlakte aan park, plantsoen en sportterrein als de oppervlakte aan overig recreatieterrein.

Ook de totale oppervlakte aan bos en open natuurlijk terrein nam in beide provincies toe tussen 2000 en 2017. In Drenthe neemt de totale oppervlakte aan bos sinds 2010 wel af en de oppervlakte van open droog terrein sinds 2015. In Zuid-Holland geldt dit voor open droog terrein ook vanaf 2010 (figuur 4.13 tot en met 4.16).

Figuur 4.13

Absoluut (in km²) en relatief oppervlak diverse soorten recreatieterreinen provincie Drenthe, 2000-2017
(in procenten van totale oppervlak aan recreatieterrein)

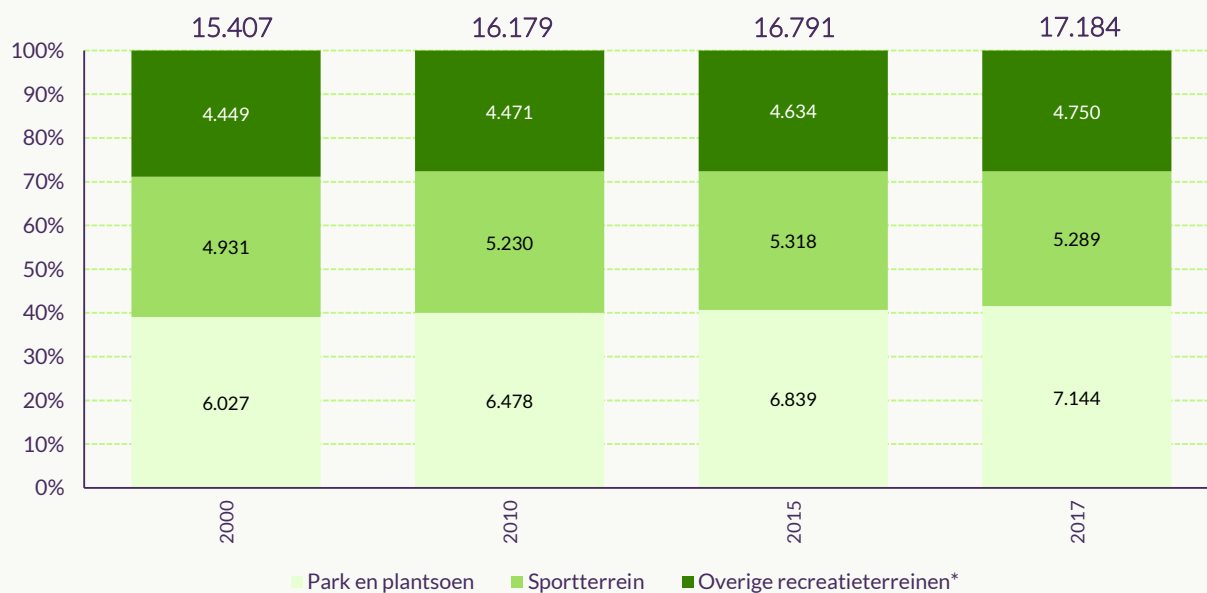

Bron: CBS, Bodemgebruik, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

* Volkstuin, dagrecreatief terrein en verblijfrecreatief terrein.

Figuur 4.14

Absoluut (in km²) en relatief oppervlak diverse soorten recreatieterreinen provincie Zuid-Holland, 2000-2017
(in procenten van totale oppervlak aan recreatieterrein)

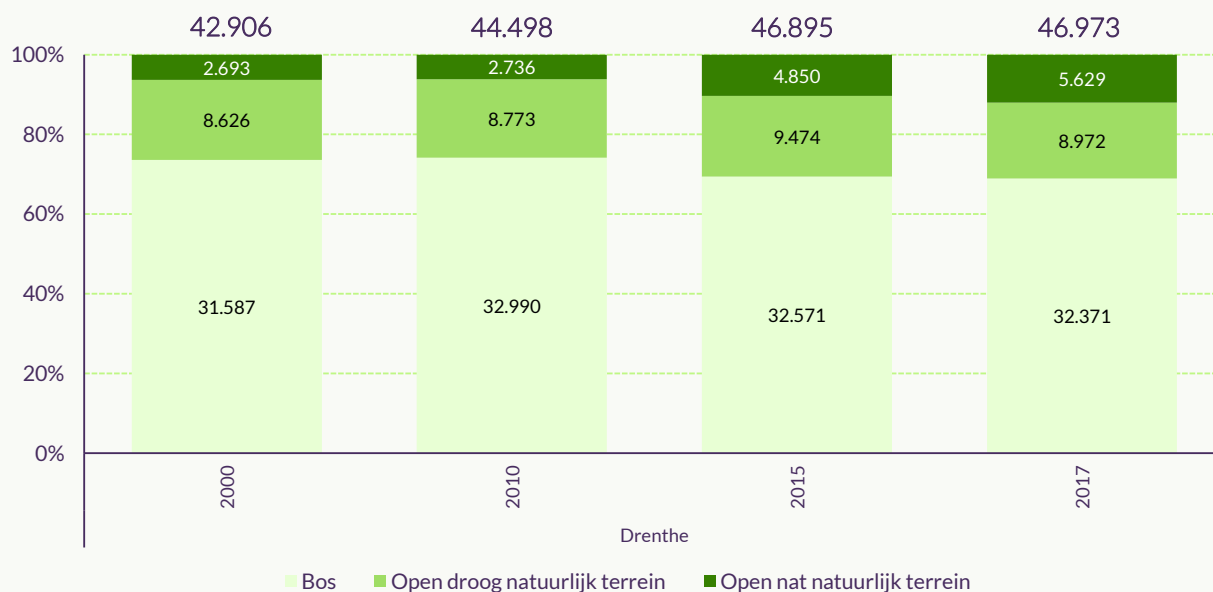
Bron: CBS, Bodemgebruik, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

* Volkstuin, dagrecreatief terrein en verblijfrecreatief terrein.

Figuur 4.15

Absoluut (in km²) en relatief oppervlak bos en open natuurlijk terrein provincie Drenthe, 2000-2017

(in procenten van totale oppervlak aan bos en open natuurlijk terrein)

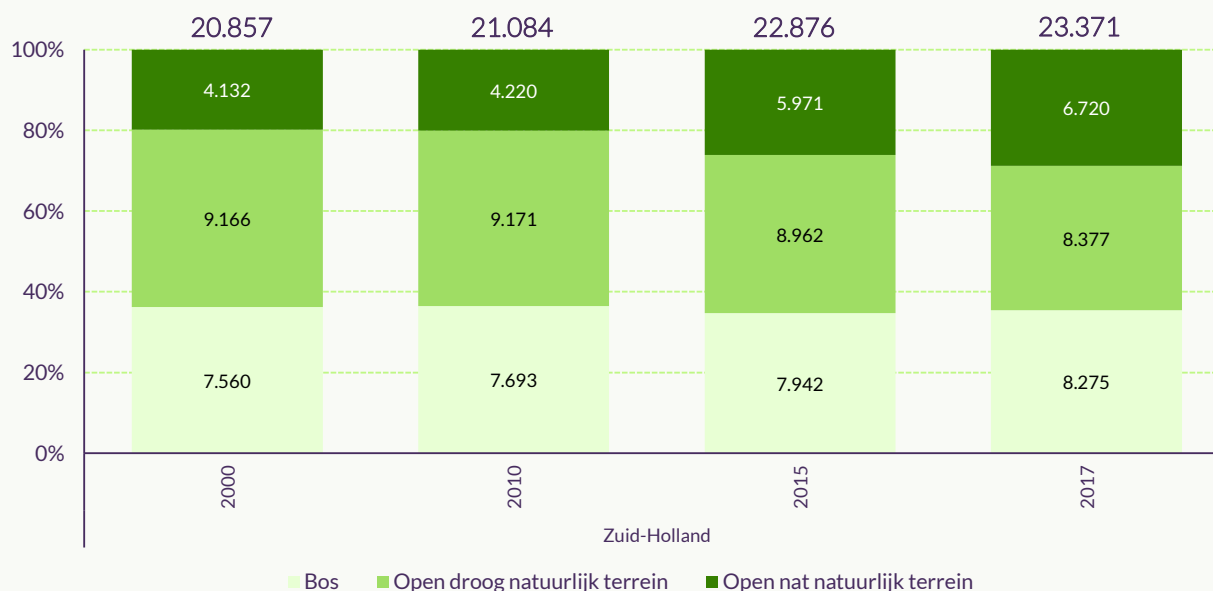

Bron: CBS, Bodemgebruik, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 4.16

Absoluut (in km²) en relatief oppervlak bos en open natuurlijk terrein provincie Zuid-Holland, 2000-2017

(in procenten van totale oppervlak aan bos en open natuurlijk terrein)

Bron: CBS, Bodemgebruik, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

De inrichting van de toekomstige openbare ruimte

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft een toekomstonderzoek uitgevoerd, waarin het onder meer het gebruik en de inrichting van de openbare ruimte beschrijft. De studie van het PBL kijkt verder dan dat van het RIVM en het SCP: 2049 is de stip op de horizon, beschouwd vanuit vier verschillende scenario's.

Het scenario waarin we uiteindelijk terechtkomen, hangt af van diverse factoren. Het gaat onder meer om wie de belangrijkste beslissingen neemt (EU, Rijk, gemeenten, provincies, bedrijven, burgercollectieven), welke waarden het belangrijkste zijn (people, planet of profit), het fundament van de samenleving (efficiëntie en eigen verantwoordelijkheid of een sociaal vangnet en omkijken naar elkaar) en hoe de samenleving zich verhoudt tot technologische innovatie.

De openbare ruimte heeft in elk van de vier scenario's een andere functie, eigenaar en inrichting. In twee van de vier scenario's, die waarin het Rijk óf de burgers het voor het zeggen hebben, neemt de openbare ruimte een belangrijke plek in. Zo is de openbare ruimte in het Rijksscenario groen, klimaatadaptief en grotendeels vrij van gemotoriseerd verkeer. Hiermee is er voldoende ruimte om te sporten, spelen en bewegen, en kunnen bewoners veilig wandelen en fietsen naar hun bestemmingen.

In het scenario waarin de burgers het voor het zeggen hebben, telt de openbare ruimte volop plekken om buurtbewoners te ontmoeten, zoals parken, pleinen en sport- en speelplekken. Auto's zijn er nauwelijks. Ook in dit scenario leent de openbare ruimte zich goed voor sporten, spelen, bewegen en actief transport. Wel zijn de openbare plekken er in dit scenario niet voor iedereen: deze plekken zijn er in de eerste plaats voor buurtbewoners en moeten gebruikt worden zoals de buurt dat wil.

In de scenario's waarin de EU of bedrijven domineren, is voor actief zijn in de openbare ruimte minder plek. In het EU-scenario vinden ontmoetingen en activiteiten met name digitaal plaats, en in het bedrijfsscenario zijn veel voorheen openbare plekken privaat gebied geworden en alleen tegen betaling toegankelijk (Van Hoorn et al., 2020). Geen wenselijke scenario's dus.

Op basis van het onderzoek van het PBL kunnen we dus stellen dat het belangrijk is dat de overheid (enige mate van) regie blijft houden, om te waarborgen dat de openbare ruimte voor iedereen toegankelijk blijft en dat deze aan bepaalde kwaliteitseisen voldoet. Het Rijk, provincies en gemeenten zullen daarmee hoofdverantwoordelijkheid moeten behouden, de rol van bedrijven beperkt moeten houden, en burgers waar mogelijk en wenselijk mee moeten laten denken over de inrichting van de openbare ruimte.

Zo wordt de openbare ruimte niet alleen een groene en klimaatadaptieve plek, maar ook een plek die burgers zo kunnen gebruiken als ze willen en waar ze elkaar kunnen ontmoeten.

4.2 Toekomstscenario's voor Drenthe en Zuid-Holland

In deze paragraaf bespreken we verschillende toekomstscenario's voor de provincie Drenthe en de provincie Zuid-Holland. Per provincie bespreken we **drie** scenario's:

1. **Sport- en beweegdeelname volgt de huidige trend.** In dit scenario blijft de sport- en beweegdeelname dezelfde trend volgen als de afgelopen jaren. Is bijvoorbeeld het aantal wandelaars in een provincie gestegen in de afgelopen jaren? Dan gaan we er in dit scenario vanuit dat deze stijging zich in dezelfde mate voortzet.
2. **Sport- en beweegdeelname neemt (verder) toe.** In dit scenario gaan we ervan uit dat door maatschappelijke aandacht en beleidsinzet de sport- en beweegdeelname (verder) toeneemt. Is het aantal wandelaars in een provincie de laatste jaren afgenomen? In dit scenario gaan we er dan vanuit dat de trend zich ombuigt en het aantal wandelaars weer toeneemt. Is het aantal wandelaars de laatste jaren al toegenomen? Dan gaan we ervan uit dat dit aantal nog sneller stijgt.
3. **Sport- en beweegdeelname neemt (verder) af.** In dit scenario gaan we ervan uit dat de sport- en beweegdeelname (verder) afneemt. Is het aantal wandelaars in een provincie de laatste jaren toegenomen? In dit scenario gaan we ervan uit dat de trend zich ombuigt en het aantal wandelaars weer afneemt. Is het aantal wandelaars de laatste jaren al afgenomen? Dan gaan we ervan uit dat dit aantal nog sneller daalt.

Voor de scenario's in deze paragraaf maken we gebruik van de cijfers die we presenteerden zijn in hoofdstuk 2, hoofdstuk 3 en paragraaf 4.2.

Provincie Drenthe

● Scenario 1: sport- en beweegdeelname volgt de huidige trend

Drenthe vergrijst richting 2030 en 2040 verder. Het aandeel volwassenen van 65 jaar en ouder dat voldoet aan de beweegrichtlijn is in Drenthe gestegen van 35,3 procent in 2016 naar 41,3 procent in 2020. Ook het aandeel inwoners van 65 jaar en ouder dat wekelijks sport is in dezelfde periode toegenomen, van 30,4 procent naar 33,7 procent. **In Drenthe zullen dus meer ouderen wonen die bovendien meer sporten en bewegen.**

In Drenthe is het aandeel wielrenners, sportieve wandelaars en hardlopers lager dan het landelijke gemiddelde. Wel wordt er relatief veel recreatief gewandeld. In Drenthe is het percentage recreatieve wandelverplaatsingen als totaal van alle wandelverplaatsingen het grootst van alle provincies. Bovendien is het totale aantal wandelverplaatsingen de afgelopen jaren gestegen. We weten uit de landelijke cijfers dat ouderen relatief veel recreatief wandelen. **In Drenthe zal dus naar verwachting meer recreatief gewandeld worden.**

Landelijk is het aantal fietsverplaatsingen de laatste jaren afgenomen. Bovendien is het gemiddelde aantal verplaatsingen per fiets in Drenthe relatief laag vergeleken met andere provincies. Maar ouderen fietsen relatief vaker recreatief dan andere leeftijdsgroepen. **Naar verwachting zal het aantal recreatieve fietsverplaatsingen in Drenthe dus stijgen.** Maar het grootste aandeel fietsverplaatsingen is niet recreatief, maar bijvoorbeeld om van en naar werk of de supermarkt te gaan. Het is niet waarschijnlijk dat het totale gemiddelde aantal verplaatsingen per fiets in Drenthe toeneemt.

De openbare ruimte is een populaire locatie voor sportieve en recreatieve activiteiten onder 55-plussers. De provincie Drenthe scoort relatief laag op de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving. Dit komt met name door een beperkte nabijheid van voorzieningen en sportaccommodaties. Juist voor ouderen is het belangrijk dat zij voldoende voorzieningen op loop- en fietsafstand hebben. **Het is daarom belangrijk dat er in Drenthe ingezet wordt op nabijheid en bereikbaarheid van voorzieningen.** Tegelijkertijd krimpt de bevolking van Drenthe richting 2040. Dit draagt eraan bij dat de draagkracht van voorzieningen onder druk kan komen te staan.

Na Zeeland is in de provincie Drenthe het grootste aandeel aan kilometers fietspad te vinden. In Drenthe lijkt dus voldoende fietsinfrastructuur te zijn voor het relatief beperkte aandeel fietsers. Maar in de provincie bestaat ruim twee derde van de fietsinfrastructuur uit normale wegen zonder vrijliggende fietspaden. Ouderen vinden vrijliggende wandel- en fietspaden belangrijk. **Het stijgende aandeel ouderen, die bovendien relatief veel recreatief wandelen en fietsen, vraagt daarom om de aanleg van meer vrijliggende fiets- en wandelpaden.** Ouderen zien ook de aanleg van meer ommetjes en routes als een goede manier om de omgeving aantrekkelijker te maken om te bewegen.

In Drenthe is het oppervlak aan park en plantsoen, sportterrein en de oppervlakte van overige recreatieterrein toegenomen. Volwassenen, en ouderen in het bijzonder, vinden de aanwezigheid van parken belangrijk om de openbare ruimte aantrekkelijk te maken om te bewegen. **Doordat er in Drenthe meer ouderen zullen zijn, is het van belang dat het oppervlak aan parken meegroeit met de behoefte.**

Het totale oppervlak aan bos is afgenomen tussen 2010 en 2017. Ouderen vinden de aanwezigheid van parken en bomen relatief belangrijk om de openbare ruimte aantrekkelijk te maken om te bewegen. **Het is daarom belangrijk dat er ingezet wordt op meer bos en groene recreatieruimte om de toekomstige druk van recreatieve wandelaars en fietsers op te kunnen vangen.**

Samenvatting scenario 1: sport- en beweegdeelname volgt de huidige trend

- > In Drenthe wonen meer ouderen, die bovendien meer sporten en bewegen.
- > In Drenthe wordt meer recreatief gewandeld. Drenthe is nu al de provincie met het grootste percentage recreatieve wandelverplaatsingen. Mede door vergrijzing stijgt dit percentage verder.
- > In Drenthe wordt ook meer recreatief gefietst. Het totale aantal verplaatsingen per fiets neemt niet toe.
- > Drenthe scoort relatief laag op de nabijheid van voorzieningen. Voor ouderen is de toegang tot voorzieningen op loop- en fietsafstand extra belangrijk. In dit scenario verslechtert de bereikbaarheid van voorzieningen nog verder. Het is daarom belangrijk dat er in Drenthe ingezet wordt op nabijheid en bereikbaarheid van voorzieningen.
- > Het stijgende aandeel ouderen, die bovendien relatief veel recreatief wandelen en fietsen, vraagt om de aanleg van meer vrijliggende fiets- en wandelpaden. Ook het aanleggen van meer ommetjes of routes kan bijdragen aan het aantrekkelijker maken van de omgeving om te bewegen.
- > Doordat er in Drenthe meer ouderen zijn, is het van belang dat het oppervlak aan parken meegroeit met de behoefte. Dit is belangrijk voor de groeiende recreatiebehoefte, maar ook voor andere beleidsdoelen, zoals klimaatadaptatie.
- > Het totale oppervlak aan bos is in Drenthe afgenomen. In dit scenario neemt dit verder af. Tegelijkertijd wonen er meer ouderen in de provincie, die relatief veel wandelen en fietsen en groen en bomen belangrijk vinden om de omgeving aantrekkelijk te maken om te bewegen. Er moet daarom ingezet worden op behoud van bossen in de provincie en aanleg van nieuwe bossen.

● Scenario 2: sport- en beweegdeelname neemt (verder) toe

Door maatschappelijke aandacht en inzet van beleidsmakers neemt de sport- en beweegdeelname van Drentenaren toe. De demografische ontwikkelingen blijven in dit scenario hetzelfde. **Drenthe vergrijst dus nog steeds en krijgt richting 2040 te maken met een krimp van de bevolking.**

In de provincie Drenthe ligt het percentage inwoners dat voldoet aan de beweegrichtlijn en het percentage wekelijkse sporters lager dan het landelijke gemiddelde. Het percentage wielrenners, sportieve wandelaars en hardlopers is in Drenthe ook lager dan het landelijke gemiddelde. In dit scenario gaan we ervan uit dat deze percentages gaan stijgen. **Naast de verwachte stijging in het aandeel ouderen dat relatief veel recreatief wandelt en fietst, moet ook rekening worden gehouden met meer sport- en beweegdeelname van Drentenaren in andere leeftijdsgroepen.**

De ontwikkeling dat meer Drentenaren sporten en bewegen heeft implicaties voor de ruimte die daarvoor beschikbaar is. Meer dan de helft van de volwassenen sport of beweegt wel eens in de openbare ruimte. Dit is vooral op locaties als parken, bossen en openbare wegen (zie ook paragraaf 2.4). Het is niet duidelijk of de huidige beschikbare ruimte voldoende is om te sporten en te bewegen. **Als de sport- en**

beweegdeelname toeneemt, kan het zijn dat er meer openbare ruimte beschikbaar moet komen om te sporten en te bewegen in Drenthe.

Aan welke veranderingen in de openbare ruimte is dan behoefte? **Die behoefte lijkt zich in Drenthe vooral te concentreren op meer (vrijliggende) paden, meer parken en meer bos en ander groen.** Dit hangt samen met de relatief oude bevolking van de provincie en de sport- en beweegactiviteiten die zij graag ondernemen. Voor jongeren (t/m 34 jaar) blijft ook de fitnessaanbieder een populaire plek om te sporten en te bewegen.

Een andere belangrijke factor in dit scenario is de aantrekkelijkheid van de buurt. Zo sporten of bewegen volwassenen minder graag in de openbare ruimte wanneer zij hun buurt onaantrekkelijk vinden. Om meer Drentenaren aan het sporten en bewegen te krijgen, is het dus van belang dat de buurt waarin ze wonen aantrekkelijk is. Groen speelt hierin een belangrijke rol. Zo vindt een substantieel deel van de volwassenen het belangrijk om een park in de buurt te hebben. Daarnaast is veiligheid belangrijk, en de aanwezigheid van vrijliggende wandel- en fietspaden.

Voor lang niet alle Nederlanders zijn er voldoende sport- en beweegmogelijkheden in de buurt. Ouderen geven relatief vaak aan dat er onvoldoende sport- en beweegmogelijkheden in de buurt zijn. **Om de grotere sport- en beweegdeelname te accommoderen, is het dus van belang dat buurten aantrekkelijker worden om te sporten en te bewegen. Het aanleggen van meer groen en vrijliggende paden in de directe woonomgeving kan hierbij helpen.**

De stijgende sport- en beweegdeelname zorgt er ook voor dat in Drenthe meer gefietst wordt. In Drenthe was al een lichte stijging te zien van het gemiddelde aantal fietsverplaatsingen tussen 2021 en 2022. In dit scenario gaan we ervan uit dat deze stijging doorzet en versterkt wordt. Dit houdt in dat er in Drenthe ook meer ruimte moet komen voor fietsers.

In 2022 had drie kwart van de fietsverplaatsingen in Drenthe een niet-recreatief doel. Hieronder valt bijvoorbeeld fietsen naar school of werk. Fietsen met een dergelijk doel wordt ook wel 'actieve verplaatsing' genoemd. **Wanneer we ervan uitgaan dat het aandeel actieve verplaatsingen toeneemt, moet ook de ruimte hiervoor meegroeien.** Ook voor deze ontwikkeling geldt dat we niet weten of het potentieel aan infrastructuur nu al volledig benut wordt.

Naast het aantal actieve verplaatsingen met de fiets zullen Drentenaren ook vaker lopend naar school, werk of voorzieningen gaan. **De bereikbaarheid van voorzieningen voor wandelaars en fietsers moet daarom meegroeien met de toename in actieve verplaatsing. Dit is in het bijzonder relevant met het oog op de vergrijzing in de provincie, omdat het hebben van voorzieningen op loop- en fietsafstand belangrijk is voor ouderen.**

Samenvatting scenario 2: sport- en beweegdeelname neemt (verder) toe

- > Drenthe vergrijst en krijgt richting 2040 te maken met een krimp van de bevolking.
- > Naast de verwachte stijging in het aandeel ouderen, die relatief veel recreatief wandelen en fietsen, moet ook rekening worden gehouden met meer sport- en beweegdeelname van Drentenaren in andere leeftijdsgroepen.
- > Als de sport- en beweegdeelname toeneemt, kan het zijn dat er meer openbare ruimte beschikbaar moet komen om te sporten en te bewegen in Drenthe.
- > Om de grotere sport- en beweegdeelname te accommoderen, is het ook van belang dat buurten aantrekkelijker worden om te sporten en te bewegen. Het aanleggen van meer groen en vrijliggende paden in de directe woonomgeving kan hierbij helpen.
- > Omdat het aantal actieve verplaatsingen met de fiets toeneemt, moet in de provincie ingezet worden op het uitbreiden en verbeteren van het fietsnetwerk voor actieve verplaatsing.
- > De bereikbaarheid van voorzieningen voor wandelaars en fietsers moet daarom meegroeien met de toename in actieve verplaatsing. Dit is in het bijzonder relevant met het oog op de vergrijzing in de provincie, omdat het hebben van voorzieningen op loop- en fietsafstand belangrijk is voor ouderen.

● Scenario 3: sport- en beweegdeelname nemen (verder) af

In dit scenario neemt de sport- en beweegdeelname van Drentenaren af. Gezien de landelijke dalende trend in het voldoen aan de beweegrichtlijnen is het niet ondenkbaar dat richting 2030 en 2040 inwoners van Drenthe minder bewegen. De demografische ontwikkelingen blijven in dit scenario hetzelfde. **Drenthe vergrijst dus nog steeds vergrijzen en krijgt richting 2040 te maken met een krimp van de bevolking.**

De bevolkingskrimp zorgt in dit scenario voor verschillende problemen. Zo komt hierdoor de draagkracht van voorzieningen onder druk te staan. Bovendien gaan Drentenaren minder vaak wandelend en fietsend naar voorzieningen, waardoor lokale voorzieningen nog verder onder druk komen te staan. Door de afnemende draagkracht verdwijnen er voorzieningen, waardoor inwoners nog minder gaan wandelen en fietsen naar voorzieningen in de buurt. **Dit leidt tot een verdere daling van de nabijheid en bereikbaarheid van voorzieningen.** Dit is met name problematisch voor ouderen, die vaak afhankelijk zijn van lokale voorzieningen.

Het grootste aandeel van de wandel- en fietsverplaatsingen is voor actief transport van en naar een bestemming, zoals de supermarkt. Ouderen fietsen en wandelen relatief meer recreatief. Door de vergrijzing kan het zijn dat een deel van de afname in actieve verplaatsingen wordt opgevangen door recreatieve verplaatsingen. In 2022 had slechts 25 procent van de fietsverplaatsingen in Drenthe recreatie als doel. **Zelfs een flinke stijging in het aandeel recreatieve verplaatsingen kan dus waarschijnlijk niet de afname in actieve verplaatsingen opvangen.**

Drenthe heeft na de provincie Zeeland het grootste aantal kilometers fietsinfrastructuur per inwoner. **Door de afname in fietsverplaatsingen is het waarschijnlijk dat dit op termijn afneemt, omdat er minder gebruik wordt gemaakt van fietspaden.**

Als Drentenaren minder gaan sporten en bewegen in de openbare ruimte, kan ook de waardering van de woonomgeving omlaag gaan. Zo zagen we in paragraaf 2.4 dat de aantrekkelijkheid van de buurt mede samenhangt met hoeveel groen er in de buurt is en hoeveel mensen bewegen. Deze trend lijkt al zichtbaar in de ontwikkeling van de cijfers tussen 2018 en 2023 (zie ook paragraaf 2.4).

Het effect van minder sporten en bewegen op de hoeveelheid bos en natuur in Drenthe is onzeker. Enerzijds zien we dat een groene buurt, bos en voldoende vrijliggende paden belangrijke randvoorwaarden zijn om de omgeving beweegvriendelijk in te richten. Als Drentenaren minder gaan bewegen, kan het dus zijn dat er prioriteit wordt gegeven aan andere ontwikkelingen, zoals meer woningbouw in het groen. We zien al een afname in de hoeveelheid bos tussen 2010 en 2017. **Het is waarschijnlijk dat deze afname zich voortzet in dit scenario. Door minder behoefte aan parken en andere groene plekken om te sporten en te bewegen neemt waarschijnlijk ook de hoeveelheid recreatief groen in de buurt af.**

Anderzijds kan het ook zo zijn dat er door minder sport en bewegen ook minder vraag is naar ruimte om te sporten en te bewegen. Dit kan ertoe leiden dat er meer ruimte komt voor ongerepte natuur.

Samenvatting scenario 3: sport- en beweegdeelname neemt (verder) af

- Drenthe vergrijst en krijgt richting 2040 te maken met een krimp van de bevolking.
- Drentenaren gaan minder vaak wandelend of fietsend naar werk, sport of voorzieningen. Het aantal fiets- en wandelverplaatsingen neemt dus af.
- Door vergrijzing wordt er wellicht meer recreatief gewandeld en gefietst, maar dat is niet voldoende om de teruggang in actieve verplaatsingen op te vangen.
- Bevolkingskrimp en minder actieve verplaatsingen zorgen voor een afnemend draagvlak van voorzieningen. De nabijheid van voorzieningen verschaalt verder.
- Door de afname in fietsverplaatsingen is het waarschijnlijk dat fietsinfrastructuur minder gebruikt wordt. Op termijn kan dit leiden tot minder fietspaden.
- Als Drentenaren minder gaan sporten en bewegen in de openbare ruimte, kan ook de waardering van de woonomgeving omlaag gaan.
- Het percentage bos is in Drenthe gedaald tussen 2010 en 2017. Het is waarschijnlijk dat deze daling zich voortzet.
- Door minder behoefte aan parken en andere groene plekken om te sporten en te bewegen neemt waarschijnlijk ook de hoeveelheid recreatief groen in de buurt af.

Provincie Zuid-Holland

● Scenario 1: sport- en beweegdeelname volgt de huidige trend

Volgens de demografische prognoses wonen er in Zuid-Holland in 2050 ongeveer 15 procent meer mensen dan in 2023. Het inwoneraantal van Zuid-Holland groeit daarmee harder dan gemiddeld in Nederland (10 procent). Ook Zuid-Holland vergrijst, maar minder ingrijpend dan Drenthe. Naar verwachting stijgt het percentage 65-plussers van 19 naar 23 procent. **Het aantal inwoners van Zuid-Holland blijft dus toenemen en de provincie vergrijst.**

Het percentage Zuid-Hollanders dat aan de beweegrichtlijnen voldoet en wekelijks sport is nagenoeg gelijk aan het landelijke gemiddelde. In Zuid-Holland is het percentage 65-plussers dat aan de beweegrichtlijn voldoet laag. Dit percentage is weliswaar gestegen tussen 2016 en 2020, maar is met 35,8 procent nog steeds lager dan gemiddeld. **Wanneer we deze ontwikkeling doortrekken, is het waarschijnlijk dat het percentage ouderen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen stijgt, maar dat dit een beperkte stijging is.**

Het percentage volwassenen in de leeftijd van 18 tot 65 jaar dat aan de beweegrichtlijnen voldoet is in dezelfde periode met ruim vijf procentpunten gedaald. **Naar verwachting daalt het percentage volwassenen dat aan de beweegrichtlijnen voldoet dus verder.**

Het percentage Zuid-Hollanders met een migratieachtergrond is tussen 2000 en 2022 toegenomen van 23,1 naar 34,4 procent. We verwachten dat dit aandeel verder toeneemt, omdat migratie voor een belangrijk deel verantwoordelijk is voor de stijging van de totale bevolking in de provincie.

Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond sporten en bewegen in het algemeen minder dan overige groepen in de Nederlandse samenleving. Naarmate ze langer in Nederland wonen, worden deze verschillen wel kleiner. Het kan zijn dat de sport- en beweegdeelname van deze Zuid-Hollanders stabiliseert of groeit. **Omdat het voldoen aan de beweegrichtlijnen onder alle Zuid-Hollanders daalt, gaan we er in dit scenario van uit dat de deelname ook onder deze groep niet of nauwelijks stijgt.**

Het percentage wekelijkse sporters is in Zuid-Holland nagenoeg gelijk aan het landelijke gemiddelde. Bovendien is dit percentage gestegen tussen 2016 en 2020. **Het is dus waarschijnlijk dat er meer wekelijkse sporters bij komen.**

Hardlopen, sportief wandelen en wielrennen zijn de sporten die het vaakst in de openbare ruimte beoefend worden. In Zuid-Holland worden al deze sporten minder vaak beoefend dan gemiddeld in Nederland. **Een stijging in het aantal wekelijkse sporters zorgt waarschijnlijk voor een kleine stijging in de deelname aan deze sporten.**

Het gemiddelde aantal wandelverplaatsingen is in Zuid-Holland toegenomen. In Zuid-Holland wordt relatief veel gewandeld voor niet-recreatieve doelen, zoals naar werk of OV. Ook het aantal recreatieve wandelverplaatsingen is gestegen, maar veel minder sterk. **Het is aannemelijk dat de stijging in het gemiddeld aantal niet-recreatieve wandelverplaatsingen doorzet.**

Richting 2030 en 2040 is er in Zuid-Holland volgens dit scenario een kleine stijging in het aantal wekelijkse sporters en wordt er meer gewandeld voor niet-recreatieve doelen. Deze ontwikkelingen hebben implicaties voor de ruimte om te sporten en te wandelen. Voor wekelijkse sporters is het van belang dat de openbare ruimte voldoende mogelijkheden biedt om te sporten. Het aanleggen van ommetjes/routes en eventueel sporttoestellen kan hieraan bijdragen.

Daarnaast is de nabijheid van sportaccommodaties belangrijk. **Zuid-Holland scoort al hoog op de nabijheid van sportaccommodaties. Met een toename van het aantal wekelijkse sporters is het belangrijk om in te blijven zetten op een blijvend goede bereikbaarheid.** Dit geldt ook voor de nabijheid van voorzieningen. **Met een vergrijzende bevolking is het extra belangrijk dat er voldoende voorzieningen op loop- en fietsafstand zijn.**

Waar we een lichte stijging zien in het aantal niet-recreatieve wandelverplaatsingen, zien we voor fietsen in Zuid-Holland juist een daling. Het gemiddelde aantal fietsverplaatsingen is afgenomen, en dat is met name het resultaat van een afname in niet-recreatieve verplaatsingen. Zuid-Hollanders hebben dus minder naar werk, school of voorzieningen gefietst. Het aantal recreatieve verplaatsingen is wel gestegen. **Trekken we deze lijn door, dan is het aannemelijk dat er in Zuid-Holland minder gefietst wordt in 2030 en 2040. Recreatief fietsen maakt wel een groter aandeel van de verplaatsingen uit.**

Dit impliceert dat er in de provincie vooral ingezet moet worden op recreatieve fietsroutes. Zuid-Holland heeft relatief weinig vrijliggende fietspaden. Dit type fietspad is juist aantrekkelijk voor recreatieve fietsers en ouderen in het bijzonder. **Volgens de ontwikkelingen in dit scenario is het dus wenselijk om in te zetten op de aanleg van meer vrijliggende fietspaden.** Tegelijkertijd kent Zuid-Holland relatief veel fietspaden langs (snel)wegen. Dit type fietspaden wordt vooral door forensen gebruikt. In dit scenario gaan we uit van een verdere daling van het aantal niet-recreatieve fietsverplaatsingen. Richting 2030 en 2040 is er dan minder behoefte aan dit type fietspaden.

Samenvatting scenario 1: sport- en beweegdeelname volgt de huidige trend

- > Het aantal inwoners van Zuid-Holland blijft toenemen en de provincie vergrijsst. De vergrijzing is wel minder sterk dan in Drenthe.
- > Naar verwachting daalt het percentage volwassenen dat aan de beweegrichtlijnen voldoet verder. Het percentage ouderen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen stijgt, maar deze stijging is beperkt.
- > Het percentage Zuid-Hollanders met een migratieachtergrond stijgt verder. Omdat het voldoen aan de beweegrichtlijnen onder alle Zuid-Hollanders daalt, is het waarschijnlijk dat het percentage ook onder deze groep niet stijgt.
- > Het is waarschijnlijk dat het percentage wekelijkse sporters licht stijgt. Deze stijging zorgt voor een kleine toename in de deelname aan hardlopen, sportief wandelen en wielrennen.
- > Het is aannemelijk dat de stijging in het gemiddelde aantal niet-recreatieve wandelverplaatsingen doorzet.
- > Zuid-Holland scoort al hoog op de nabijheid van sportaccommodaties en met een toename van het aantal wekelijkse sporters is het belangrijk om in te blijven zetten op een blijvend goede bereikbaarheid.
- > Met een vergrijzende bevolking is het extra belangrijk dat er voldoende voorzieningen op loop- en fietsafstand zijn en blijven.
- > Het is aannemelijk dat er in Zuid-Holland minder gefietst wordt. Recreatief fietsen gaat wel een groter aandeel van de fietsverplaatsingen uitmaken.
- > Volgens de ontwikkelingen in dit scenario is het wenselijk om in te zetten op de aanleg van meer recreatieve fietspaden.

● Scenario 2: sport- en beweegdeelname neemt (verder) toe

Door maatschappelijke aandacht en inzet van beleidsmakers neemt de sport- en beweegdeelname toe. **In dit scenario blijft het aantal inwoners van Zuid-Holland ook toenemen en vergrijsst de provincie.**

Een groeiende bevolking in combinatie met een stijgende sport- en beweegdeelname zorgt voor uitdagingen. Meer dan de helft van de volwassenen sport of beweegt wel eens in de openbare ruimte. Dit is vooral op locaties als parken, bossen en openbare wegen (zie ook paragraaf 2.4). Het is niet duidelijk of de huidige beschikbare ruimte voldoende is om te sporten en te bewegen. **Als de sport- en beweegdeelname toeneemt, kan het zijn dat er meer openbare ruimte beschikbaar moet komen om te sporten en te bewegen in Zuid-Holland.**

In dit scenario gaan we ervan uit dat de stijging in recreatief wandelen en recreatief fietsen doorzet of zelfs versnelt. Dit houdt in dat er in Zuid-Holland stevig ingezet moet worden op meer infrastructuur voor recreatie.

Dit vertaalt zich ook in meer natuur. In dit scenario is behoefte aan zowel meer parken in de buurt als aan meer bos in de omgeving. Zuid-Holland heeft relatief weinig bos en is dichtbebouwd. Om de woonomgeving aantrekkelijk te maken om te bewegen kan meer bos worden aangelegd, maar is het ook belangrijk om dicht bij waar mensen wonen te zorgen voor voldoende groen. Ouderen vinden het in het

algemeen belangrijker om veel groen in de buurt te hebben dan jongeren. **Omdat Zuid-Holland vergrijst, is verdere vergroening van de woonomgeving dus nodig.**

Naast dat er in Zuid-Holland meer recreatief gefietst en gewandeld wordt, komt er ook meer actief transport. Dat houdt in dat Zuid-Hollanders vaker wandelen en fietsen naar bestemmingen, zoals werk of de supermarkt. Het is daarom belangrijk dat er voldoende voorzieningen op loop- en fietsafstand bereikbaar zijn. **Zuid-Holland scoort al relatief hoog op de nabijheid van voorzieningen. In dit scenario is het belangrijk om de bereikbaarheid van voorzieningen ook in de toekomst op peil te houden.** Naast de bereikbaarheid is het ook belangrijk dat de veiligheid en kwaliteit van de routes op orde is.

Waar we in het eerste scenario zagen dat de fietsverplaatsingen voor niet-recreatieve doelen teruglopen, gaan we er in dit scenario van uit dat er meer gefietst wordt voor alle doeleinden. **Dit leidt ertoe dat er in Zuid-Holland meer ruimte moet komen voor fietsers. Dat geldt voor zowel routes en vrijliggende paden voor recreatieve en sportieve fietsers als voor bijvoorbeeld snelfietspaden voor forenzen.**

Samenvatting scenario 2: sport- en beweegdeelname neemt (verder) toe

- Het aantal inwoners van Zuid-Holland blijft toenemen en de provincie vergrijst. De vergrijzing is wel minder sterk dan in Drenthe.
- Een groeiende bevolking in combinatie met een stijgende sport- en beweegdeelname zorgt voor uitdagingen. Als de sport- en beweegdeelname toeneemt, kan het zijn dat er meer openbare ruimte beschikbaar moet komen om te sporten en te bewegen in Zuid-Holland.
- In dit scenario gaan we ervan uit dat de stijging in recreatief wandelen en recreatief fietsen doorzet of zelfs versnelt. Dit houdt in dat er in Zuid-Holland stevig ingezet moet worden op meer infrastructuur voor recreatie.
- Verdere vergroening van de woonomgeving is nodig. Dit geldt voor zowel parken in de buurt als meer natuur in de provincie.
- Zuid-Holland scoort al relatief hoog op de nabijheid van voorzieningen. In dit scenario is het belangrijk om de bereikbaarheid van voorzieningen ook in de toekomst op peil te houden.
- In Zuid-Holland moet meer ruimte moet komen voor fietsers. Dat geldt voor zowel routes en vrijliggende paden voor recreatieve en sportieve fietsers als voor bijvoorbeeld snelfietspaden voor forenzen.

● Scenario 3: sport- en beweegdeelname nemen (verder) af

In dit scenario neemt de sport- en beweegdeelname van de inwoners van Zuid-Holland af. Gezien de landelijke dalende trend in het voldoen aan de beweegrichtlijn is het niet ondenkbaar dat richting 2030 en 2040 inwoners van Zuid-Holland minder bewegen. De demografische ontwikkelingen blijven in dit scenario hetzelfde.

In dit scenario blijft het aantal inwoners van Zuid-Holland ook toenemen en vergrijst de provincie.

Een dalende sport- en beweegdeelname betekent voor dit scenario dat een aantal negatieve trends doorzetten of versterkt worden. Zo zagen we in scenario 1 al dat het aantal Zuid-Hollanders dat aan de beweegrichtlijnen voldoet gedaald is. In dit scenario gaan we ervan uit dat deze daling zich voorzet. Dat houdt in dat in 2024 Zuid-Hollanders minder bewegen dan nu. **Ouderen in Zuid-Holland voldoen nu al in mindere mate aan de beweegrichtlijnen dan gemiddeld. Dit blijft zo en door vergrijzing van de provincie zal er gemiddeld minder bewogen worden met alle gevolgen van dien.**

Ook inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond bewegen minder dan gemiddeld. Naarmate inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond langer in Nederland wonen, gaan ze gemiddeld meer bewegen. **Maar door de dalende sport- en beweegdeelname blijft ook onder deze groep de beweegdeelname laag.**

Het percentage wekelijkse sporters in Zuid-Holland is gestegen tussen 2016 en 2020. In dit scenario gaan we uit van een dalende beweegdeelname, en dus van dat het aandeel wekelijkse sporters stabiliseert of zelfs terugloopt. Hardlopen, sportief wandelen en wielrennen zijn de sporten die het vaakst in de openbare ruimte beoefend worden. **In Zuid-Holland worden al deze sporten minder vaak beoefend dan gemiddeld in Nederland. Dit daalt verder in de komende jaren.**

In Zuid-Holland wordt relatief veel gewandeld voor niet-recreatieve doelen, zoals naar de supermarkt of andere voorzieningen. Als dit daalt, heeft dat ook gevolgen voor het draagvlak van voorzieningen. **Als minder mensen gebruikmaken van lokale voorzieningen op loop- en fietsafstand, is het waarschijnlijk dat veel van deze voorzieningen verdwijnen.**

Waarschijnlijk wordt dit vooral een probleem in de landelijke, kleinere kernen in de provincie. Terugloop van voorzieningen, zoals goed OV, leidt ook tot vervoersarmoede en autoafhankelijkheid, waardoor mensen nog minder gaan bewegen. Met een terugloop in het aantal wekelijkse sporters neemt ook het draagvlak voor sportaccommodaties af. **Ook de bereikbaarheid van sportaccommodaties komt dus onder druk te staan.**

Het aantal recreatieve wandelverplaatsingen is de laatste jaren toegenomen. Dit stabiliseert of loopt terug. Bovendien is deze beperkte stijging niet genoeg om de daling in andere wandelverplaatsingen op te vangen. Voor recreatief fietsen geldt hetzelfde. We zien een lichte stijging in het aantal recreatieve verplaatsingen, maar dit is niet genoeg om de al ingezette daling in overige fietsverplaatsingen op te vangen. **Er wordt dus in Zuid-Holland zowel minder gewandeld als gefietst.**

Het effect van de afname in wandelen, fietsen, sporten en bewegen is dat er minder draagvlak komt voor voorzieningen, zoals sportaccommodaties en wandel- en fietsinfrastructuur. Zuid-Holland is bovendien heel dicht bebouwd. De grote woningbouwopgave samen met de verwachte stijging van de totale bevolking draagt eraan bij dat er waarschijnlijk nog meer gebouwd wordt in de provincie. **Door een**

teruglopende behoefte aan sport- en beweeginfrastructuur is dat waarschijnlijk op plekken waar een grote autoafhankelijkheid is. Dit dringt de beweegdeelname nog verder terug.

Samenvatting scenario 3: sport- en beweegdeelname neemt (verder) af

- > Ook in dit scenario blijft het aantal inwoners van Zuid-Holland toenemen en vergrijst de provincie.
- > Zuid-Hollanders gaan minder bewegen en door vergrijzing van de provincie zal er gemiddeld minder bewogen worden met alle gevolgen van dien.
- > Door de dalende sport- en beweegdeelname blijft ook onder Zuid-Hollanders met een niet-westerse migratieachtergrond de beweegdeelname laag.
- > In Zuid-Holland wordt minder aan hardlopen, recreatief wandelen en wielrennen gedaan. Deze deelname daalt verder in de komende jaren.
- > Als minder mensen gebruik maken van lokale voorzieningen op loop- en fietsafstand, is het waarschijnlijk dat veel van deze voorzieningen verdwijnen.
- > Ook de bereikbaarheid van sportaccommodaties komt onder druk te staan door een dalende sportdeelname.
- > Er wordt in Zuid-Holland zowel minder gewandeld als gefietst.
- > Door de stijging van de totale bevolking en de woningbouwopgave verdicht Zuid-Holland verder. De teruglopende behoefte aan sport- en beweeginfrastructuur draagt eraan bij dat woningbouw vooral op plekken plaatsvindt waar een grote autoafhankelijkheid is. Dit dringt de beweegdeelname nog verder terug.

4.3 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we de belangrijkste trends en ontwikkelingen in de sport- en beweegdeelname in de openbare ruimte besproken. We hebben de belangrijkste trends benoemd en voor de provincies Drenthe en Zuid-Holland lokale cijfers gepresenteerd. Daarnaast hebben we voor deze provincies drie toekomstscenario's uitgewerkt: een scenario waarin de huidige trends doorgetrokken worden, een scenario waarin de sport- en beweegdeelname (verder) toeneemt en een scenario waarin deze deelname (verder) afneemt.

Voor de verschillende scenario's die we in dit hoofdstuk hebben besproken, hebben we enkele aannames moeten doen. Zo is voor de verschillende provincies niet bekend wat de druk op de ruimte om te sporten en te bewegen is. Als de sport- of beweegdeelname stijgt, is dus niet meteen duidelijk of dit leidt tot een grotere ruimtevraag of dat de stijging opgevangen kan worden door de bestaande ruimte beter te benutten.

In 2024 gaat het Mulier Instituut verder met het uitwerken van verschillende toekomstscenario's. Wat zeggen deze trendcijfers bijvoorbeeld over ontwikkelingen op gemeenteniveau? En zijn er op dit niveau wel cijfers over druk op de openbare ruimte beschikbaar? Deze vragen hopen we in 2024 te kunnen beantwoorden.

Conclusies

In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste conclusies en uitkomsten samen. Dit doen we aan de hand van de drie vragen uit hoofdstuk 1: wie sporten en bewegen er in de openbare ruimte? Wat doen ze en welke activiteiten ondernemen ze? En waar sporten en bewegen ze?

5.1 Wie sporten en bewegen er in de openbare ruimte?

- Het aandeel Nederlanders dat voldoet aan de beweegrichtlijnen is tussen 2001 en 2022 gestegen van 39,9 procent naar 43,1 procent. In 2020 was dit percentage 51,9 procent. Sindsdien is de beweegdeelname gedaald. Hiermee is Nederland nog ver verwijderd van de ambitie uit het Nationaal Preventieakkoord om in 2040 75 procent van de bevolking aan de beweegrichtlijnen te laten voldoen.
- In 2022 voldeed 57 procent van de kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 11 jaar aan de beweegrichtlijnen. Slechts een derde van de jongeren van 12 tot en met 17 jaar voldoet aan de beweegrichtlijnen. Bij deze leeftijdsgroep is de beweegdeelname verder afgenomen.
- De openbare ruimte als plek om te sporten en te bewegen is in de afgelopen steeds populairder geworden. Deze ontwikkeling bereikte tijdens de coronapandemie een hoogtepunt: 57 procent van de Nederlanders van 12 jaar en ouder sportte toen weleens of geregeld in de openbare ruimte. In 2022 was dit 51 procent.
- 59 procent van de volwassenen heeft in de afgelopen twaalf maanden gesport of bewogen in de openbare ruimte.
- De openbare ruimte is met name een populaire locatie voor sportieve activiteiten onder 55-plussers, hoger opgeleiden en volwassenen die veel sporten. Voor al deze groepen is de openbare ruimte de populairste sportlocatie.
- De Nederlandse bevolking vergrijst. Het aandeel inwoners van 65 jaar en ouder neemt toe. Tegelijkertijd stijgt de gemiddelde levensverwachting. Er is daarmee sprake van dubbele vergrijzing. Van ouderen weten we dat ze relatief wat vaker en geregeld ook langer recreatief fietsen en wandelen dan andere leeftijdsgroepen.
- Naar verwachting neemt het aandeel Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond de komende jaren toe. Van deze groep is bekend dat ze gemiddeld minder vaak deelnemen aan sport en daarnaast minder vaak aan de beweegrichtlijnen voldoen. Ook doen Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond minder aan sporten in de openbare ruimte, met hardlopen als uitzondering.

5.2 Welke sport- en beweegactiviteiten worden er ondernomen in de openbare ruimte?

- Een groeiend aantal Nederlanders gebruikt de openbare ruimte om te sporten en te bewegen.
- De deelname aan individuele sporten als fitness, wandelen, fietsen en hardlopen is gestegen, al vlakt de stijging wat af. Niet alleen sporten Nederlanders steeds vaker individueel, ook doen ze dit vaker in de openbare ruimte.
- Hardlopen bereikte qua populariteit een hoogtepunt in 2013. Daarna is de populariteit wat gedeeld. Hardlopen blijft wel de populairste sport in de openbare ruimte.
- Nederlanders zijn meer gaan wandelen. In 2001 wandelden we gemiddeld 2,2 uur per week en in 2022 3,3 uur per week. Met name tijdens de coronaperiode was wandelen populair. Nederlanders maken vooral ommetjes (84%). Ongeveer 30 procent wandelt weleens 10 kilometer of meer.
- Nederlanders wandelen gemiddeld meerdere malen per week. Dit doen zij het liefst in hun vrije tijd. Ook winkelen en boodschappen doen gebeurt vaak te voet. Wandelen naar het werk, naar school of om andere redenen doen Nederlanders minder vaak. Deze motieven kwamen in de afgelopen 24 jaar niet evenveel voor. Zo zijn Nederlanders steeds wat minder vaak wandelend gaan winkelen of boodschappen gaan doen.
- Een belangrijk aandeel van de actieve uren die Nederlanders helpen aan de beweegrichtlijnen te voldoen, komt van actief transport: wandelen of fietsen naar werk, school of andere bestemmingen. Volgens een analyse van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid haalt één op de drie volwassenen de beweegnorm (het onderdeel 150 minuten per week matig tot intensief bewegen) alleen al door actief transport. Van de volwassenen die voldoen aan de beweegrichtlijnen, voldoet 40 procent hier met enkel wandelen en fietsactiviteiten al aan.
- Ook voor kinderen neemt actief transport een belangrijke rol in: naar school lopen of fietsen levert gemiddeld een kwartier extra beweging per dag op.
- Volwassenen en jongeren besteden sinds 2010 gemiddeld minder uren aan actief transport. Voor ouderen was dit al na 2005 het geval.
- Het aantal verplaatsingen per fiets is afgenomen. Dit geldt zowel voor recreatief fietsen als actief transport.
- Kinderen zijn minder gaan buitenspelen. In 2013 speelde nog ongeveer 80 procent van de kinderen minstens twee keer per week buiten, tegenover 66 procent in 2022.

5.3 Waar wordt er in de openbare ruimte gesport en bewogen?

- Er zijn grote regionale verschillen in het voldoen aan de beweegrichtlijn. Ook binnen gemeenten zijn de verschillen vaak groot. Dit geldt ook voor wandelen en fietsen.
- Naar verwachting verstedelijkt Nederland verder. Kijken we naar stedelijkheidsgraad, dan zien we dat het gemiddelde aantal verplaatsingen te voet afneemt naarmate iemand in een minder stedelijk gebied woont. Het gemiddelde aantal verplaatsingen voor (recreatief) wandelen is daarentegen het hoogst bij inwoners van weinig stedelijk gebieden. We zien voor fietsen een ander beeld: inwoners van matig stedelijke gebieden pakken het vaakst de fiets. Fietsen om te toeren gebeurt het vaakst door inwoners van niet tot matig stedelijke gebieden.
- Volwassenen sporten en bewegen vooral op locaties als openbare wegen, parken of bossen.
- 55 procent van de volwassenen Nederlanders vindt de eigen buurt (zeer) aantrekkelijk om in te sporten of te bewegen. Nederlanders sporten en bewegen minder graag in de openbare ruimte wanneer zij hun buurt onaantrekkelijk vinden.
- 35 procent van de volwassenen vindt het vooral belangrijk dat er een park in de buurt aanwezig is. Ook een gevoel van veiligheid en de aanwezigheid van vrijliggende wandel- en fietspaden vindt een relatief groot aandeel volwassenen van belang.
- Voor lang niet alle Nederlanders zijn sport- en beweegmogelijkheden in de buurt beschikbaar: 15 procent geeft aan dat er geen mogelijkheden zijn. Vooral ouderen, lager opgeleiden en niet-sporters geven dit aan.
- De gemiddelde score op de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving is tussen 2020 en 2022 met vijf punten toegenomen van 60 naar 65 punten.
- De gemiddelde score op de KBO-deelindicator sport- en speelplekken is gestegen ten opzichte van de score in 2020. Deze stijging heeft deels te maken met de daadwerkelijke toevoeging van sport- en speelplekken, maar ook met de registratie van meer sport- en speelplekken.
- Het aantal kilometers recreatief wandelpad lijkt op basis van de beschikbare cijfers te zijn toegenomen.
- Het aantal paden en wegen dat toegankelijk is voor fietsers en voetgangers is toegenomen. De kwaliteit van de wegen wordt als goed ervaren. In totaal ligt er in Nederland een kleine 153.000 kilometer aan fietspaden en per fiets toegankelijke wegen, tegenover 141.820 aan kilometers wegen voor auto's (waarvan een deel ook voor fietsers te gebruiken is). In 2019 ging het nog om een kleine 151.000 kilometer aan befietsbare wegen en paden.
- Naar verhouding zijn de meeste kilometers aan fietsinfrastructuur te vinden in de provincies Zeeland, Drenthe en Fryslân.

- Wanneer we kijken naar het bodemgebruik, is er meer ruimte voor sport- en bewegen bijgekomen tussen 2000 en 2017. Dit geldt voor recreatieve terreinen, natuurgroen en binnenwater. Het percentage bosgebieden is afgenomen.

Bronnen

- **Bewegen het Nieuwe Normaal** (2021).
Beleidsadvies Bewegen 2021-2040. Rijksoverheid.
- **Bialkova, S., Ettema, D., & Dijst, M.** (2022).
How do design aspects influence the attractiveness of cycling streetscapes: Results of virtual reality experiments in the Netherlands. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 162, 315-331.
- **Blauwestad** (z.d.).
Geschiedenis Blauwestad.
- **Bollenstreek Omroep** (2023, 8 maart).
Middeleeuws klimkasteel in De Zilk geopend.
- **CBS** (2022a).
Bodemgebruik.
- **CBS** (2022b).
Leefstijl, preventief) gezondheidsonderzoek; persoonskenmerken, 2014-2021
- **CBS** (2022c).
Mobiliteitstrend; per rit, vervoerwijzen, reismotief, leeftijd en geslacht.
- **CBS** (2023a).
Kaart van 100 meter bij 100 meter met statistieken.
- **CBS** (2023b).
Mobiliteit; per persoon, vervoerwijzen, motieven, regio's.
- **CBS** (2023c).
Gezonde levensverwachting; vanaf 1981.
- **CBS** (2023d).
Geboorte; kerncijfers.
- **CBS** (2023^e).
Regionale Kerncijfers Nederland.
- **CBS/Fietsersbond** (2021).
Lengte van wegen; wegkenmerken, regio.
- **CBS/Fietsersbond** (2023).
Lengte van wegen; wegkenmerken, regio.
- **CBS & Kadaster** (2016).
Wijk- en buurtkaart.
- **CBS & Kadaster** (2020).
Wijk- en buurtkaart.

- **CBS & Kadaster** (2023).
Wijk- en buurtkaart.
- **CBS & RIVM** (2022).
 Overzicht meest beoefende sporten in 2001-2021 (uit: Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor).
- **CBS & RIVM** (2023a).
Kernindicator Beweegrichtlijnen uitgesplitst naar achtergrondkenmerk.
- **CBS & RIVM** (2023b).
 Tijd besteed aan beweegactiviteiten per week 2001-2022.
- **CBS & RIVM** (2023c).
Voldoen aan de beweegrichtlijnen 2001-2022.
- **CDA, AltenaLokaal, SGP en Progressief Altena** (2022).
 Samen bouwen aan kernachtig Altena.
- **Centerdata/LISS Panel** (2021-2022).
Leisure, recreation and culture (LISS).
- **Compendium voor de Leefomgeving [CLO]** (2010).
 Recreatie, natuur en binnenwater, 2006.
- **De Haas, M., & Van den Berg, M.** (2019).
De relatie tussen gezondheid en het gebruik van actieve vervoerwijzen.
 Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleidsbeleid (KiM).
- **Fietsplatform & Wandelnet** (2020).
Recreatief wandelen en fietsen [factsheet].
- **Gemeente Altena** (2023).
Beleidskader vitaal leven Altena – Deel B Sport en Bewegen.
- **GemeenteBelangen Twenterand & ChristenUnie** (2022).
 In elke kern: voor elkaar!.
- **Gemeente Noordwijk** (2022).
Sport beweegt Noordwijk 2022 – 2025.
- **Gemeente Twenterand** (2023).
 Niemand buitenspel Sport- en Bewegvisie 2023 – 2026 gemeente Twenterand.
- **Geurink, N. & Hoekman, R.** (2022).
 Sport in collegeprogramma's 2022-2026 Nederlandse gemeenten [nog te verschijnen]. Mulier Instituut.
- **Gezonde Leefomgeving** (z.d.).
Wettelijk kader.
- **GGD'en, CBS en RIVM** (2016).
 Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen.
- **GGD'en, CBS en RIVM** (2020).
 Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen.
- **GGD'en, CBS en RIVM** (2023).
 Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen.

- **Grubben, M., & Hoekman, R. H. A. (2021).**
 Van binnen sporten naar buiten sporten. Of thuis!: Veranderingen sportaccommodatiegebruik tijdens de coronapandemie. *SportAccom*, 4, 38–45.
- **Hajna, S., Ross, N. A., Brazeau, A. S., Belisle, P., Joseph, L., & Dasgupta, K. (2015).**
 Associations between neighbourhood walkability and daily steps in adults: a systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health*, 15(1).
- **Heijnen, V. L. W. A. (2022, 18 juli).**
Aanbieding Nationaal Toekomstbeeld Fiets en Fietsambitie '22-'25 [brief aan de Kamer]. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.
- **Helder, C., & Van Ooijen, M. (2022, 24 juni).**
Beweegbrief 2022 [brief aan de Kamer]. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- **Hendriks, C, Arets, E., & Van Huijstee, J. (2021).**
Land Use, Land-Use Change and Forestry. Wot-special 3, WOT Natuur & Milieu.
- **Hersenstichting (2023, 6 juni).**
Ommetje-app brengt mensen in beweging.
- **Hoekman, R. H. A., Schots, M., & Ruikes, D. (2022).**
Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2022.
- **Jantje Beton/Kantar Public (2018).**
Onderzoek buitenspelen 2018. Jantje Beton.
- **Jantje Beton/Kantar Public (2022).**
Onderzoek buitenspelen 2022.
- **Kadaster (2022).**
Dataset: Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT).
- **Kadaster (2023a).**
Dataset: Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT).
- **Kadaster (2023b).**
Dataset: Basisregistratie Topografie (BRT) TOPNL.
- **Koning, R., Gerders, E., Van Eldert, P. & Hover, P. (2022).**
SROI sport en bewegen 2022. Wat is het maatschappelijk rendement van sport en bewegen? Rebel Group.
- **Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences [LISS] (2021 & 2022).**
Leisure, recreation and culture. Tilburg University.
- **Lucassen, J., Singh, A., Heijnen, E., & Slot-Heijs, J. (2020).**
Buitenspelen 2020. Mulier Instituut.
- **Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2020).**
Gezondheid breed op de agenda. Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024.

- **Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport** (2018).
Nationaal Preventieakkoord: Naar een gezonder Nederland.
- **Mulier Instituut** (2017).
Nationaal Sportonderzoek [NSO].
- **Mulier Instituut** (2018).
Nationaal Sportonderzoek najaar 2018 [NSO].
- **Mulier Instituut** (2023).
Nationaal Sportonderzoek najaar 2023 [NSO].
- **Nationaal Sportakkoord** (2018).
Sport Verenigt Nederland.
- **Nederlandse Sportraad** (2019).
Verkenning rol provincies in de sport Bevindingen kennismakingsronde langs provincies 2018-2019.
- **Nederlandse Sportraad** (2022, 13 juli).
Waarom een sportstelsel en een sportwet?
- **NOC*NSF** (2021).
SDI Rapportage december 2021. Kantar/NOC*NSF.
- **NOC*NSF** (2022).
Zo sport Nederland.
- **NTFU** (2023).
Wielersport monitor 2023.
- **Panter, J., Guell, C., Humphreys, D., & Ogilvie, D.** (2019).
Can changing the physical environment promote walking and cycling? A systematic review of what works and how. Health and Place, 58(July), 102161.
- **Prins, R., Hoekman, R., & Van der Poel, H.** (2021).
Sport en bewegen in de openbare ruimte. De beweegvriendelijke omgeving in gebruik en beleid. Mulier Instituut/ArkoSports Media.
- **Provincie Drenthe/ABF Primos** (2022).
Wonen en leefbaarheid. Groei en krimp. Ontwikkeling bevolking per leeftijdscategorie.
- **Provincie Flevoland** (2023).
Toekomst voor het nieuwe land. Van, voor en door Flevolandse Coalitieakkoord 2023 – 2027.
- **Provincie Gelderland** (z.d.).
Gelderland Sport!
- **Provincie Limburg** (2023).
Elke Limburger telt! Coalitieakkoord 2023-2027.
- **Provincie Utrecht** (z.d.).
Sport en bewegen.
- **Provincie Zuid-Holland** (2023).
Krachtig Zuid-Holland. Coalitieakkoord provincie Zuid-Holland 2023 – 2027.

- **Provincie Zuid-Holland/CBS (2023a).**
Prognose bevolkings- en huishoudensontwikkeling.
- **Pulles, I., Noordzij, J. M., Rauws, R. H. S., & Van der Poel, H. (2023).**
Bewegdeelname op buurniveau. Mulier Instituut.
- **Rauws, R. H. S., & Noordzij, J. M. (2023).**
Gemiste of gegrepen kans? Sporten en bewegen in de gemeentelijke omgevingsvisies. *Sport & Gemeenten (September 2023).*
- **Rauws, R. H. S., & Noordzij, J. M. (2023).**
 Hoe beweegvriendelijk is Nederland?
- **Rauws, R. H. S., & Noordzij, J. M. (2023).**
Sport- en speelplekken in Nederland [factsheet 2023/25].
- **Rauws, R. H. S., & Noordzij, J. M. (2023).**
 Wordt Nederland beweegvriendelijker?
- **Rauws, R. H. S., Noordzij, J. M., Mulier Instituut, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Kenniscentrum Sport & Bewegen, Fontys Hogeschool, Vital Cities, HOWEST (2023).**
Argumenten voor een beweegvriendelijke omgeving. Kenniscentrum Sport & Bewegen.
- **Rijksoverheid (2020).**
Nationale omgevingsvisie: Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving.
- **RIVM (2023).**
Beweegrichtlijnen uitgesplitst naar achtergrondkenmerken 2001-2022.
- **RIVM (2022).**
Factsheet Kernindicatoren Sport en Bewegen.
- **RIVM (z.d.-a).**
Werken met: Beweegrichtlijnen.
- **RIVM (z.d.-b).**
Werken met: Sportdeelname (wekelijks).
- **RIVM & SCP (2017).**
Sport Toekomstverkenning (STV).
- **Routedatabank (2022).**
WFS Service.
- **Ruimte voor Lopen (z.d.).**
City Deal.
- **SCP/CBS (2012 t/m 2020).**
Vrijetijdsomnibus (VTO). Mulier Instituut.
- **Singh, A., Veldman, S., & De Jonge, M. (2023).**
Kinderen en jongeren bewegen minder en hun motoriek gaat achteruit. *Kennis- en Innovatiescan WP2.* Mulier Instituut,

-
Slot-Heijs, J. J., Vrieswijk, S., Duijvestijn, M. (2022).
Actief transport van en naar de basisschool, ouders over hun kinderen: wandelen en fietsen van en naar school, factsheet 2022/3. Mulier Instituut.
-
Ten Tije, T., Willeboordse, M., Singh, A., & Slot-Heijs, J. (2022).
Buitenspeelbeleid in gemeenten [factsheet 2022/18]. Mulier Instituut.
-
Tour de Force (2022).
Nationaal Toekomstbeeld Fiets: De kracht van de fiets volop benut!
-
Van den Dool, R. (2022).
Deelname sport en bewegen van mensen met een lage sociaaleconomische status. Mulier Instituut.
-
Van den Dool, R. (2023).
Welke groepen mensen bewegen minder? Factsheet 2023/14. Mulier Instituut.
-
Van der Poel, H., Hoeijmakers, R., Pulles, I., & Tiessen-Raaphorst, A.
 (2018).
Rapportage sport 2018.
-
Van Hoorn, A., Hamers, D., Snellen, D., Tennekens, J., Nabielek, K., & Van den Broek, L. (2020).
De openbare ruimte in de toekomst.
-
Van Praag, M., & Van der Voet, M. (2022, 20 april).
Sporten en bewegen als gezondheidsbescherming [brief aan verantwoordingelijke ministers en staatssecretaris]. Nederlandse Sportraad.
-
Viljanen, M., Meijerink, L., Zwakhals, L., & Van de Kastelee, J. (2022).
A machine learning approach to small area estimation: predicting the health, housing and well-being of the population of Netherlands. International Journal of Health Geographics, 21(1), 1–18. <https://doi.org/10.1186/S12942-022-00304-5/FIGURES/5>
-
VSG (2018).
Sport stimuleert! Naar een optimale inzet van uw sportkapitaal.
-
VVD, D66, CDA & ChristenUnie (2021).
Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst: Coalitieakkoord 2021–2025.
-
VVD, Partij voor de 1inwoners, CDA en Lijst Salman (2022).
Recht zo die gaat – De inwoner als loods van het gemeentebestuur.
-
Wandelnet (z.d.-a).
Lange-Afstand-Wandelpaden.
-
Wandelnet (z.d.-b).
Streekpaden.
-
Wandelnet (2021).
Wandelmonitor 2021. Stichting Wandelnet.

Wendel-Vos, W., Duijvestijn, M., Kruize, H., & van den Berg, S. (2022).
De rol van wandelen en fietsen in het beweeggedrag van de Nederlandse bevolking. *Tijdschrift Vervoerwetenschap*, 58(2), 33-46.

Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Van der Poel, H. (2016).
Kernindicator Sportaccommodaties. In H. Van der Poel, K. Wezenberg-Hoenderkamp, & R.H.A. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland: kaarten en kengetallen* (pp. 348–366). Mulier Instituut.

Willeboordse, M., Slot-Heijs, J., Noordzij, M., & Singh, A. (2022).
Buitenspelen in perspectief. Mulier Instituut.

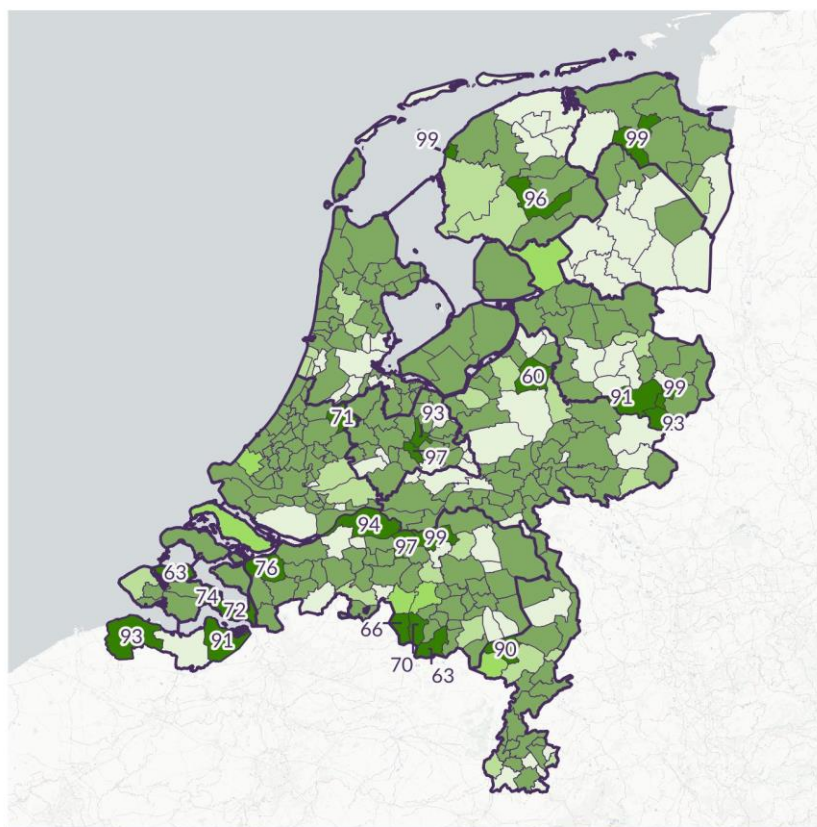
Bijlage

Nieuwe gemeenten met score sport- en speelplekken

Figuur B1.1

Overzicht gemeenten met geregistreeerde data over sport- en speelplekken, met nadruk op de 23 nieuwe gemeenten* met een complete registratie (inclusief score), 2022/2023

(n = 23)

Status

- Compleet (247 gemeenten)
- Data niet compleet (26 gemeenten)
- Geen data (69 gemeenten)

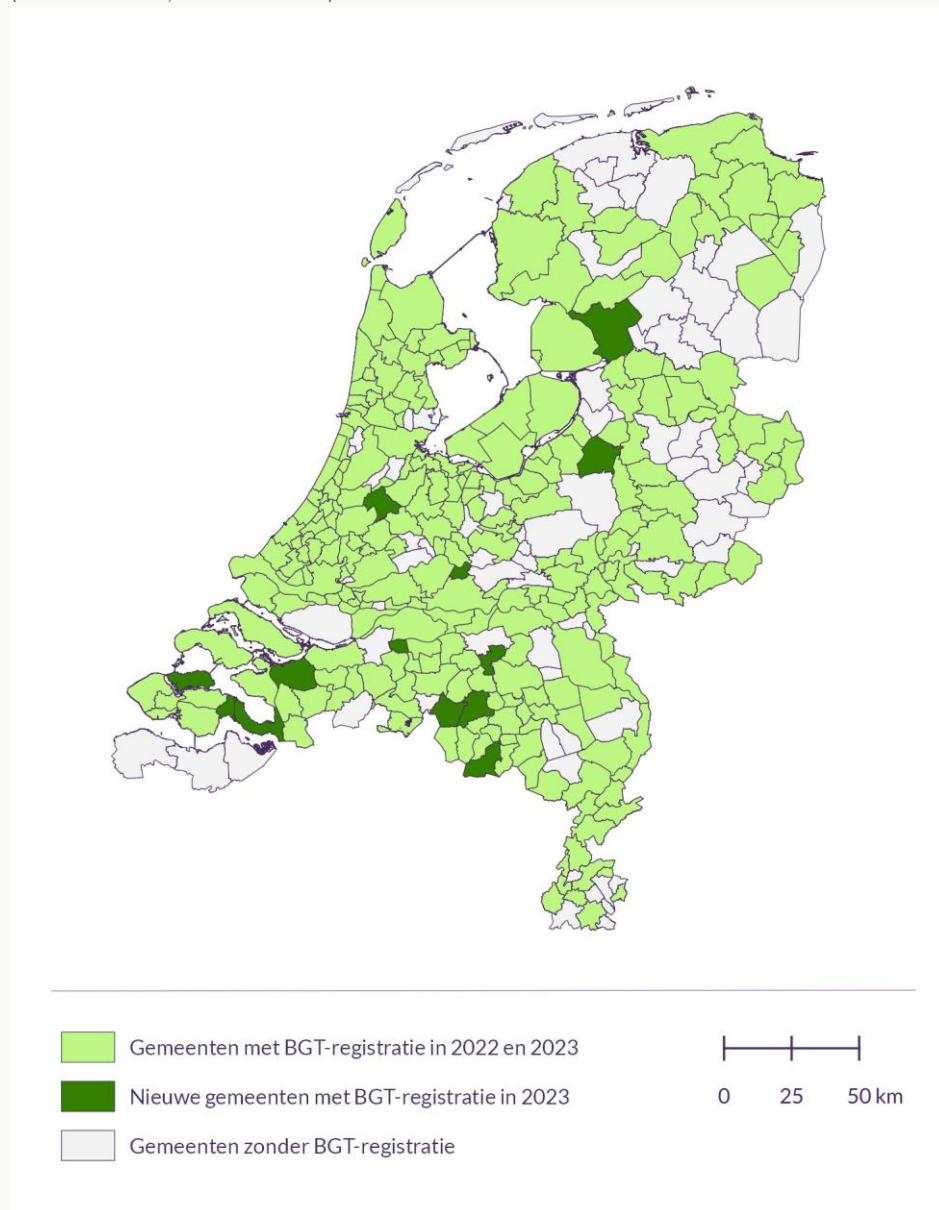
Bron: Kadaster, Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT), 2022 en 2023; losse databestanden diverse gemeenten; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut. Altena, Bergeijk, Bladel, Bunnik, Epe, Groningen, Haaksbergen, Harlingen, Heerenveen, Hengelo, 's-Hertogenbosch, Heusden, Hof van Twente, Hulst, Kapelle, Nederweert, Nieuwkoop, Noord-Beveland, Reimerswaal, Reusel-De Mierden, Sluis, Steenbergen en Zeist.

Gemeenten met registratie sport- en speelplekken in de BGT

Figuur B1.2

Gemeenten die in 2022 en/of 2023 sport- en speelplekken hebben geregistreerd in de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT)

(2022: n=249; 2023: n=262)

Bron: Kadaster, Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT), 2022 en 2023; CBS & Kadaster, Wijk- en buurtkaart 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

NB: de dataregistratie in de BGT is niet per se volledig. Sommige gemeenten hebben slechts enkele sport- en speelplekken geregistreerd.

Kilometers fietsinfrastructuur per provincie, naar type, 2022

Tabel B1.1

Lengte fietsinfrastructuur per provincie, naar type, 2022

(in km, totaal = 152.698,5)

	Groningen	Fryslân	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Gelderland
Normale weg	4.945,9	6.706,9	5.553,4	10.365,2	2.381,7	15.005
Ventweg	157,7	265,8	77	314,9	56,9	305,8
Weg met fietsstrook,						
suggestiestrook	145,8	148,5	190,7	742,4	110	1.387,2
Fietspad langs een weg	480,5	328,8	531	717	228,8	1.256,5
Bromfietspad langs een weg	356,8	795,4	710,7	920,7	538,1	1.873,6
Solitair fietspad	875,8	1046	835,7	1.300,5	790,2	2.000,3
Solitair bromfietspad	148,3	147,3	146,7	124,6	110,2	191,5
Fietsstraat	5,1	4,3	4,5	38,3	1,7	42,4
Pedelecfietspad	21,8	0	0	17,4	0	56,6
Voetgangersgebied	35,1	68,9	13,2	84,1	42,1	254,7
Voetgangersdoorsteekje	8,5	11	9,5	11,5	20,5	39
Rijbaanwissel pedelec	0	0	0	0,2	0	5,4
Onbekend	17,3	50,9	11,9	7,5	65,1	339
Totale fietsnetwerklengte	7.198,6	9.573,8	8.084,3	14.644,3	4.345,3	22.757

Bron: CBS/Fietsersbond, Lengte van wegen; wegkenmerken, regio, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B1.2**Lengte fietsinfrastructuur per provincie, naar type, 2022 (vervolg)**

(in km, totaal = 152.698,5)

	Utrecht	Noord-Holland	Zuid-Holland	Zeeland	Noord-Brabant	Limburg
Normale weg	4.665,4	8.323,3	10.041,8	5.009,8	14.471,5	7.936
Ventweg	159,9	334,6	357,3	235,3	507,5	111,3
Weg met fietsstrook,						
suggestiestrook	501,9	828,6	1.052,2	261	1.519,3	651,1
Fietspad langs een weg	757,8	1.608,3	1.821,7	280,1	1.900,8	428,6
Bromfietspad langs een weg	469,8	1.137,4	1.343,5	693,9	2.203,7	1.309,6
Solitair fietspad	635,3	1.398,1	1.614,5	365,5	1.457,6	392,5
Solitair bromfietspad	147,4	415,1	590,3	186,1	295,1	157,6
Fietsstraat	62,6	43,8	49,7	14	100,2	19,3
Pedelecfietspad	0	0	0,8	0	0	0
Voetgangersgebied	247,8	444,3	599,5	39,8	181,2	112,6
Voetgangersdoorsteekje	35,2	64,9	70,1	19,3	48	32,8
Rijbaanwissel pedelec	0,1	0,5	0,1	0,1	0,4	0,1
Onbekend	255,9	937,3	1.261,6	171,2	1.845,2	858,7
Totale fietsnetwerklengte	7.939,1	15.536,2	18.803,1	7.276,1	24.530,5	12.010,2

Bron: Bron: CBS/Fietsersbond, Lengte van wegen; wegkenmerken, regio, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Robin Rauws
r.rauws@mulierinstituut.nl

Mark Noordzij
m.noordzij@mulierinstituut.nl

Daniëlle Ruikes
d.ruikes@mulierinstituut.nl

Karin Wezenberg-Hoenderkamp
k.wezenberg@mulierinstituut.nl